

Załącznik nr 1 do uchwały nr 1687/VI/20
Zarządu Województwa Dolnośląskiego
z dnia 27 stycznia 2020 r.

**DOLNY
ŚLĄSK**

**PROJEKT
REGIONALNY PROGRAM ROZWOJU
EKONOMII SPOŁECZNEJ**

**w województwie dolnośląskim
na lata 2016-2020 - aktualizacja**

Lista uczestników grupy roboczej ds. aktualizacji planu opracowującej dokument „Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej województwa dolnośląskiego na lata 2016-2020 – aktualizacja”:

1. **Małgorzata Franczak** - Członek Dolnośląskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego,
2. **Witold Gałuszka** - Kierownik Wydziału Włączenia Społecznego w Dolnośląskim Wojewódzkim Urzędzie Pracy,
3. **Mirosława Hamera** - Sekretarz Zarządu/Dyrektor Regionalnego Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych,
4. **Stanisław Kamiński** - Adiunkt Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu,
5. **Łukasz Kasprzak** – Kierownik Działu Programowania Funduszy Europejskich Wydział Koordynacji Polityki Regionalnej Departament Rozwoju Regionalnego Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego,
6. **Zenon Matuszko** - Prezes Zarządu Fundacji Rozwoju Ekonomii Społecznej,
7. **Sławomir Wieteska** - Prezes Fundacji „Jagniątków”,
8. **Ewa Wójcik** - Dyrektor Wrocławskiego Zakładu Aktywności Zawodowej.

Przedstawiciele z Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej:

1. **Izabela Łuków** - Zastępca Dyrektora DOPS.

Moderatorami prac grupy byli:

Magdalena Macura i Dorota Butryn z Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej

Spis treści

1. WPROWADZENIE.....	4
2. WYKAZ SKRÓTÓW	5
3. SŁOWNIK	7
4. ZGODNOŚĆ RPRES Z DOKUMENTAMI KRAJOWYMI I REGIONALNYMI.....	8
5. DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA	33
6. DOLNOŚLĄSKIE PODMIOTY EKONOMII SPOŁECZNEJ.....	58
7. CELE, DZIAŁANIA, WSKAŹNIKI REALIZACJI REGIONALNEGO PROGRAMU ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM.	113
8. KLUCZOWE SFERY ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH.	129
9. MONITORING I EWALUACJA.....	130
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA.	132
ZAŁĄCZNIKI:.....	136
SPIS TABEL.....	150
SPIS MAP.....	153
SPIS WYKRESÓW.....	153
WYKAZ ŹRÓDEŁ.....	154

1. WPROWADZENIE

Materiał powstał na podstawie „Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020” przyjętego w dniu 15.11.2016 r. przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego oraz „Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej” przyjętego Uchwałą Rady Ministrów w dniu 31.01.2019 r.

„Regionalny Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 - aktualizacja” powstał w wyniku prac członków grupy roboczej ds. aktualizacji planu powołanej przez Dyrektora Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej w ramach projektu „Koordynacja Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim”, a następnie kontynuowana w roku 2019 w ramach projektu „Dolnośląska Ekonomia Społeczna”. Grupa działa przy Dolnośląskim Komitecie Rozwoju Ekonomii Społecznej, powołanym uchwałą nr 1840/V/16 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 22 lutego 2016r.

Wyznaczone w ramach RPRES cele, działania i wskaźniki określone zostały dla trzech obszarów priorytetowych. Działania planowane są z uwzględnieniem horyzontu czasowego 2016-2020, czyli obecnej perspektywy programowej w Polsce oraz zawierają założenia i kierunki działań do końca 2020 roku.

Celem spotkania było:

- *zaktualizowanie wskaźników zawartych w RPRES*
- *wypracowanie bardziej szczegółowej koncepcji działań niezbędnych do osiągnięcia celów i rezultatów*
- *zaktualizowanie harmonogramu i budżetu*
- *dostosowanie zapisów programu do wymogów stawianych przez „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej”*

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim jest aktualizacją: Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie dolnośląskim do roku 2020. W programie przedstawiona została wizja rozwoju ekonomii społecznej w regionie poprzez określenie wskaźników i rezultatów, których osiągnięcie do roku 2020 jest istotne dla Samorządu Województwa. Program zawiera propozycje konkretnych działań, które mają prowadzić do osiągnięcia rozwoju ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim.

2. WYKAZ SKRÓTÓW

AKSES – system akredytacji i standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej
BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego
CIS – Centrum Integracji Społecznej
DOPS / Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej
DPES / dolnośląski podmiot ekonomii społecznej
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
EMES – Europejska Sieć Badawcza, zajmująca się głównie problematyką III sektora **ES** - ekonomia społeczna
ESiS – ekonomia społeczna i solidarna
GUS – Główny Urząd Statystyczny
JOPS - jednostka organizacyjna pomocy społecznej
JST – jednostka samorządu terytorialnego
KIS – Klub Integracji Społecznej
KKRES – Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
KPRES – Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej
KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
LGD – Lokalna Grupa Działania
MIR – Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju
MRPiPS – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
MS – Ministerstwo Sprawiedliwości
MŚP – sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw
NGO (ang. *non-governmental organization*) – organizacja pozarządowa
OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej
OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PES – podmiot ekonomii społecznej
PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PKB – Produkt Krajowy Brutto
PO – Program Operacyjny
PO KL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007–2013
PO WER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020
PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich **PS** – przedsiębiorstwo społeczne
PUP – Powiatowy Urząd Pracy
PZP – Prawo zamówień publicznych
RIO – Regionalna Izba Obrachunkowa
RKR ES – Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
RPRES - Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

SIWZ – Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia

SODiR - System Obsługi Dofinansowań i Refundacji PFRON

SOR – Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

SZOOP - Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych **TBS** –
Towarzystwo Budownictwa Społecznego

UE – Unia Europejska

UZP – Urząd Zamówień Publicznych

WRRES / Wojewódzka Rada Ekonomii Społecznej

WRPDES/ Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie dolnośląskim (2012-2020)

WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej

WUP – Wojewódzki Urząd Pracy

ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej

ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

ZPCh – Zakład Pracy Chronionej

ZSMSES Projekt „Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej” współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, Oś priorytetowa: II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.9 Rozwój ekonomii społecznej i realizowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) w partnerstwie z Głównym Urzędem Statystycznym (GUS).

ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

3. SŁOWNIK

Ekonomia społeczna (ES) - to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu.

Ekonomia solidarna – to część ekonomii społecznej, której podstawowym celem jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna, w tym reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych.

Podmiot ekonomii społecznej (PES) - podmioty niepubliczne, oraz CIS-y, KIS-y i WTZ-y prowadzące działalność na rzecz celów społecznie użytecznych, gdzie wypracowany zysk o ile istnieje, jest przeznaczany na działalność pożytku publicznego z wyłączeniem podmiotów, które działają tylko dla zysku lub są jednostkami sektora finansów publicznych, chyba, że są organem prowadzącym jednostki wyżej wymienione.

Instytucje otoczenia ES - podmioty prywatne i publiczne, które w zakresie swojej działalności współpracują z podmiotami ekonomii społecznej lub je wspierają.

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) - wyodrębnione organizacyjnie i rachunkowo jednostki podmiotów lub partnerstwo podmiotów, realizujących usługi wsparcia ekonomii społecznej, nie działających dla osiągnięcia zysku lub przeznaczających zysk na działania OWES.

Instytucje rynku pracy - podmioty działające na rzecz rynku pracy zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Instytucje pomocy społecznej - podmioty działające w obszarze polityki społecznej wymienione w ustawie o pomocy społecznej.

Organizacje pozarządowe – osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku

Centra Integracji Społecznej (CIS) oraz Kluby Integracji Społecznej (KIS) – podmioty działające na podstawie ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

Zakłady Aktywizacji Zawodowej (ZAZ) oraz Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) - podmioty działające na podstawie ustawy o rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Spółdzielnia socjalna - podmiot działający na podstawie ustawy o spółdzielniach socjalnych.

Laboratorium Ekonomii Społecznej - sesje seminaryjne z udziałem przedstawicieli środowisk, instytucji publicznych oraz pozarządowych działających w obszarze ekonomii społecznej w województwie, w ramach których wypracowane zostały założenia WRPDES.

4. ZGODNOŚĆ RPRES Z DOKUMENTAMI KRAJOWYMI I REGIONALNYMI

Zgodnie z założeniami „Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności” przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 31 stycznia 2019 r. do zadań samorządu województwa w zakresie wspierania rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej należy w szczególności:

- *przygotowanie, realizacja i monitorowanie Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, przyjmowanego przez zarząd województwa, uwzględniającego regionalną specyfikę i uwarunkowania, a także kierunki rozwoju ekonomii społecznej wyznaczone na szczeblu krajowym;*
- *uczestnictwo w konsultowaniu programów oraz innych dokumentów w zakresie ekonomii społecznej i solidarnej, służące realizacji umowy partnerstwa¹;*
- *koordynowanie rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej w województwie;*
- *wspieranie partnerskiej współpracy gminnych i powiatowych jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej i solidarnej, zwłaszcza w zakresie wspólnego programowania, realizacji i monitorowania lokalnej polityki rozwoju społecznego;*
- *opiniowanie, monitorowanie i ewaluacja jakości usług wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, świadczonych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej.*

Szczególnie ważnym zadaniem samorządu jest przygotowanie, realizacja i monitorowanie Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej. Dokument ten powinien zawierać w szczególności spójną i logiczną strukturę celów i oczekiwanych efektów, jak również odpowiadające im wskaźniki produktu i wskaźniki rezultatu, zasoby finansowe niezbędne do osiągnięcia wyznaczonych celów i rezultatów, obejmujące zarówno środki krajowe (samorządu terytorialnego, funduszy celowych i budżetu państwa), jak i europejskie, a także opis systemu zarządzania i monitorowania efektów, w tym w formie corocznego raportu o stanie ekonomii społecznej w regionach.

Zarząd województwa wspierany jest przez Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, który składa się w szczególności z przedstawicieli samorządu województwa i przedstawicieli samorządów lokalnych, a także przedstawicieli sektora ekonomii społecznej, nauki oraz biznesu.

1. Do zadań Komitetu należą w szczególności:

- 1) zadania związane ze wsparciem Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej w koordynacji polityki w zakresie ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim, w tym:
 - a) wyznaczanie wizji i kierunków rozwoju ekonomii społecznej w województwie,
 - b) opiniowanie i rekomendowanie propozycji strategicznych, programowych, legislacyjnych finansowych mających związek z ekonomią społeczną (w tym też dokonywanie przeglądów stanu realizacji zapisów oraz wydawanie opinii o koniecznych modyfikacjach ww. dokumentów w odniesieniu do ekonomii społecznej),

¹ Umowa Partnerstwa jest dokumentem określającym kierunki interwencji w latach 2014–2020 trzech polityk unijnych w Polsce – Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa. Obecna wersja Umowy Partnerstwa została zatwierdzona przez Komisję Europejską w dniu 23 października 2017 r. na podstawie decyzji wykonawczej C(2017) 6994 (notyfikowana 24 października 2017 r.).

- c) identyfikacja i wykorzystanie potencjałów województwa pomocnych w rozwoju ekonomii społecznej,
 - d) identyfikacja barier w rozwoju ekonomii społecznej w województwie oraz formułowanie rekomendacji w zakresie ich likwidacji lub ograniczenia,
 - e) inicjowanie zmian, monitorowanie realizacji Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Dolnośląskim na lata 2014-2020,
 - f) lobbowanie na rzecz korzystnych rozwiązań prawnych na rzecz sektora ekonomii społecznej,
 - g) wypracowywanie nowych, innowacyjnych rozwiązań w zakresie rozwoju ekonomii społecznej w województwie,
- 2) zadania operacyjne związane z realizacją polityki rozwoju ekonomii społecznej, w tym:
- a) udział w opracowywaniu dokumentów strategicznych i wdrożeniowych w zakresie rozwoju ekonomii społecznej,
 - b) współpraca w zakresie realizacji monitoringu sektora ekonomii społecznej,
 - c) współpraca w zakresie organizacji i wdrażania przedsięwzięć zaplanowanych w ramach Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Dolnośląskim na lata 2014-2020,
 - d) współpraca z innymi organizacjami tworzącymi sieci współpracy instytucji z obszaru ekonomii społecznej, integracji i pomocy społecznej, przedsiębiorczości i nauki na poziomie regionalnym oraz krajowym,
 - e) współpraca w zakresie planowania i wdrażania inicjatyw edukacyjnych dot. ekonomii społecznej,
 - f) monitorowanie i upowszechnianie dolnośląskich dobrych praktyk w obszarze ekonomii społecznej, w tym m.in. certyfikacja znakiem Zakup Prospołeczny,
 - g) rekomendowanie kandydatów sektora ekonomii społecznej do ciał konsultacyjnych i monitorujących w ramach regionalnego programu operacyjnego oraz regionalnych programów rozwoju,
 - h) współpraca w zakresie przepływu informacji o działaniach podejmowanych przez i na rzecz podmiotów ekonomii społecznej,
 - i) przyjmowanie sprawozdań z działalności Komitetu.

Dolnośląski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej został powołany Uchwałą Nr 1840/V/16 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 22 lutego 2016 r. Skład Komitetu zmieniany był dwukrotnie: Uchwałą Nr 4272/V/17 z dnia 12 września 2017 r. oraz Uchwałą NR 1534/VI/19 z dnia 10 grudnia 2019. Członkami **Dolnośląskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej** w okresie 2016-2019 zostały powołane następujące osoby:

1. Bielawska Zuzanna	Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy
2. Czocher Arkadiusz	Forum Aktywności Lokalnej
3. Gałka Bogusław	Spółdzielnia Socjalna Patron, Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Jeleniogórskie
4. Gałuszka Witold	Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy
5. Góralewicz Jadwiga	Wrocławskie Centrum Integracji
6. Grzebieniak Ewa	Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy (2016–2019)
7. Hamera Mirosława	Regionalne Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych
8. Karaś Marek	Stowarzyszenie Centrum Wspierania Przedsiębiorczości (2016–2019)
9. Klag Piotr	Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej
10. Komorowski Jerzy	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego

11. Kołodziej Mariusz	Legnickie Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich (2016 -2019)
12. Kondracka Aleksandra	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego
13. Kotecki Bartosz	Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy
14. Kubik Anna	Sudecki Instytut Rozwoju Regionalnego
15. Kupczak Tadeusz	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Bolesławiec
16. Lewandowska-Mika Maria	Dolnośląska Federacja Organizacji Pozarządowych
17. Łuków Izabela	Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej
18. Matuszko Zenon	Fundacja Rozwoju Ekonomii Społecznej
19. Nowak Irena	Zachodnia Izba Gospodarcza – Pracodawcy i Przedsiębiorcy (2016-2019)
20. Piatkiewicz Agnieszka	Wojewódzka Rada Zatrudnienia (2016–2017)
21. Raftowicz Magdalena	Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych
22. Struś Mirosław	Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych (2017-2019)
23. Wala Grzegorz	Legnickie Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich
24. Weihs Waldemar	Fundacja "Merkury"
25. Wieteska Sławomir	Fundacja "Jagniątków"
26. Wójcik Ewa	Wrocławski Zakład Aktywności Zawodowej
27. Żebrowska Czesława	Centrum Integracji Społecznej Bystrzyca Kłodzka

Przy Komitecie pracują 4 grupy robocze: grupa robocza ds. aktualizacji planu, grupa robocza ds. promocji i współpracy z biznesem, grupa robocza ds. reintegracji, grupa robocza ds. społecznie odpowiedzialnych zamówień.

Zadania wskazane w KPRES korespondują z art. 21 pkt 4a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, 1622, 1690, 1818), zgodnie z którym do zadań samorządu województwa należy koordynowanie działań na rzecz sektora ekonomii społecznej w regionie. Zadanie te, zgodnie z art. 21 a powyższej ustawy obejmują w szczególności:

- 1) rozwój infrastruktury usług aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 2) inspirowanie i promowanie nowych metod działań w zakresie aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 3) wspieranie rozwoju partnerskiej współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi a podmiotami świadczącymi usługi aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 4) monitorowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości społecznej służącej zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 5) zwiększanie kompetencji służb zajmujących się aktywizacją, integracją oraz reintegracją społeczną i zawodową osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Organizacja, programowanie, wsparcie i koordynacja działań w obszarze ekonomii społecznej spoczywa na Dolnośląskim Ośrodku Polityki Społecznej. DOPS na co dzień współpracuje z wieloma podmiotami polityki społecznej oraz partnerami społecznymi, działającymi na

poziomie gmin, powiatów, a także realizuje przedsięwzięcia z organizacjami pozarządowymi w celu prowadzenia kompleksowej i spójnej polityki społecznej. DOPS ściśle współpracuje z OWES, samorządami lokalnymi, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, instytucjami rynku pracy, podmiotami ekonomii społecznej, w tym z podmiotami o charakterze reintegracyjnym w celu skoordynowania działań służących rozwojowi ekonomii społecznej na poziomie województwa. DOPS nawiązuje współpracę z innymi podmiotami i instytucjami, które mogą mieć wpływ na rozwój ES w regionie. Na poziomie subregionalnym i lokalnym za rozwój instrumentów ekonomii społecznej odpowiedzialne są akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, które współpracują m.in. z samorządami lokalnymi, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej oraz podmiotami działającymi w obszarze przeciwdziałania negatywnym kwestiom na rynku pracy z naciskiem na większe niż dotąd zaangażowanie organizacji trzeciego sektora, jednostek samorządu terytorialnego na poziomie powiatu i gminy oraz sektora biznesu.

Zgodnie z *Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020* w ramach działań koordynacyjnych DOPS dotyczących ekonomii społecznej realizowane są następujące działania:

a) tworzenie regionalnych sieci współpracy OWES działających w regionie, w tym w szczególności poprzez organizowanie regionalnych spotkań sieciujących dla OWES, umożliwiających wymianę informacji pomiędzy ośrodkami na temat podejmowanych działań, postępów i problemów w realizacji wsparcia, stosowanych rozwiązań metodach pracy itp., a także agregowanie informacji na temat działalności OWES i wyników ich pracy na poziomie całego regionu oraz uspołnienie i synchronizowanie tych działań w regionie. Wspieranie działań OWES nakierowanych na jednostki samorządu terytorialnego;

b) tworzenie regionalnych sieci podmiotów ekonomii społecznej (klastry, franczyzy) oraz włączanie podmiotów ekonomii społecznej w istniejące na poziomie regionalnym organizacje branżowe (sieci, klastry);

c) tworzenie regionalnych sieci kooperacji podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym (CIS, KIS, ZAZ, WTZ), mających umożliwić wzajemne uczenie się i wymianę informacji oraz wsparcie tych podmiotów w osiąganiu standardów usług;

d) inicjowanie współpracy jednostek systemu pomocy społecznej, podmiotów ekonomii społecznej, w tym o charakterze reintegracyjnym, OWES dla zwiększenia synergii działań podejmowanych przez te podmioty w procesie aktywizacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym i wzrostu zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej m.in. w celu zapewnienia ciągłości procesu reintegracyjnego, a także współpracy ww. podmiotów z innymi podmiotami takimi jak szkoły, uczelnie wyższe, instytucje rynku pracy, przedsiębiorstwa m.in. w celu zwiększenia liczby staży i praktyk w podmiotach ekonomii społecznej czy też w typowych przedsiębiorstwach;

e) budowanie powiązań pomiędzy nauką, biznesem i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym (spotkania, warsztaty, doradztwo, wymiana informacji) w celu nawiązania stałej współpracy;

- f) organizacja przedsięwzięć służących zwiększaniu widoczności podmiotów ekonomii społecznej jako dostawców produktów i usług oraz wspieranie sprzedaży produktów i usług świadczonych przez podmioty ekonomii społecznej na poziomie regionalnym (np. targi ekonomii społecznej, sprzedaż produktów i usług podmiotów ekonomii społecznej za pomocą jednego regionalnego portalu);
- g) współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami lokalnymi, w szczególności podmiotami ekonomii społecznej, w zakresie tworzenia lokalnych planów rozwoju ekonomii społecznej (spotkania, wymiana informacji, dobre praktyki, doradztwo), stosowania klauzul społecznych lub społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, zlecenia zadań podmiotom ekonomii społecznej;
- h) wspieranie realizacji przez podmioty ekonomii społecznej usług użyteczności publicznej i współpraca z OWES w tym zakresie;
- i) zapewnienie funkcjonowania Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, o którym mowa w KPRES, i organizowanie jego prac oraz tworzenie możliwości współpracy kluczowych interesariuszy w zakresie kreowania rozwoju ekonomii społecznej w regionie;
- j) wyznaczanie kierunków rozwoju ekonomii społecznej, aktualizacja regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej;
- k) reprezentowanie interesów sektora ekonomii społecznej na poziomie regionalnym oraz włączenie ekonomii społecznej do strategii rozwoju województwa w obszarach związanych z rynkiem pracy, integracją społeczną, rozwojem przedsiębiorczości oraz innowacji, rozwojem usług użyteczności publicznej oraz innymi priorytetami, w ramach których jest możliwy regionalny rozwój ekonomii społecznej.

W związku z przyjęciem „Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności” przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 31 stycznia 2019 r. oraz potrzebą przeformułowania bądź zmiany części wskaźników, przeprowadzono proces opracowania aktualizacji RPRES. „Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim 2016-2020 – aktualizacja” ma kontynuować aktualne trendy i koncepcje rozwojowe ES, silniejsze włączenie regionu w tworzący się ogólnokrajowy system wsparcia ES i monitoringu realizowanych działań, a także lepsze wykorzystanie szans związanych z wdrażaniem funduszy unijnych.

„Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej województwa dolnośląskiego 2016 - 2020 – aktualizacja” ma charakter dokumentu programowego ujmującego całościowo problematykę sektora ekonomii społecznej jako istotnego elementu regionalnej polityki w zakresie zatrudnienia i integracji społecznej. Dokument w swoich założeniach operacyjnych:

- określa wizję sieci usług wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w województwie dolnośląskim;
 - wzmacnia promocję rozwoju sektora ES
 - koordynuje działania adresowane do sektora ekonomii społecznej na poziomie regionalnym, finansowane z różnych źródeł (fundusze strukturalne, środki budżetu państwa, środki JST).
- RPRES wpisuje się w działania związane z programowaniem polityki rozwoju województwa dolnośląskiego. Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 1295):

art. 2 *Przez politykę rozwoju rozumie się zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej.*

art. 4. ust 1. *Politykę rozwoju prowadzi się na podstawie strategii rozwoju, programów i dokumentów programowych.*

art. 15 ust 4 pkt 2. Programami rozwoju są m.in. dokumenty realizujące cele zawarte strategiach rozwoju, programy wieloletnie, o których mowa w przepisach o finansach publicznych.

Zapisy ustawy wskazują, że prace nad RPRES są pracami nad programem rozwoju województwa, jako dokumentem realizującym zapisy celów strategii województwa dolnośląskiego. RPRES jako program wojewódzki spójny jest z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020. Kierunki rozwoju ekonomii społecznej zapisane w RPRES są również zgodne z zapisami dokumentów europejskich i krajowych. Kluczowym europejskim dokumentem jest strategia „Europa 2020” wytyczająca nowe kierunki działań w zakresie rozwiązań związanych z zatrudnieniem oraz zmierzających do trwałego wzrostu gospodarczego Unii Europejskiej w nowej perspektywie budżetowej. RPRES wpisuje się w realizację celów takich jak:

Dążenie do osiągnięcia wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku 24-64 lat m.in. poprzez zwiększenie zatrudnienia młodzieży, osób starszych i pracowników nisko wykwalifikowanych oraz integrację legalnych migrantów.

Wspieranie włączenia społecznego zwłaszcza przez ograniczenie ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 milionów obywateli.

W odniesieniu do dokumentów krajowych RPRES jako program wojewódzki jest spójny z zapisami **Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju**, przyjętej przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 roku, która jest kluczowym dokumentem Państwa Polskiego w obszarze średnio-długofalowej polityki gospodarczej. Jest to dokument wyznaczający cele polityki rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Ekonomia społeczna znalazła miejsce w Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju w dwóch celach szczegółowych²:

cel I - dotyczącym trwałego wzrostu gospodarczego, w obszarze małe i średnie przedsiębiorstwa oraz w celu szczegółowym II dotyczącym społecznie wrażliwego rozwoju oraz rozwoju zrównoważonego terytorialnie.

Cel szczegółowy I –
Trwały wzrost
gospodarczy oparty coraz
silniej o wiedzę, dane i
doskonałość organizacyjną

regio1d
Trwały wzrost
Obszar: Małe i średnie
gospodarczy przedsiębiorstwa odę,

Jedno z działań wyróżnionych, jako konieczne do realizacji do roku 2020: Wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej (spółdzielczej) – przygotowanie rozwiązań prawnych ułatwiających ich bieżącą działalność, a także premiowanie tych form działania w przypadku realizacji usług zleczanych przez administrację rządową i samorządową. Przygotowany zostanie mechanizm zachęt podatkowych dla ich rozwoju oraz zwiększenia skali działalności.

²Opracowano na podstawie „MODELU TWORZENIA REGIONALNYCH PROGRAMÓW ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ” powstałego w ramach projektu „System partycypacyjnego zarządzania sferą ekonomii społecznej”

Kierunek interwencji:
3. Nowe modele
działania

W celu I - Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną – został położony nacisk na wsparcie rozwoju podmiotów ES poprzez stworzenie im dogodnych ram funkcjonowania (prawnego, udogodnień podatkowych i systemu preferencji w zakresie realizacji usług zlecanych przez sektor publiczny).

Szersze ujęcie ES znalazło się w Celu II - Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. Znajduje się tu bowiem uzasadnienie dla roli ES, jako łączącej działalność gospodarczą z realizacją celów społecznych. *„Kluczową rolę we wspieraniu integracji społecznej mogą odegrać podmioty ekonomii społecznej i organizacje pozarządowe. Wykorzystując zasoby i działając w obszarach uznawanych za nieefektywne w kategoriach działalności komercyjnej (m.in. obszarze usług społecznych użyteczności publicznej), mogą stać się ważnym ogniwem łączącym cele społeczne z działalnością gospodarczą. Celem tych działań powinna być budowa modeli rozwoju gospodarczego w skali lokalnej, opartych o zasady sprawiedliwości społecznej i odpowiedzialnego rozwoju”*.

Podmioty ekonomii społecznej mają pełnić ważne funkcje związane z:

- a) dostarczaniem usług społecznych na rzecz osób niesamodzielnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym zwłaszcza w obszarze „białej” i „srebrnej” gospodarki,
- b) wsparciem grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym poprzez tworzenie miejsc aktywizacji i pracy.

Cel szczegółowy II –Rozwój
społecznie wrażliwy
i terytorialnie
zrównoważony

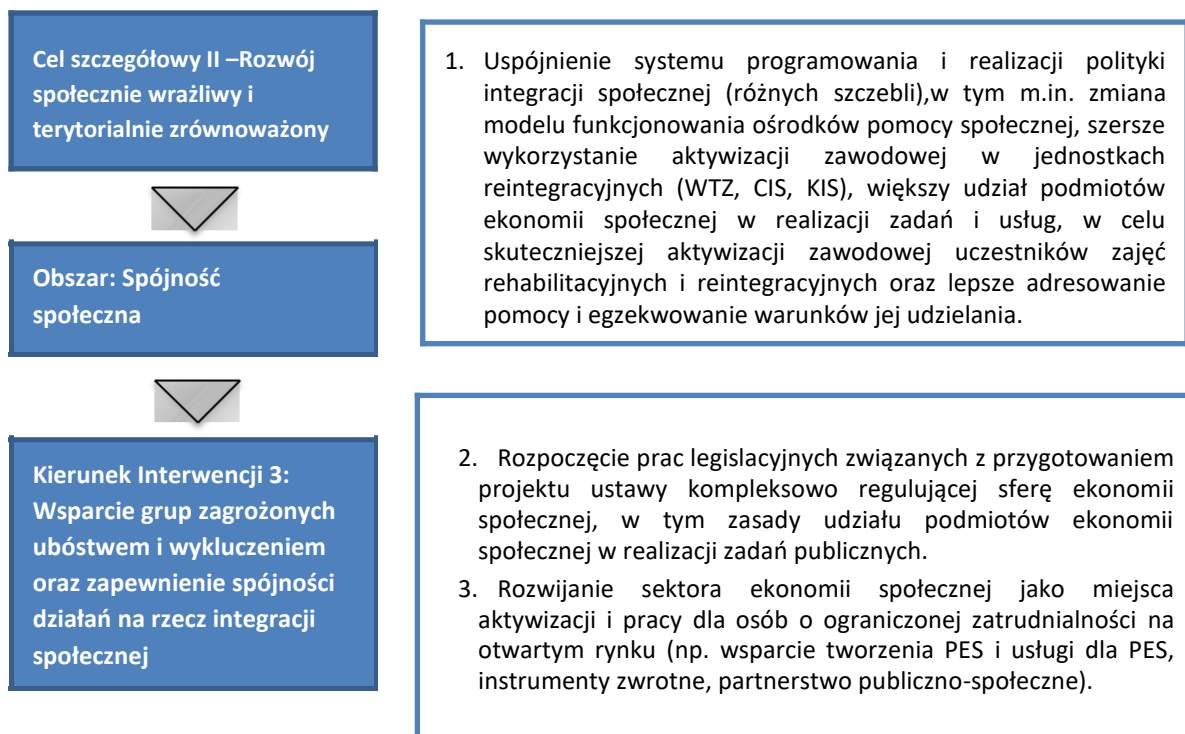

Obszar: Spójność
społeczna

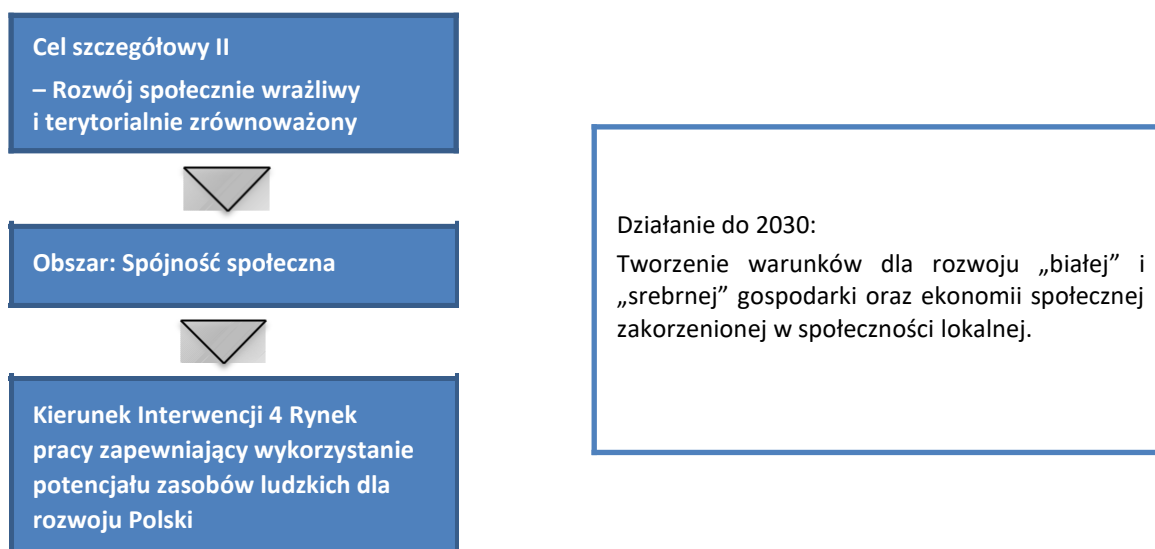
Kierunek Interwencji
2: Poprawa dostępności do
usług, w tym społecznych i
zdrowotnych

Jedno z działań wyróżnionych jako konieczne do realizacji do roku 2020: Wsparcie rozwoju (w tym standaryzacja i certyfikacja jakości) usług asystenckich i opiekuńczych, w szczególności w warunkach domowych i pół-stacjonarnych. Włączanie obywateli i podmiotów ekonomii społecznej (w tym organizacji pozarządowych) w realizację usług społecznych na rzecz osób niesamodzielnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Ekonomia społeczna została też wyróżniona, jako obszar pomocny w kształtowaniu rynku pracy. W związku z obserwowanym ubytkiem zasobów siły roboczej na rynku pracy, kluczową rolę w najbliższych latach odgrywać będzie aktywizacja zawodowa rezerw kapitału ludzkiego z grup dotychczas szczególnie zagrożonych bezrobociem i dezaktywacją: osób młodych, kobiet (w tym matek nieaktywnych zawodowo), osób niepełnosprawnych, osób w wieku 50+, osób długotrwale bezrobotnych oraz w sektorach, gdzie występuje bezrobocie ukryte (np. rolnictwie).

Należy tu odróżnić osoby w zasadzie gotowe do podjęcia pracy i osoby z określonymi deficytami. W przypadku osób w szczególnie trudnej sytuacji, które często nie są w stanie poradzić sobie na otwartym rynku pracy, zastosowanie powinny mieć instrumenty ekonomii społecznej.

W SOR dla dwóch ww. celów został wpisany projekt strategiczny dedykowany wsparciu sektora ES:

Ekonomia solidarności społecznej - program wzmocnienia sektora ekonomii społecznej (w szczególności w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym), łączący w sobie założenia programów: Funduszu Inicjatyw Obywatelskich i Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (SRK)³

Strategia przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r. jest dokumentem określającym w perspektywie średniookresowej cele strategiczne rozwoju kraju do 2020 r., kluczowym dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach przyszłej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020 oraz 9 zintegrowanych strategii służących realizacji założonych celów rozwojowych.

Kluczowymi obszarami rozwoju niezbędnymi do realizacji wizji Polski w 2020 roku (Polska w roku 2020 to: aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka i sprawne państwo) są spójność społeczno – gospodarcza i terytorialna. W dokumencie znajdują się zapisy o podjęciu działań bezpośrednio nakierowanych na wzmocnienie spójności społecznej, zwiększenie aktywności osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz na zwiększenie efektywności świadczeń społecznych. Wykorzystane w tym celu mają być przedsiębiorstwa społeczne, które nie tylko powodują wzmocnienie spójności społecznej, ale także pozwalają realizować wiele usług użyteczności publicznej, kreują kapitał społeczny oraz stanowią spoiwo dla społeczności lokalnych, funkcjonując w oparciu o zasadę solidarności (przy tym nie są nastawione na osiągnięcie zysku). Ekonomia społeczna w SRK znajduje swe miejsce w dwóch celach szczegółowych - dotyczącym integracji społecznej i zapewnianiu dostępu do usług publicznych.

W celu III.1 - Integracja społeczna - wyróżniona została funkcja ekonomii społecznej w zakresie aktywizacji osób wykluczonych (m.in. przez integrację grup defaworyzowanych i stwarzanie dla nich miejsc pracy).

Cel III.1. Integracja społeczna

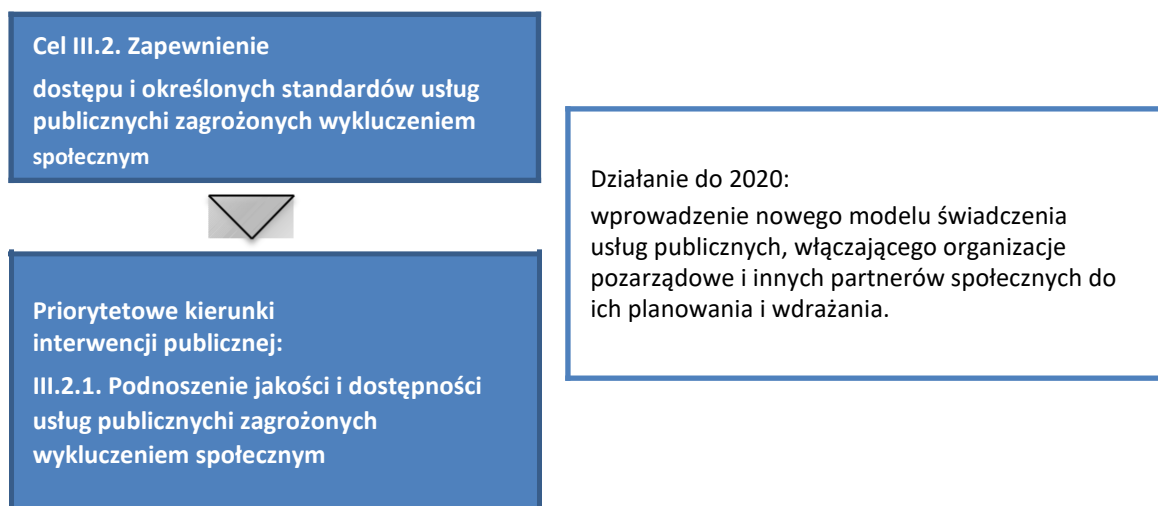
Priorytetowe kierunki interwencji publicznej:
III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym

Działanie do 2020:

rozwój instrumentów legislacyjnych i finansowych wspierających ekonomię społeczną (przełożenie na działania znajduje się w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego).

³ Załącznik do Uchwały Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. 2012, poz. 882).

W celu III.2. - Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych - położony jest nacisk na podnoszenie jakości (m.in. przez standaryzację) oraz dostępność społecznych usług publicznych, a co ważne w kontekście rozwoju sektora ES, na wspieranie podmiotów niepublicznych, ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów ekonomii społecznej, w oferowaniu usług oraz w określaniu sposobu ich udostępniania.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR)⁴

Strategia została przyjęta przez Rząd 13 lipca 2010 r. jako rządowa wizja rozwoju polskich regionów do 2020 roku. Określa najważniejsze wyzwania, założenia i cele polityki regionalnej państwa. Wyznacza też zasady i mechanizmy współpracy pomiędzy rządem a samorządami wojewódzkimi oraz koordynacji działań obu szczebli.

W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego ekonomia społeczna została wpisana w cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych. Szczególne miejsce ekonomii społecznej, traktowanej jako narzędzie pełniące funkcję reintegracyjną i dostarczania usług, znajduje się w celu szczegółowym: „Wzmacnianie spójności w układzie krajowym”.

Polityka regionalna powinna integrować działania różnych podmiotów, koncentrować je i adresować terytorialnie, szczególnie w zakresie następujących działań (wybrane, przyp. autora):

- aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy (aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu)
 - poradnictwo, pośrednictwo pracy, szkolenia i przekwalifikowania, prace interwencyjne i inne formy tworzenia miejsc pracy, rozwój ekonomii społecznej, formy wczesnej interwencji (w tym outplacement), staże i praktyki zawodowe;
- rozwój lokalny (w tym kulturalny) oraz rozwój kapitału społecznego - wsparcie lokalnych inicjatyw społecznych;

⁴ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, M.P. 2011 nr 36 poz. 423.

- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, w tym ograniczanie zjawiska ubóstwa, w szczególności wśród dzieci i osób starszych, realizacja programów integracji społecznej, rozwój działań ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw ekonomii społecznej, które spełniają funkcje w zakresie integracji społecznej, poprawy bądź uzupełniania usług publicznych oraz rozwoju wspólnot lokalnych.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (SRKS)⁵

Strategia została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. jako dokument pomocny w realizacji celów określonych w DRSK (Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju). DSRK wskazuje, iż polityka rozwoju powinna wspierać procesy i inicjatywy, które wzmacniają wolę działania obywateli na rzecz dobra wspólnego i przyczyniają się do wzmocnienia zaufania, jako jednego z podstawowych komponentów życia społecznego, gospodarczego i kulturowego⁶

Już w diagnozie, ekonomia społeczna zostaje opisana jako dziedzina rozwojowa, pełniąca szereg funkcji – od aktywizacji i integracji osób wykluczonych społecznie przez rewitalizację społeczności lokalnych: „Ekonomia społeczna jest jednym z najprężniej rozwijających się instrumentów aktywizacji oraz integracji społecznej i zawodowej środowisk wykluczonych. Łączy ona instrumenty ekonomiczne z celami społecznymi. Jej istotą jest prowadzenie działań ukierunkowanych na cele społeczne oraz rewitalizację społeczności lokalnych, a nie wyłącznie na zysk. Jedną z form organizacyjnych podmiotów ekonomii społecznej może być przedsiębiorstwo społeczne. Obecnie w Polsce działa zaledwie kilkaset przedsiębiorstw społecznych, ale możliwości rozwojowe są duże. Kilkadziesiąt tysięcy organizacji pozarządowych i spółdzielni może potencjalnie przekształcać się w przedsiębiorstwa społeczne. Brakuje jednakże instrumentów finansowania zwrotnego i bezzwrotnego wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej”⁷.

W ramach działania 2.3.1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości społecznej i innych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zawodowemu, w tym różnorodnych form samopomocy (Cel 2. Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne, Priorytet Wzmocnienie integracji i solidarności społecznej), kluczowym jest wspieranie rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej. Ekonomia społeczna została wpisana jako innowacyjny instrument wpływający na zwiększenie integracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie oraz kapitału społecznego, natomiast podmioty ekonomii społecznej potraktowane zostały jako realizujące ww. funkcje oraz zdolne dostarczać towary i usługi przez rynek i państwo oraz rozwiązywać zróżnicowane problemy społeczne.

Zauważono również, co ma znaczenie dla regionalnego programowania, że „dla dalszego rozwoju ekonomii społecznej niezbędne jest włączenie jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego, jako kluczowego podmiotu w programowaniu i realizacji wsparcia i rozwoju przedsiębiorczości społecznej na terenie województw, wspierających rozwój na poziomie regionalnym i lokalnym oraz wdrożenie systemowych rozwiązań, umożliwiających

⁵ Załącznik do Uchwały Nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020”, M.P. 2013 poz. 378.

⁶ Ibidem, s. 4

⁷ Ibidem, s. 18.

funkcjonowanie na zasadach partnerstwa publiczno - społecznego akredytowanych instytucji, wspierających infrastrukturalnie przedsiębiorczość społeczną (ośrodki wsparcia ekonomii społecznej) w zakresie usług, szkoleń i doradztwa”⁸.

W ramach wspomnianej strategii za najważniejsze dla rozwoju ekonomii społecznej uznano:

- włączenie jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego;
- przyjęcie Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES), który umiejscawia ekonomię społeczną w kontekście zintegrowanych strategii i nakreśla jej wizję, w której przedsiębiorstwa społeczne będą trwałym i dostrzegalnym podmiotem życia społeczno-gospodarczego w wymiarze lokalnym i regionalnym;
- przyjęcie ustawy o przedsiębiorczości społecznej, która stworzy możliwość starania się o status przedsiębiorcy społecznego, co będzie potwierdzeniem, że dany podmiot, prowadząc działalność gospodarczą, realizuje konkretne cele społeczne;
- przygotowanie i wdrożenie działań edukacyjnych dotyczących przedsiębiorczości społecznej, wspierania spółdzielni uczniowskich;
- przygotowanie i wdrożenie zwrotnych mechanizmów finansowania (pożyczek, kredytów i poręczeń) dla przedsiębiorstw społecznych;
- wypracowanie i wdrożenie skutecznych instrumentów pomiaru społecznej wartości dodanej, generowanej przez przedsiębiorstwa społeczne, a także inne przedsięwzięcia gospodarcze, służące realizacji celów społecznych, co jest niezbędne do racjonalnego i efektywnego dzielenia środków publicznych dla sfery przedsiębiorczości społecznej;
- stałe poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań i mechanizmów przeciwdziałania społecznemu i zawodowemu wykluczeniu. Służyć temu będzie wsparcie dla projektów testujących nowe rozwiązania i upowszechnianie tych, które okażą się skuteczne i użyteczne (str. 52-53).

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (SRKL)⁹

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 18 czerwca 2013 r., jako jedna z dziewięciu strategii sektorowych realizujących średnio i długookresową strategię rozwoju kraju.

Głównym celem działań zaplanowanych w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego jest rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjału osób, tak aby mogły one w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia.

Rola ES w rozwoju kapitału ludzkiego została sprowadzona de facto do aktywnych form pomocy społecznej osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Zapisy znajdują się w celu szczegółowym 3: Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

⁸ Ibidem, s. 18.

⁹ Załącznik do Uchwały Nr 104 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 M.P. 2013 poz. 640.

W ramach wspomnianej strategii wymieniono działania odnoszące się do ekonomii społecznej lub w których instrumentarium ES może mieć zastosowanie:

- Powszechność dostępu do usług publicznych oraz aktywności zawodowej na otwartym rynku
- pracy dla osób niepełnosprawnych.
- Integracja społeczna imigrantów i osób powracających z zagranicy.
- Rozwój aktywnych, w tym innowacyjnych, form pomocy osobom zagrożonym lub wykluczonym
- społecznie (w tym: innowacji społecznych w sferze integracji oraz ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej)¹⁰.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji (KPPUiWS)¹¹

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 16 września 2014 r. Jest to dokument o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, ustanowiony w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju - „Strategii Rozwoju Kraju 2020” oraz „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego”, „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”, „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego” oraz innych strategii rozwoju.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu w szerokim zakresie odwołuje się do instrumentarium ekonomii społecznej. Problemy zdiagnozowane w omawianym programie oraz działania zaprojektowane w celu ich rozwiązania bezpośrednio nawiązują do rozwiązań ES np. poprzez wskazanie PES i PS jako realizatorów projektów, działań zmierzających do poprawy sytuacji grup zdiagnozowanych jako zagrożone wykluczeniem społecznym.

Co bardzo istotne dokument wskazuje obszary, w których warto zapoczątkować działalność będąc PES lub myśląc o jego założeniu, gdyż z opisu wynika, że polityka kraju będzie koncentrować się na ich wspieraniu. W dokumencie wprost zostają wymienione usługi społeczne, na których rozwój zostanie położony nacisk, gdyż stanowią narzędzie przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Są to:

- różnorodne formy opieki nad dziećmi do lat 3 i w wieku 3-5 lat,
- dożywianie dzieci i osób starszych,
- usługi profilaktyczne i socjoterapeutyczne,
- rozwój mieszkalnictwa chronionego oraz socjalnego,
- usługi opiekuńcze dla osób starszych,
- środowiskowe formy pomocy i samopomocy dla seniorów.

¹⁰Ibidem, s. 40.

¹¹Załącznik do Uchwały Rady Ministrów nr 165 z dnia 12 sierpnia 2014 r. w sprawie przyjęcia programu pod nazwą „Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji”, M.P. 2014 poz. 787.

Priorytet II. Zapewnienie spójności działań edukacyjnych, społecznych i zawodowych na rzecz dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społecznym

Działanie II.4. Wdrożenie kompleksowego systemu pierwszego zatrudnienia młodzieży opartego o zintegrowane działania instytucji edukacyjnych, rynku pracy i integracji społecznej

Wspierane będą programy specjalnie adresowane do młodzieży (w tym młodzieży niepełnosprawnej) realizowane przez podmioty ekonomii społecznej (w tym organizacje obywatelskie) oraz jednostki samorządu terytorialnego, jak również wolontariat długoterminowy podnoszący kompetencje społeczne, przygotowujący do podjęcia aktywności i zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej.

Są to nisze dla działalności podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. W Priorytecie II - Zapewnienie spójności działań edukacyjnych, społecznych i zawodowych na rzecz dzieci i młodzieży - podkreślono rolę PES, jako jednego z kluczowych partnerów, w kształtowaniu systemu pierwszego zatrudnienia młodzieży, w tym niepełnosprawnej.

Priorytet III. Aktywna integracja w społeczności lokalnej

Działanie III.1 Zwiększenie uczestnictwa w życiu publicznym i zawodowym jednostek i rodzin zagrożonych marginalizowaniem społecznym poprzez system aktywnej integracji

Określenie sposobów realizacji kontraktów socjalnych i projektów aktywności lokalnej w partnerstwie z podmiotami ekonomii społecznej i przedsiębiorstwami społecznymi, a także łączenie aktywnej integracji z działaniami w zakresie rewitalizacji jako część wspólnych działań. Wsparcie rozwoju podmiotów otoczenia ekonomii społecznej i spółdzielni socjalnych oraz innych przedsiębiorstw społecznych jako formy zatrudnienia przejściowego dla osób wychodzących z warsztatów terapii zajęciowej, centrów i klubów integracji społecznej, placówek opiekuńczo – wychowawczych i innych tego typu placówek. Rodzaje wsparcia zostaną określone przez samorzady województw.

W Priorytecie III - Aktywna integracja w społeczności lokalnej - Podmioty ekonomii społecznej zostały potraktowane, jako ważny partner w realizacji kontraktów socjalnych i projektów aktywności lokalnej. Podkreślono konieczność wspierania PES, w tym spółdzielni socjalnych, jako miejsc pracy dla osób opuszczających jednostki reintegracyjne. PES wymienione zostają jako docelowi realizatorzy rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej.

**Priorytet III. Aktywna
integracja w społeczności lokalnej**

**Działanie III.3. Rozwój społecznych
usług użyteczności publicznej,
zwłaszcza usług środowiskowych
realizowanych przez podmioty sektora
ekonomii społecznej, łączących
aktywizację zawodową z budowaniem
spójnego systemu usług społecznych**

Działania o charakterze rozwojowym:

- a) przewiduje się wypracowanie ścieżek finansowania ze środków europejskich dla gmin (grupy gmin), które przygotowywałyby partnerskie publiczno-społeczne projekty rozwojowe. Celem ich byłby rozwój usług społecznych użyteczności publicznej;
- b) projekty rozwojowe będą miały na celu rozwój dotychczasowych lub stworzenie nowych kategorii usług w społeczności lokalnej, przy jednoczesnej funkcji tworzenia miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej;
- c) realizacja części usług byłaby zlecana w trybie pożytku publicznego między innymi podmiotom ekonomii społecznej (w tym organizacjom obywatelskim).

W Priorytecie V - Zapobieganie niepewności mieszkaniowej i przeciwdziałanie bezdomności - PES zostały wkomponowane w system spłaty zadłużeń, jako sposób na zapobieganie utraty mieszkań.

**Priorytet V. Zapobieganie
Niepewności mieszkaniowej i
przeciwdziałanie bezdomności
realizowanych przez podmioty sektora
ekonomii społecznej, łączących
aktywizację zawodową z budowaniem
spójnego systemu usług społecznych**

**Działanie V.2.
Zintegrowane działania na rzecz
zapobiegania utraty mieszkania,
zadłużeniom czynszowym,
eksmisjom i bezdomności**

Włączenie podmiotów pomocy i integracji społecznej oraz ekonomii społecznej (w tym Centra Integracji Społecznej, Spółdzielnie socjalne) w system spłacania zadłużeń.

Z kolei Priorytet VI - Zarządzanie i zmiany strukturalne systemu integracji społecznej - podkreśla rolę regionalnych ośrodków polityki społecznej w koordynacji działań na rzecz bezpieczeństwa socjalnego obywateli.

Priorytet VI. Zarządzanie
i zmiany strukturalne systemu
integracji społecznej

Działanie VI.2. Zmiana
systemu pomocy społecznej w
celu zwiększenia
bezpieczeństwa obywateli

Zwiększenie znaczenia koordynacji działań w zakresie przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, jak również ekonomii społecznej w województwie, na rzecz gmin i powiatów poprzez wzmocnienie roli ROPS w systemie pomocy i integracji społecznej.

Promowanie nowego wizerunku instytucji pomocy społecznej, ich zadań i kompetencji oraz promowanie działań kooperacji i partycypacji podmiotów pomocy i integracji społecznej ze sferą ekonomii społecznej (w tym organizacji obywatelskich).

Określenie partycypacyjnych zasad relacji publicznych instytucji pomocy społecznej z podmiotami ekonomii społecznej (w tym organizacjami obywatelskimi) w oparciu o planowane zmiany w systemie pomocy społecznej oraz w przepisach o działalności pożytku publicznego i wolontariacie:

- a) wprowadzenie zasady pierwszeństwa stosowania zlecenia zadań publicznych w trybie przepisów ustawy o działalności pożytku publicznego, przy zastosowaniu wymogów jakościowych;
- b) wprowadzenie możliwości zlecania wszystkich zadań z zakresu pomocy społecznej z wyjątkiem koordynacji, monitoringu, kontroli i nadzoru, wypłaty świadczeń, decyzji administracyjnych;
- c) wprowadzenie możliwości rozliczania się podmiotów ekonomii społecznej (w tym organizacji obywatelskich) realizujących zadania publiczne na podstawie rezultatów.

Rola ta opiera się o zabezpieczenie partycypacyjnego, partnerskiego podejścia do pomocy społecznej, włączającego podmioty ekonomii społecznej do systemu przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2023. Ekonomia Solidarności Społecznej¹²

Dokument ten wyznacza kluczowe kierunki polityki publicznej na rzecz ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. W zaktualizowanym programie szczególny nacisk położono na zwiększenie efektywności działań na rzecz tworzenia miejsc pracy, reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, jak również rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej i zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.

W zakresie dokumentów regionalnych o charakterze sektorowym **RPRES** wpisuje się w zapisy m.in.

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020

1. Infrastruktura

-

2. Rozwój obszarów miejskich i wiejskich:

Priorytety

¹²Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2023..., op.cit.

- 2.1.1. Wzmocnienie węzłowej funkcji ośrodka metropolitalnego oraz regionalnych i subregionalnych ośrodków osadniczych, generujących rozwój społeczno - gospodarczy.
- 2.1.3. Wzmacnianie restrukturyzacji i wielofunkcyjnego rozwoju wsi.
- 2.1.5. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich.

3. Turystyka

Kryteria

- 4.3.5. Projekty umożliwiające jak najszersze udostępnianie obiektów dziedzictwa kulturowego oraz zasobów przyrodniczych z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych.

Przedsięwzięcia

- 4.4.6. Rozbudowa jednolitego dla całego regionu systemu informacji turystycznej uwzględniającego standardy udostępniania informacji osobom niepełnosprawnym.

4. Edukacja, nauka, kultura, sport, informacja

Korzyści

- 6.2.1. Włączenie mieszkańców w życie społeczne regionu oraz wzmacnianie postaw aktywnych społecznie.
- 6.2.2. Zmniejszanie dystansu w aktywności kulturowej pomiędzy mieszkańcami centrum a peryferiami regionu.
- 6.2.3. Zwiększenie dostępu do pracy i złagodzenie problemu bezrobocia.
- 6.2.4. Wsparcie dla pracujących rodziców w fazie wychowywania małych dzieci.
- 6.2.5. Podniesienie jakości życia przez ułatwienie dostępu do informacji, usług publicznych i edukacji.
- 6.2.7. Rozwój pozazawodowej aktywności mieszkańców, zwłaszcza na terenach wiejskich. *Kryteria*

- 6.3.1. Projekty edukacyjne zorientowane na zaspokajanie potrzeb regionalnej gospodarki, wyrównujące szanse uczniów ze wszystkich środowisk, kształtujących tożsamość regionalną.

- 6.3.6. Projekty posiadające wsparcie partnerów biznesowych, społecznych i samorządowych *Przedsięwzięcia - Informacja*

- 6.4.40. Rozwój e-usług, m.in. w zakresie:

- stymulowania współpracy administracji publicznej z organizacjami sektora pozarządowego;
- wspomaganie osób starszych i niepełnosprawnych, w tym usług uzupełniających system ochrony zdrowia.

5. Społeczeństwo i partnerstwo

Priorytety

- 7.1.2. Rozwój kapitału społecznego i obywatelskiego.
- 7.1.6. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu.
- 7.1.7. Wykorzystanie potencjału osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 7.1.8. Wsparcie seniorów zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 7.1.9. Zapewnienie równego dostępu do usług związanych z korzystaniem z zasobów.
- 7.1.10. Odbudowa zaufania w stosunkach społecznych, gospodarczych oraz wobec instytucji.
- 7.1.11. Efektywne zarządzanie regionem poprzez mechanizmy partnerstwa i współpracy.

Korzyści

- 7.2.2. Wzrost aktywności grup społecznych, zwłaszcza narażonych na wykluczenie.
- 7.2.3. Wzmocnienie potencjału i doświadczenia seniorów.
- 7.2.4. Wzmocnienie poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej, w tym zwiększenie wewnątrzregionalnej mobilności i multimedialnej dostępności.

Kryteria

- 7.3.2. Preferencje dla projektów przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu seniorów.
- 7.3.3. Preferencje dla działań zapobiegających wykluczeniu społecznemu.
- 7.3.4. Preferencje dla partnerskich projektów o wysokim oddziaływaniu społecznym.
- 7.3.7. Poprawa efektywności ekonomicznej programów wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przedsięwzięcia - Społeczeństwo

- 7.4.1. Budowa sprawnego systemu zarządzania strategicznego regionem na bazie monitoringu i oceny rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego regionu.
- 7.4.2. Budowa sprawnego długofalowego systemu wspierającego dietność i rodziny wychowujące dzieci, m. in. poprzez sferę usług publicznych dla w/w (np. przedszkola, infrastruktura rekreacyjna).
- 7.4.3. Aktywizacja społeczno-zawodowa grup społecznych narażonych na wykluczenie społeczne bądź już doświadczających wykluczenia.
- 7.4.4. Podejmowanie działań na rzecz aktywności społeczności lokalnych i rozwoju lokalnego, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności marginalizowanych.
- 7.4.5. Realizacja działań mających na celu budowanie zintegrowanego systemu wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 7.4.6. Kształtowanie postaw społecznych i gospodarczych, tożsamości regionalnej, a także wzmocnianie więzi wspólnotowych i aktywności obywatelskiej mieszkańców regionu, w tym edukacja obywatelska dzieci i młodzieży.
- 7.4.7. Rozwój systemu podnoszenia kompetencji kadr i instytucji zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych.

Przedsięwzięcia – rynek pracy

- 7.4.8. Wspieranie i pobudzanie aktywności zawodowej mieszkańców regionu.
- 7.4.10. Zapewnienie dostępu do zatrudnienia osobom niezatrudnionym i poszukującym pracy.

Przedsięwzięcia – seniorzy i osoby niepełnosprawne

- 7.4.17. Stworzenie systemu wspierania osób z niepełnosprawnością i osób starszych.
- 7.4.18. Wsparcie i aktywizacja osób starszych.
- 7.4.19. Realizacja działań wspierających aktywność społeczną seniorów i przeciwdziałających ich wykluczeniu poprzez tworzenie lokalnych Ośrodków Aktywnego Seniora.
- 7.4.20. Program stypendialny dla osób niepełnosprawnych.
- 7.4.21. Znoszenie barier architektonicznych oraz przystosowanie infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 7.4.22. Wspieranie działań twórczych osób z niepełnosprawnością i poprawiających ich dostępność do dóbr kultury.
- 7.4.23. Rozwijanie infrastruktury służącej rehabilitacji osób niepełnosprawnych.
- 7.4.24. Propagowanie pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnością wśród dzieci i młodzieży.

7.4.25. Realizowanie działań z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

Przedsięwzięcia - Partnerstwo

7.4.27. Aktywizacja podmiotów w realizacji działań służących rozwojowi regionu oraz wykorzystywanie partnerstwa publiczno-prywatnego, publiczno-publicznego, publicznospołecznego i społeczno-prywatnego.

7.4.28. Wzmacnianie roli partnerów społecznych i gospodarczych w realizacji zadań publicznych.

7.4.29. Wsparcie i promocja partnerstwa społecznego, w tym sektora ekonomii społecznej oraz zwiększenie ich roli.

7.4.30. Zwiększenie roli sektora pozarządowego oraz organizacji pracodawców w przejmowaniu zadań publicznych i budowaniu gospodarki społecznej jako uzupełnienie głównego nurtu gospodarki i rynku pracy.

6. Przedsiębiorczość i innowacyjność:

Priorytet

8.1.3. Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności.

Przedsięwzięcia

8.4.1. Działania służące uruchamianiu nowych firm w regionie, z preferencją dla MŚP.

8.4.5. Działania zmierzające do rozwoju istniejących firm w regionie poprzez wzrost ich konkurencyjności na rynku lokalnym, krajowym i zagranicznym.

8.4.12. Wsparcie i promocja sektora ekonomii społecznej oraz zwiększenie jej roli w rozwoju społeczno – gospodarczym województwa.

8.4.13. Wzmocnienie potencjału instytucji otoczenia biznesu i ich roli w rozwoju korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości oraz realizacji zadań publicznych w porozumieniu z Samorządem Województwa Dolnośląskiego m. in. poprzez wspieranie i powierzanie zadań.

8.4.14. Promocja idei społecznej odpowiedzialności biznesu.

8.4.15. Wspieranie przystosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian.

Dolnośląska Strategia Integracji Społecznej na lata 2014-

2020 Obszar AKTYWIZACJA

Priorytet 5. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu osób niepełnosprawnych:

Działania:

1. Zwiększenie aktywności zawodowej wśród niepełnosprawnych Dolnoślązaków.
2. Poprawa wizerunku osoby niepełnosprawnej w świadomości społecznej.
3. Zwiększenie możliwości czynnego uprawiania turystyki i rekreacji osób niepełnosprawnych na Dolnym Śląsku.
4. Zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do różnych sfer życia społecznego i zawodowego poprzez wykorzystanie nowych technologii.
5. Podniesienie możliwości wykorzystania potencjału osób niepełnosprawnych do rozwoju gospodarki Dolnego Śląska.

Priorytet 6. Aktywizacja społeczna osób starszych

Działania:

1. Propagowanie działań związanych z „dobrym starzeniem się”, pozwalających na jak najdłuższe zachowanie sprawności, samodzielności i aktywności w życiu społecznym i zawodowym.
2. Wspieranie i popularyzacja oferty spędzania czasu wolnego, rozwoju intelektualnego, aktywności fizycznej.
3. Zwiększanie roli osób starszych w życiu społeczności lokalnych, rozwój potencjału osób starszych w perspektywie indywidualnej i społecznej.
4. Pobudzanie rozwoju „srebrnej gospodarki” .

Priorytet 7. Rozwój sprzyjający wykorzystaniu zasobów na rynku pracy

Działania:

1. Poprawa zatrudnialności osób pozostających bez zatrudnienia, znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy.
2. Poprawa adaptacyjności osób aktywnych zawodowo i pracodawców.
3. Poprawa społeczno-zdrowotnych zasobów pracy.

Priorytet 8. Promocja aktywnej polityki społecznej jako narzędzia integracji społecznej

Działania:

1. Pobudzanie aktywności osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.
2. Rozwój ekonomii społecznej.
3. Tworzenie i upowszechnianie instrumentów aktywnej polityki społecznej wśród podmiotów odpowiedzialnych za jej wdrażanie.
4. Kreowanie pozytywnych postaw wobec aktywizacji społecznej.
5. Animacja środowisk lokalnych, pobudzanie potencjału społeczności lokalnych poprzez wykorzystywanie jej wewnętrznych zasobów.

Obszar INTEGRACJA

Priorytet 9. Wsparcie idei społeczeństwa obywatelskiego

Działania:

1. Budowa partnerstwa publiczno-społecznego w zakresie pożytku publicznego.
2. Wspieranie instytucji społeczeństwa obywatelskiego.
3. Wsparcie postaw obywatelskich i społecznych.
4. Wzmocnienie partycypacji obywatelskiej.

Priorytet 10. Pobudzanie i promowanie innowacji w obszarze polityki społecznej

Działania:

1. Monitorowanie i diagnoza procesów i zjawisk społecznych mających wpływ na jakość życia mieszkańców regionu.
2. Poszukiwanie i inspirowanie nowatorskich rozwiązań w obszarze polityki społecznej.
3. Działania na rzecz wzmocnienia więzi międzygeneracyjnych, opartych na wzajemnym szacunku i współodpowiedzialności za swój los.
4. Upowszechnianie „dobrych praktyk”, mające na celu wzmocnienie potencjału instytucji i organizacji prowadzących działania w obszarze polityki społecznej (ze szczególnym uwzględnieniem pomocy i integracji społecznej).

Priorytet 8. Promocja aktywnej polityki społecznej jako narzędzia integracji społecznej

Działania:

1. Pobudzanie aktywności osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym:

- wykorzystanie aktywnych form integracji społecznej oraz wzmocnienie działań pomocowych dla grup znajdujących się w sytuacji szczególnego ryzyka (w tym grup specyficznych na danym terytorium),
- upowszechnianie wiedzy o możliwościach i programach aktywizacyjnych skierowanych do osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- wsparcie i rozwój działań samopomocowych wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i w społecznościach lokalnych.

2. Rozwój ekonomii społecznej:

- popularyzacja ekonomii społecznej jako instrumentu reintegracji społeczno-zawodowej,
 - pobudzanie aktywności osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym w kierunku tworzenia podmiotów ekonomii społecznej,
 - budowanie systemu wymiany informacji i doświadczeń podmiotów sektora ekonomii społecznej,
 - upowszechnianie wiedzy o instrumentach finansowych wspierających funkcjonowanie i rozwój sektora gospodarki społecznej,
 - promocja idei gospodarki społecznej wśród mieszkańców województwa dolnośląskiego,
 - rozwój instytucji wspierających rozwój gospodarki społecznej w powiązaniu z rozwojem lokalnym i regionalnym,
 - inspirowanie i wspieranie działań na rzecz budowania trwałości podmiotów ekonomii społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw społecznych,
 - inspirowanie i wspieranie działań na rzecz profesjonalizacji funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw społecznych,
 - popularyzacja przedsiębiorstw społecznych jako kreatora miejsc pracy,
 - upowszechnianie stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych,
- upowszechnianie koncepcji CSR (społecznej odpowiedzialności biznesu) w działalności podmiotów gospodarczych.

3. Tworzenie i upowszechnianie instrumentów aktywnej polityki społecznej wśród podmiotów odpowiedzialnych za jej wdrażanie:

- upowszechnianie wiedzy o instrumentach aktywnej polityki społecznej i ich rozwój,
- poszukiwanie nowatorskich metod i narzędzi rozwiązywania problemów społecznych, opartych na pobudzaniu potencjału jednostki i jej aktywności w przezwyciężaniu trudności życiowych,
- monitoring wykorzystania i skuteczności instrumentów aktywnej polityki społecznej.

4. Kreowanie pozytywnych postaw wobec aktywizacji społecznej:

- promocja aktywności jako postawy ukierunkowanej na przezwyciężenie trudności życiowych i osiągnięcie niezależności,

- upowszechnianie wiedzy o inicjatywach i projektach zorientowanych na aktywizację społeczną i ich rezultatach,
- promocja i upowszechnianie Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej (OSL).

5. Animacja środowisk lokalnych, pobudzanie potencjału społeczności lokalnych poprzez wykorzystywanie jej wewnętrznych zasobów:

- wsparcie działań ukierunkowanych na wzmacnianie poczucia tożsamości lokalnej i umacnianie więzi wspólnotowych,
- upowszechnianie wiedzy o metodach diagnozowania potencjału społeczności lokalnej i tworzenie narzędzi diagnostycznych,
- rozwijanie i popularyzacja metod oceny zmian w społecznościach lokalnych zachodzących w wyniku podejmowanych działań,
- wspieranie inicjatyw służących budowaniu lokalnych systemów współpracy i programów rozwiązywania problemów społecznych występujących w skali lokalnej,
- pobudzanie i wspieranie lokalnych inicjatyw, służących zaspokojeniu potrzeb społeczności lokalnej,
- wspieranie animatorów, liderów i organizatorów społeczności lokalnych,
- propagowanie działań animacyjnych w społeczności lokalnej,
- upowszechnianie wiedzy, umiejętności, narzędzi i technik ukierunkowanych na rozwiązywanie specyficznych problemów społeczności lokalnych.

Priorytet 9. Wsparcie idei społeczeństwa obywatelskiego

Działania:

1. Budowa partnerstwa publiczno-społecznego w zakresie pożytku publicznego:

- promowanie dialogu i partnerstwa między wszystkimi zainteresowanymi podmiotami (publicznymi, prywatnymi i społecznymi),
- budowanie partnerskich relacji między administracją publiczną i organizacjami pozarządowymi w realizacji zadań publicznych,
- wspieranie powstawania lokalnych inicjatyw obywatelskich w zakresie działalności pożytku publicznego, służących budowie społeczeństwa obywatelskiego.

2. Wspieranie instytucji społeczeństwa obywatelskiego:

- wspieranie systemu pomocy adresowanego do organizacji pozarządowych,
- wspieranie budowy zaplecza społecznego organizacji pozarządowych, zarówno rozwoju profesjonalnego personelu, jak i bazy członkowskiej oraz wolontariuszy,
- wzmocnienie stabilności finansowej i organizacyjnej organizacji pozarządowych.

3. Wsparcie postaw obywatelskich i społecznych:

- kształtowanie świadomości obywatelskiej,
- kształtowanie postaw społecznych i gospodarczych, tożsamości regionalnej, a także wzmocnianie więzi wspólnotowych i aktywności obywatelskiej mieszkańców regionu,

- wspieranie rozwoju sieci oparcia społecznego oraz ruchu samopomocy budowanych w oparciu o poczucie tożsamości lokalnej,
- wspieranie działań ułatwiających obywatelom szeroki dostęp do rzetelnej informacji oraz porad obywatelskich (system informacji i poradnictwa).

4. Wzmocnienie partycypacji obywatelskiej:

- promocja mechanizmów konsultacji publicznych i zasad „open government”,
- wzmocnienie instytucjonalnych form dialogu obywatelskiego,
- wspieranie inicjatyw lokalnych jako formy skutecznego rozwiązywania problemów lokalnych.

Priorytet 10. Pobudzanie i promowanie innowacji w obszarze polityki społecznej

Działania:

- Monitorowanie i diagnoza procesów i zjawisk społecznych mających wpływ na jakość życia mieszkańców regionu,
- rozpoznawanie i diagnoza istotnych problemów społecznych w perspektywie lokalnej i regionalnej,
- diagnoza potrzeb mieszkańców województwa dolnośląskiego w relacji do dostępności i jakości usług społecznych,
- monitoring dostępności i jakości usług społecznych w ujęciu przestrzennym,
- diagnoza zasobów systemu pomocy i integracji społecznej.

2. Poszukiwanie i inspirowanie nowatorskich rozwiązań w obszarze polityki społecznej:

- inspirowanie i promocja innowacyjnych rozwiązań w obszarze polityki społecznej służących poprawie jakości świadczenia usług społecznych i zapewniających wysoką jakość życia mieszkańców województwa,
- poszukiwanie i testowanie nowatorskich rozwiązań w obszarze polityki społecznej,
- tworzenie banków/baz nowatorskich pomysłów, projektów i programów,
- upowszechnianie wiedzy na temat kierunków rozwoju polityki społecznej w perspektywie europejskiej,
- uwzględnianie perspektywy klienta (jego potrzeb, możliwości i ograniczeń) w planowaniu i świadczeniu usług społecznych,
- upowszechnianie wykorzystania zaawansowanych technologii teleinformacyjnych w świadczeniu usług społecznych,
- tworzenie i wspieranie innowacyjnych projektów pilotażowych.

3. Działania na rzecz wzmocnienia więzi międzygeneracyjnych, opartych na wzajemnym szacunku i współodpowiedzialności za swój los:

- kształtowanie systemów wartości i postaw dzieci i młodzieży poprzez kontakt z osobami starszymi, będącymi autorytetami społecznymi,
- promocja i wspieranie działań międzygeneracyjnych,
- promocja i wspieranie wolontariatu międzygeneracyjnego.

4. Upowszechnianie „dobrych praktyk”, mające na celu wzmocnienie potencjału instytucji i organizacji prowadzących działania w obszarze polityki społecznej (ze szczególnym uwzględnieniem pomocy i integracji społecznej):

- promocja wśród kadr służb społecznych „dobrych praktyk” służących rozwiązywaniu problemów społecznych,
- monitoring projektów i programów, mających na celu rozwiązywanie problemów społecznych, służący ocenie ich skuteczności i możliwości adaptacyjnych,
- inicjowanie i wspieranie dyskusji związanych z transferem „dobrych praktyk” na poziomie lokalnym.

Dolnośląski Regionalny Plan Działania na Rzecz Zatrudnienia:

Priorytet 1 – Wzrost aktywności zawodowej oraz edukacyjnej mieszkańców regionu jako czynnik zwiększający adaptacyjność mieszkańców Dolnego Śląska na regionalnym rynku pracy,

Priorytet 2 – Doskonalenie aktywnej polityki rynku pracy i zwiększenie efektywności zarządzania dolnośląskim rynkiem pracy w celu wzrostu zatrudnienia w regionie.

Dokument obejmuje także zagadnienia związane z polityką społeczną, dla której na szczeblu regionalnym kluczowa jest Dolnośląska Strategia Integracji Społecznej na lata 2014 – 2020, która postuluje podjęcie m.in. następujących działań związanych z poprawą zatrudnialności osób pozostających bez zatrudnienia i znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy:

- wspieranie osób młodych w wejściu i utrzymaniu się na rynku pracy,
- wspieranie i aktywizacja osób starszych,
- wspieranie zatrudnienia i utrzymania się na rynku pracy osób niepełnosprawnych,
- przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia,
- indywidualizowanie wsparcia dla grup szczególnego ryzyka,
- reorientację zawodową osób zagrożonych procesami restrukturyzacyjnymi,
- podnoszenie kwalifikacji i kompetencji zawodowych,
- wspieranie przedsiębiorczości i samozatrudnienia,
- zwiększenie mobilności zawodowej i terytorialnej,
- promocję aktywnej polityki rynku pracy poprzez wsparcie grup szczególnego ryzyka,
- rozwój i modernizację instrumentów i usług rynku pracy,
- poprawę efektywności instytucji rynku pracy,
- koordynację kierunków kształcenia i szkolenia z potrzebami rynku pracy.

**Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki Województwa Dolnośląskiego w
obszarze priorytetów:**

A. A. Priorytet I - Rozwój produktów

B. Priorytet IV – Kapitał ludzki

„RPRES –aktualizacja” jak wynika z powyższej analizy jest zgodny z dokumentami krajowymi i regionalnymi oraz ma charakter horyzontalny. W praktyce zbiera on i programuje rozwiązania, które wiążą się z szeroko rozumianą aktywizacją gospodarczą oraz społeczno-zawodową mieszkańców regionu poprzez działania związane z rozwojem ekonomii społecznej. Dokument, jako program wojewódzki ma charakter uzupełniający w stosunku do już istniejących i realizowanych kierunków działań w ramach instytucji realizujących politykę rozwoju w regionie.

5. DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA

Przedstawiona diagnoza opiera się o „Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego w 2018 r.”¹³ opublikowany 21.05.2019 r. przez Urząd Statystyczny we Wrocławiu.

WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE położone jest w południowo-zachodniej części Polski i graniczy z trzema województwami: lubuskim, wielkopolskim i opolskim oraz z Czechami i Niemcami. Zgodnie z zasadniczym trójstopniowym podziałem terytorialnym państwa, województwo dolnośląskie dzieli się na gminy (169 jednostek, w tym 35 gmin miejskich, 78 gmin wiejskich i 56 gmin miejsko-wiejskich) oraz na powiaty (26 jednostek) i miasta na prawach powiatu (4 miasta). Ponadto, przez agregację jednostek szczebla powiatowego wyodrębniono następujące podregiony:

- **podregion jeleniogórski** (obejmujący powiaty: bolesławiecki, jaworski, jeleniogórski, kamiennogórski, lubański, lwówecki, zgorzelecki, złotoryjski, m. Jelenia Góra),
- **podregion legnicko-głogowski** (powiaty: głogowski, górowski, legnicki, lubiński, polkowicki, m. Legnica),
- **podregion wałbrzyski** (powiaty: dzierzoniowski, kłodzki, świdnicki, wałbrzyski, ząbkowicki, m. Wałbrzych),
- **podregion wrocławski** (powiaty: milicki, oleśnicki, oławski, strzeliński, średzki, trzebnicki, wołowski, wrocławski),
- **podregion miasto Wrocław.**

TENDENCJE OGÓLNE

W końcu 2018 r., ludność województwa dolnośląskiego liczyła 2901,2 tys. (5. lokata wśród województw). Odnotowano niewielki spadek rzeczywistej ludności (w skali roku o 15,8 tys. osób). Dolny Śląsk jest na 4 miejscu pod względem dodatniego salda migracji wewnętrznych na pobyt stały, który 2018 roku wyniósł ok. 3712 osób), przy jednoczesnym ujemnym przyroście naturalnym (-1,79 na 1000 ludności). Na 1 km² powierzchni województwa dolnośląskiego przypadało przeciętnie 145 osób (wobec 123 osób w Polsce), plasując województwo, niezmiennie od ponad 8 lat, na 4. miejscu w kraju. Rok 2018 był kolejnym rokiem, w którym zwiększeniu uległa liczba mieszkańców wsi (szczególnie w strefie podmiejskiej) – o 5 tys. osób, a zmniejszeniu liczba mieszkańców miast – o 5 tys. osób. Nastąpił również dalszy niewielki wzrost wartości mediany wieku i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co świadczy o postępującym starzeniu się ludności. Od siedmiu lat liczba osób w wieku poprodukcyjnym jest większa niż liczba osób w wieku przedprodukcyjnym. W 2018 r. zawarto 14,1 tys. nowych związków małżeńskich, tj. nieznacznie więcej niż rok wcześniej. Zmniejszył się współczynnik zgonów niemowląt (liczony na 1000 urodzeń żywych), który w 2018 r. wyniósł 4,25 (w 2017 – 4,2. w skali roku odnotowano spadek liczby urodzeń żywych niemowląt z 28,4 tys. w 2017 r. do 27,8 tys. w 2018 r. Nastąpił wzrost liczby zgonów o 3%. Poziom dzietności kobiet nadal nie gwarantował prostej zastępowalności pokoleń; utrzymał się okres „depresji urodzeniowej”.

¹³„Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego w 2018 r.” opublikowany 21.05.2019 r. GUS

Podobnie jak w latach wcześniejszych przyrost naturalny był ujemny. Utrzymująca się od lat nadwyżka zgonów nad urodzeniami spowodowała ujemny przyrost naturalny, który w 2018 r. wyniósł minus 5,2 tys. osób (w 2017 r. - minus 3,6 tys. osób). Od 2009 r. saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych ludności na pobyt stały utrzymuje się na poziomie dodatnim. W 2018 r. różnica między napływem migracyjnym a odpływem wyniosła 3712 osób co oznacza, że liczba osób które się zameldowały jest wyższa niż osób, które się wymeldowały. W 2018 r. odnotowano odwrócenie, utrzymującego się przez ostatnich kilka lat, trendu wydłużania się długość trwania życia. W 2018 r. wynosiła ona 73 lata dla mężczyzn (74 lata w 2017 r.), a dla kobiet – 81 lat (81,5 lat w 2017 r.).

POWIERZCHNIA, LICZBA I ROZMIESZCZENIE LUDNOŚCI

Według stanu w dniu 31 XII 2018 r. województwo dolnośląskie obejmowało **obszar 19,9 tys. km²**, czyli 6,4% terytorium kraju (7. miejsce wśród województw). Największym obszarem polskim województwem jest niezmiennie województwo mazowieckie (35,6 tys. km², tj. 1,8 razy większe od dolnośląskiego), a najmniejszym – opolskie (9,4 tys. km², tj. stanowiące blisko połowę województwa dolnośląskiego). Największymi dolnośląskimi powiatami były kłodzki – 1,6 tys. km² oraz bolesławiecki – 1,3 tys. km² (zajmujące odpowiednio 8,2% oraz 6,5% ogółu powierzchni województwa), a najmniejszymi – miasta na prawach powiatu: Legnica, Wałbrzych i Jelenia Góra – odpowiednio 56 km², 85 km² i 109 km² (0,3%, 0,4% i 0,5% obszaru województwa). Na obszarze województwa dolnośląskiego w końcu 2018 r. **mieszkało 2 901,2 tys. osób**, co stanowiło 7,5% populacji Polski. Pod względem liczby ludności województwo dolnośląskie w 2018 r. plasowało się nadal na 5. miejscu w kraju, po województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim i małopolskim. Do największych pod względem liczby mieszkańców powiatów na Dolnym Śląsku należały: m. Wrocław (w końcu 2018 r. 640,6 tys. osób, stanowiących 22,1% ogółu ludności w województwie), kłodzki (159,3 tys. osób, tj. 5,5%) i świdnicki (157,6 tys. osób, tj. 5,4%) i wrocławski (146,1 tys. osób, tj. 5,0%). Natomiast najmniejszą liczbą ludności wyróżniały się powiaty: górowski (35,2 tys. osób, tj. 1,2% ogółu ludności), milicki (37,1 tys. osób, tj. 1,3%), kamiennogórski 43,6 tys. tj. 1,5% i złotoryjski (43,6 tys. osób. W 2018 r., podobnie jak w latach wcześniejszych, zarejestrowano w skali roku dalszy, niewielki ubytek rzeczywisty ludności. W porównaniu do stanu z końca 2017 r. zaludnienie województwa zmniejszyło się o 1,3 tys. osób, tj. o 0,05%, a w porównaniu do 2010 r. – o 16,0 tys. osób, tj. o 0,55%. W przekroju województw wzrost liczby ludności na przestrzeni roku miał miejsce, tylko w 4 województwach, mianowicie w: mazowieckim, pomorskim, małopolskim i wielkopolskim a w pozostałych 12 województwach (w tym w dolnośląskim) odnotowano ubytek rzeczywisty liczby ludności. Na Dolnym Śląsku w ostatnich latach systematycznie zmniejsza się liczba mieszkańców miast, a zwiększa się liczba mieszkańców wsi (szczególnie w strefie podmiejskiej). W dniu 31 XII 2018 r. stan ludności miejskiej wynosił 1991 tys. osób tj. o 5 tys. mniej niż przed rokiem i o 42,4 tys. mniej niż w 2010 r. Odmienny proces miał miejsce w środowisku wiejskim. W skali roku na wsi liczba mieszkańców zwiększyła się z 906 tys. osób według stanu z końca 2017 r. do poziomu 911 tys. osób, według stanu z końca 2018 r. czyli o 5 tys., tj. o 0,55% (w porównaniu do 2010 r. liczba ludności wiejskiej uległa zwiększeniu o 34 tys., a w porównaniu do 2005 r. – o 74,5 tys.). Zatem, w ciągu 2018 r. na dolnośląskiej wsi średnio na 1000 ludności przybyło 5 mieszkańców, a w dolnośląskich miastach – ubyło 6 mieszkańców (w 2017 r. - ubyło 3 mieszkańców).

Tabela 1. Liczba ludności, gęstość zaludnienia oraz liczba kobiet na 100 mężczyzn wg powiatów w województwie dolnośląskim w 2018 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ludność na 1 km ²	Kobiety na 100 mężczyzn
WOJEWÓDZTWO	2901225	1394978	1506247	145	108
Podregion Jeleniogórski	562331	271989	290342	101	107
Powiaty:					
bolesławiecki	90200	43798	46402	69	106
jaworski	50545	24746	25799	87	104
jeleniogórski	63855	30867	32988	102	107
kamiennogórski	43621	21297	22324	110	105
lubański	54699	26645	28054	128	105
lwówecki	46059	22447	23612	65	105
zgorzelecki	90003	43776	46227	107	106
złotoryjski	43869	21510	22359	76	104
Miasto na prawach powiatu Jelenia Góra	79480	36903	42577	728	115
Podregion Legnicko-głogowski	449037	217877	231160	129	106
Powiaty:					
głogowski	89541	43598	45943	202	105
górowski	35182	17434	17748	48	102
legnicki	55326	27143	28183	74	104
lubiński	106254	51345	54909	149	107
polkowicki	62982	31139	31843	81	102
Miasto na prawach powiatu Legnica	99752	47218	52534	1772	111
Podregion Wałbrzyski	652415	313202	339213	156	108
Powiaty:					
dzierżoniowski	101437	48355	53082	212	110
kłodzki	159337	76950	82387	97	107
świdnicki	157615	76072	81543	213	107
wałbrzyski	56004	27020	28984	130	107
ząbkowicki	65428	31839	33589	82	105
Miasto na prawach powiatu: Wałbrzych	112594	52966	59628	1329	113
Podregion Wrocławski	596794	292720	304074	93	104
Powiaty:					
milicki	37093	18346	18747	52	102
oleśnicki.	107062	52272	54790	102	105
oławski	76595	37310	39285	146	105
strzeliński	43773	21681	22092	70	102
średzki	54269	26838	27431	77	102
trzebnicki	84886	41746	43140	83	103
wołowski	47056	23025	24031	70	104
wrocławski	146060	71502	74558	131	104
Podregion m. Wrocław	640648	299190	341458	2188	114

Źródło: Biuletyn statystyczny województwa dolnośląskiego I-II kwartał 2019 r. US Wrocław

Województwo dolnośląskie wyróżnia się na tle pozostałych województw wysokim poziomem urbanizacji, wyrażonym udziałem ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności. Według stanu w dniu 31 XII 2018 r. na obszarze województwa znajdowało się 91 miast, których ludność stanowiła 68,6% ogółu mieszkańców województwa – co dawało, podobnie jak w latach wcześniejszych, drugie miejsce w kraju (po województwie śląskim – 77,0%). W Polsce odsetek ludności miejskiej wynosił 60,1%. W ogólnej liczbie 91 dolnośląskich miast dominowały małe miasta do 10,0 tys. mieszkańców (54 jednostki). W 2018 r. nadal najmniejszymi miastami były: Wleń (1,8 tys.) i Lubomierz (2,0 tys.) z powiatu lwóweckiego oraz Prusice z powiatu trzebnickiego (2,2 tys.). Największymi dolnośląskimi miastami, liczącymi ponad 100 tys. mieszkańców, były nadal 3 miasta: Wrocław (639,2 tys.), Wałbrzych (113,1 tys.) i Legnica (100,1 tys.). Miasta o liczbie mieszkańców od 50 tys. do 100 tys. osób to: Jelenia Góra (79,7 tys.), Lubin (72,7 tys.), Głogów (67,9 tys.) oraz Świdnica (57,4 tys.).

W zdecydowanej większości miast, w porównaniu do stanu z końca 2017 r., wystąpił spadek liczby ludności, szczególnie w przypadku miast położonych w południowej części województwa. Podobnie jak w latach wcześniejszych, wzrost liczby ludności w skali roku odnotowano głównie w miastach podregionu wrocławskiego, położonych w odległości do 40 km od centrum Wrocławia.

W 2018 r. odnotowano ubytek rzeczywisty ludności. W skali roku liczba ludności uległa zmniejszeniu o 0,05%, co oznacza, że na każde 10 tys. mieszkańców ubyło 5 osób (w 2017 r. ubyły 4 osoby na 10 tys. ludności). Zmniejszenie liczby ludności było spowodowane, podobnie jak w latach wcześniejszych, głównie ujemnym przyrostem naturalnym. Ubytek rzeczywisty ludności odnotowano również w miastach, natomiast na wsi liczba ludności uległa zwiększeniu.

Tabela 2. Przyrost naturalny w województwie dolnośląskim w roku 2018 r.

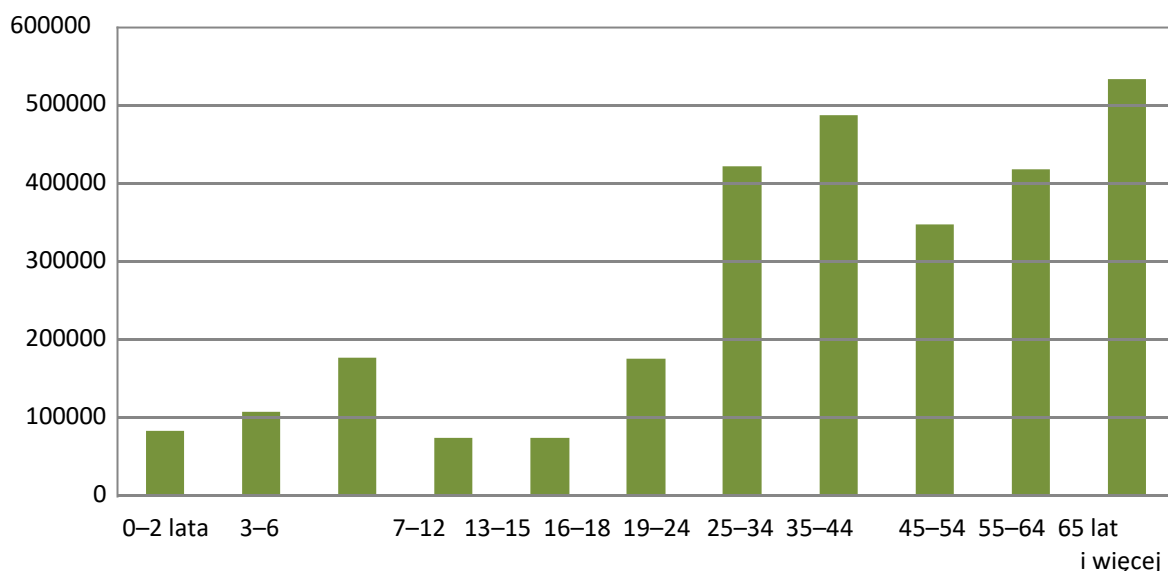
WYSZCZEGÓLNIENIE	Przyrost naturalny (w liczbach bezwzględnych)	Przyrost naturalny (na 1000 ludności)
WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE	-5201	-1,79
Podregion Jeleniogórski	-2430	-4,31
Miasto na prawach powiatu: Jelenia Góra	-485	-6,09
Podregion Legnicko-głogowski	-526	-1,17
Miasto na prawach powiatu Legnica	-216	-2,16
Podregion Wałbrzyski	-3400	-5,19
Miasto na prawach powiatu: Wałbrzych	-766	-6,77
Podregion Wrocławski	673	1,13
Podregion m. Wrocław	482	0,75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US Wrocław¹⁴

14 „Biuletyn statystyczny województwa dolnośląskiego 2 kwartał 2019” Urząd Statystyczny we Wrocławiu, data publikacji 30.08.2019 r

Trzeba zaznaczyć że dodatnie wartości w zakresie przyrostu naturalnego (liczonego jako różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie na 1000 ludności) osiągnęły jedynie powiaty: polkowicki (0,27) z podregionu legnicko-głogowskiego, wrocławski (5,59), oleśnicki (0,62), oławski (0,27) oraz milicki (0,11) z podregionu wrocławskiego oraz podregion miasto Wrocław (0,75). We wszystkich pozostałych powiatach odnotowano ujemny przyrost naturalny.

Wykres 1. Ludność według grup wiekowych w tys. w województwie dolnośląskim w 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS¹⁵

Tabela 3. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym oraz poprodukcyjnym w województwie dolnośląskim, w tym udział procentowy poszczególnych grup w województwie dolnośląskim w roku 2018.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Z liczby ogółem w wieku						Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
	przedprodukcyjnym (0-17 lat)		produkcyjnym (18-59/64 lata)		poprodukcyjnym (60/65 lat i więcej)		
	razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety (18-59 lat)	razem	w tym kobiety (60 lat i więcej)	
WOJEWÓDZTWO	493 594	240 311	1 753 236	820 814	654 395	445 122	65
<i>udział % danej grupy</i>	17,01%		60,43%		22,56%		
Podregion Jeleniogórski	90 912	44 273	342 468	157 819	128 951	88 250	64
Podregion m. Jelenia Góra	11 463	5 614	45 726	21 569	22 291	15 394	74
Podregion Legnicko-głogowski	79 773	38 718	271 132	126 606	98 132	65 836	66
Podregion m Legnica	16 464	7 900	59 487	28 148	23 801	16 486	68

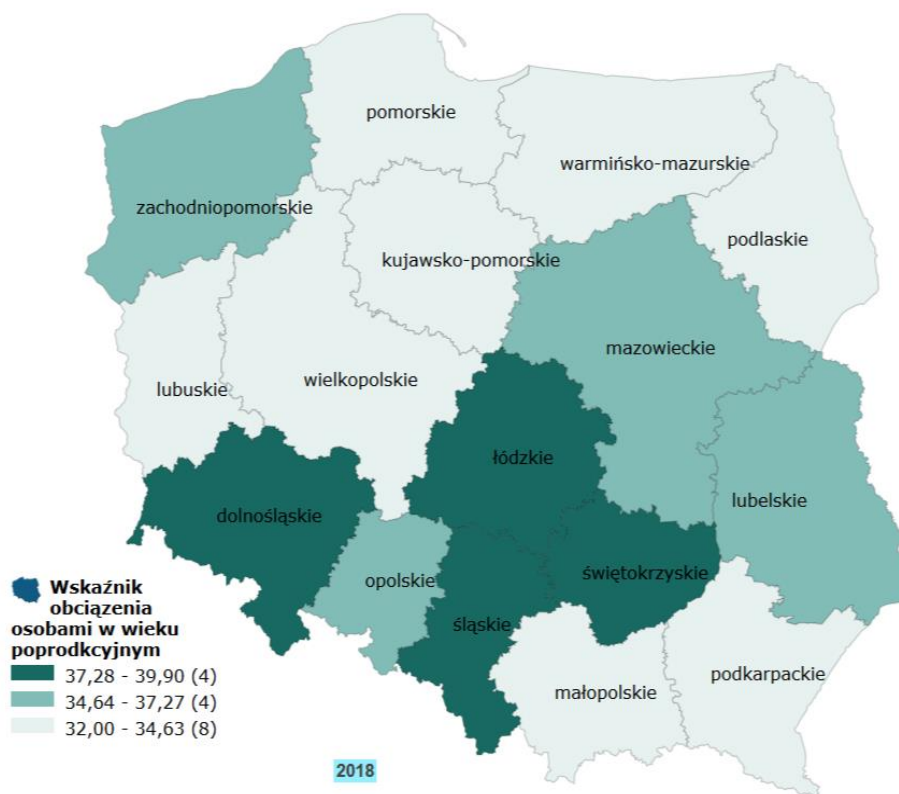
15,„Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego w 2018 r.” opublikowany 21.05.2019 r

Podregion Wałbrzyski	101 637	49 419	393 153	181 363	157 625	108 431	66
Podregion m. Wałbrzych	16 444	8 067	66 495	30 839	29 655	20 722	69
Podregion Wrocławski	115 205	56 160	367 093	171 095	114 496	76 819	63
Podregion m. Wrocław	106 067	51 741	379 390	183 931	155 191	105 786	69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US Wrocław¹⁶

Wskaźnik obciążenia demograficznego wg. definicji GUS jest to stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. Wartości tego wskaźnika przedstawia ostatnia kolumna Tabeli 3 (powyżej). Warto również zwrócić uwagę, że począwszy od 2011, przeciwnie do lat poprzednich, **w grupie osób w wieku nieprodukcyjnym** utrzymuje się **większy udział osób w wieku poprodukcyjnym (22,56%) niż osób w wieku przedprodukcyjnym (17,01%)**, co w sposób oczywisty wpłynie na coraz większą wartość wskaźnika obciążenia demograficznego w kolejnych latach.

Mapa. 1 . Wskaźnik obciążenia osobami w wieku poprodukcyjnym w Polsce w roku 2018.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Trwający proces starzenia się ludności przejawia się zwłaszcza we wskaźnikach obrazujących współczynnik obciążenia osobami w wieku poprodukcyjnym, który opisuje ile osób w wieku poprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2018 r. wyniósł on **35,12** co daje wynik o **ponad 10 wyższy** niż przed dziesięcioma laty. We wszystkich województwach bez wyjątku współczynnik ten od 10 lat stale wzrasta. W 2018 r. największe obciążenie zarejestrowano w województwie łódzkim i świętokrzyskim.

16, „Biuletyn statystyczny województwa dolnośląskiego 2 kwartał 2019” Urząd Statystyczny we Wrocławiu, data publikacji 30.08.2019 r.

Aktywność zawodowa

Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzonego w IV kwartale 2018 r. wykazały m.in. zwiększenie liczby aktywnych zawodowo, w tym szczególnie osób bezrobotnych (o 23,8%). Jednocześnie zwiększeniu uległa liczba pracujących. Odnotowano wzrost stopy bezrobocia oraz jednocześnie wzrost wartości wskaźnika zatrudnienia. Zmniejszyło się obciążenie osób pracujących osobami niepracującymi, które w 2018 r., trzeci rok z rzędu, kształtowało się w województwie dolnośląskim na poziomie niższym niż w kraju (811 osób niepracujących na 1000 osób pracujących w woj. dolnośląskim wobec 853 osób w Polsce).

Tabela 4. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w IV kwartale 2018 r. w woj. dolnośląskim.

Wyszczególnienie	2010	2015	2017	2018
Bierni zawodowo w tys.	1084	1006	1009	972
Współczynnik aktywności zawodowej w %	54,1	55,2	55,2	57,5
Wskaźnik zatrudnienia	48,6	51,8	51,8	55,2
Stopa bezrobocia w %	10,2	6,2	3,2	4,0

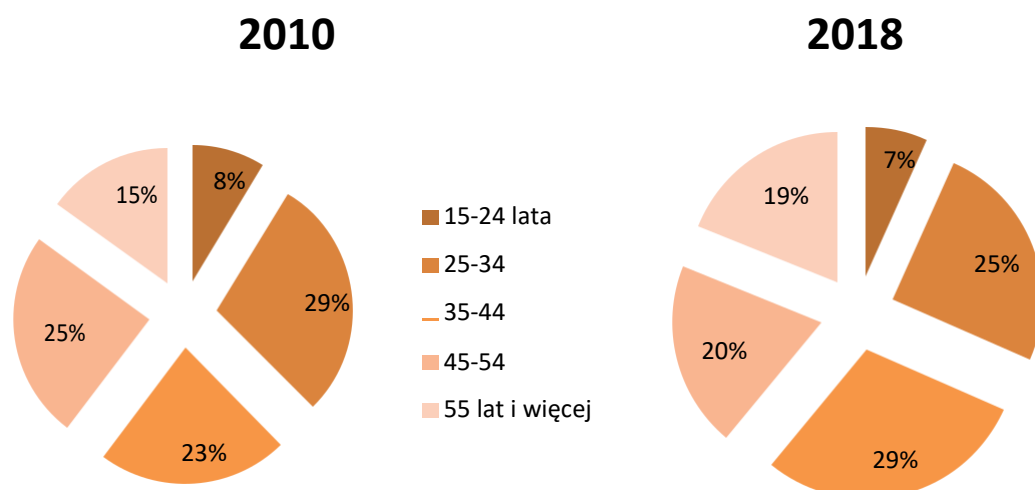
Opracowanie własne na podstawie danych GUS¹⁷

W IV kwartale 2018 r., podobnie jak we wcześniejszych okresach, **współczynnik aktywności zawodowej** wśród mężczyzn był wyraźnie wyższy niż wśród kobiet (64,6% do 51%). Współczynnik aktywności zawodowej na wsi był nieznacznie wyższy niż w mieście, odpowiednio 58,4% wobec 57,2%). Nastąpiła tutaj wyraźna zmiana w porównaniu do roku poprzedniego, gdzie sytuacja była odwrotna na wsi wskaźnik wynosił 54,4% a w miastach 57,1%. Województwo dolnośląskie przesunęło się na 4 pozycję w kraju pod względem współczynnika aktywności zawodowej (przed rokiem była 8 pozycja).

Zbiorowość pracujących w IV kwartale 2018 r. w województwie dolnośląskim wynosiła **1 263 tys.** (zwiększyła się o 0,7% w stosunku do 2017 r.) i wynosiła 7,7% ogółu pracujących w kraju.

¹⁷Aktywność ekonomiczna ludności w województwie dolnośląskim w IV kwartale 2018 r., opublikowano 29.03.2019 r.

Wykres 2. Struktura pracujących wg. wieku w IV kwartale roku 2010 i 2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największy udział w zbiorowość pracujących w 2018 r. miała grupa w przedziale wiekowym 35-44 lata (29%), najmniejszy natomiast miały osoby ze skrajnych grup wiekowych tj. 15-24 lata oraz 55 lat i więcej (odpowiednio 6,7% oraz 18,9%). W porównaniu do analogicznego okresu w roku 2010 na szczególną uwagę zasługuje fakt znaczącego wzrostu bo prawie 4 p. proc. w grupie najstarszej. Wskaźnik poziomu zatrudnienia niezmiennie pozostaje wyższy dla mężczyzn 62,6% niż dla kobiet (48,5%), który jednak wzrósł w porównaniu do IV kwartału 2017 r. o 2,1 p. proc.

W na koniec 2018 r. wśród aktywnych zawodowo najwięcej było osób z wykształceniem wyższym (463 tys., tj. 39,3% ogółu), z wykształceniem policealnym zawodowym 353 tys. tj. 30% ogółu) z zasadniczym zawodowym (300 tys. tj. 25,5% ogółu), najmniej natomiast z gimnazjalnym, podstawowym i niższym 61 tys. (tj. 5,2% ogółu).

Rynek pracy

Kolejny rok z rządu, umocniły się pozytywne tendencje zapoczątkowane w 2013 r. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w 2018 r. było wyższe o 1,9% w porównaniu z 2017 r., a w relacji do 2010 r. zwiększyło się o prawie 16%. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w 2018 r. w województwie dolnośląskim wyniosło 487,8 tys. osób i było wyższe niż w 2017 roku o 9,0 tys. osób, tj. o 1,9%. W kraju przeciętne zatrudnienie wyniosło 6229,6 tys. i zwiększyło się o 212,5 tys., tj. o 3,5% (wobec wzrostu o 4,5% w 2017 r.). W porównaniu do 2010 r. przeciętne zatrudnienie w województwie wzrosło o 15,8%, a w kraju o 16,0%.

Bezrobocie rejestrowane

Rok 2018 był szóstym rokiem z rządu, w którym w województwie dolnośląskim wystąpił spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych w skali roku. W końcu grudnia 2018 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy ukształtowała się na poziomie 62,8 tys. i była niższa o 6 tys. niż przed rokiem. W porównaniu z końcem grudnia 2010 r. liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 87,5 tys. Osób (tj. o 58,2%). W skali roku stopa bezrobocia zmniejszyła się o 6,4% (wobec spadku o 19% w 2017 r.), a w relacji do 2010 r. była niższe

o 44,7%. W porównaniu z grudniem 2017 r. liczba bezrobotnych zmniejszyła się we wszystkich powiatach województwa dolnośląskiego. Spadek liczby bezrobotnych powyżej 10,0% odnotowano w 7 powiatach, w tym największy w powiatach lubańskim (o 21,8%) i kamiennogórskim (o 18,8%) oraz w Wałbrzychu (o 18,2%). W województwie dolnośląskim, podobnie jak w kraju i w zdecydowanej większości województw, wśród bezrobotnych przeważały kobiety. Ich liczba była o 6,4% niższa niż rok wcześniej, jednak ich udział zwiększył się – stanowiły 55,6% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych (przed rokiem 54,2%). Bezrobotnych mężczyzn było mniej niż rok wcześniej o 11,4%, a ich udział zmniejszył się o 1,4 p. proc. W końcu grudnia 2018 r. najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych stanowiły osoby w wieku 25-34 lata. Ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wyniósł 25,8% i w ciągu roku zwiększył się o 0,4 p. proc. W skali roku największe zmiany w strukturze bezrobotnych zanotowano w grupie osób w wieku 55 lat i więcej (spadek o 1,2 p. proc.) oraz 35-44 lata (wzrost o 1,0 p. proc.). Większość bezrobotnych rejestrujących się w powiatowych urzędach pracy to osoby o relatywnie niskim poziomie wykształcenia. Przeważały osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz zasadniczym zawodowym, których udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wynosił odpowiednio 29,9% i 26,5% (w końcu grudnia 2017 r. – 30,7% i 26,9%). Problemy ze znalezieniem pracy miały również bezrobotne osoby z wykształceniem wyższym, których liczba w ciągu roku zmniejszyła się o 5,2%, natomiast ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych był większy o 0,5 p. proc. (wyniósł 13,0%).

Tabela 5. Bezrobocie w Polsce na koniec VI 2019 r.

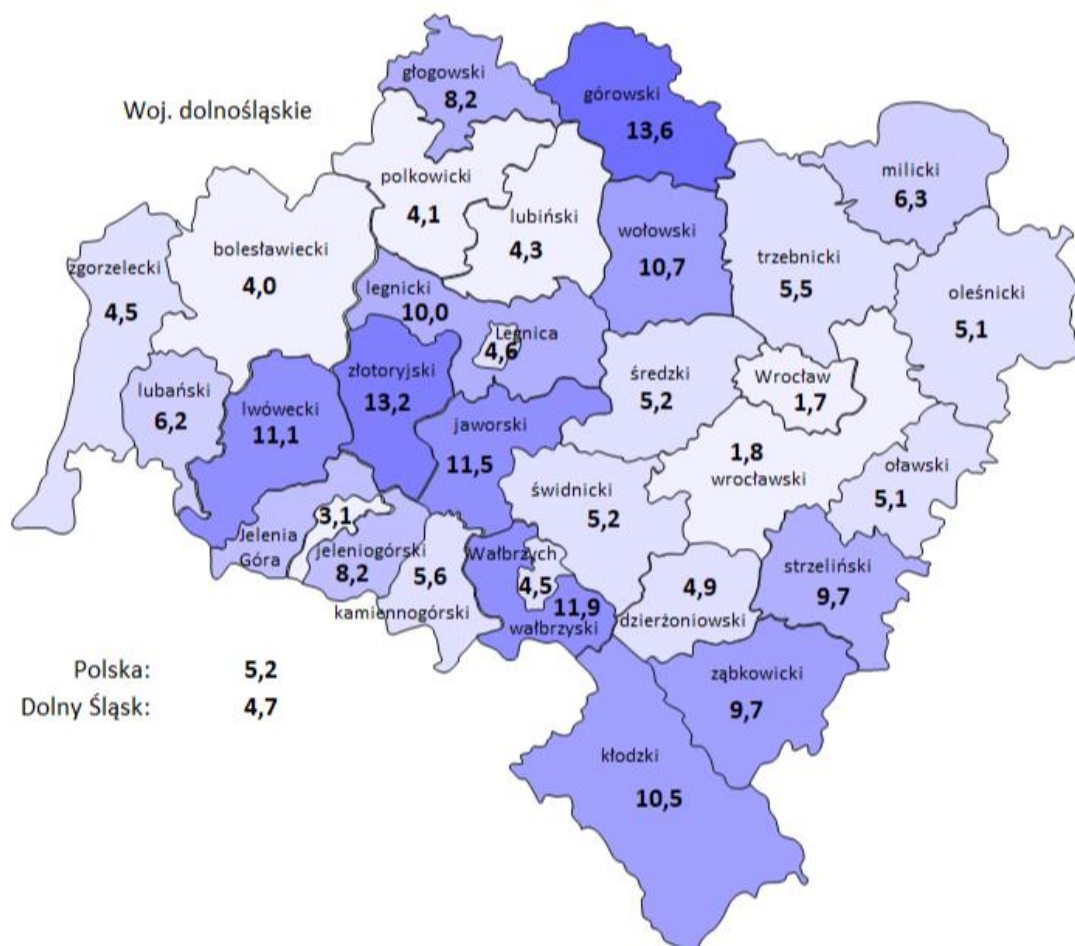
WOJEWÓDZTWA	Bezrobotni zarejestrowani – stan w końcu czerwca 2019 r. (ogółem w tys.)	w % cywilnej ludności aktywnej zawodowo	Udział osób bez prawa do zasiłku w ogólnej liczbie bezrobotnych w % – stan w końcu czerwca 2019 r.	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 1 ofertę pracy w czerwcu 2019 r.
POLSKA	877,1	5,3	83,9	10
Dolnośląskie	57,7	4,7	83,1	6
Kujawsko-pomorskie	64,7	7,9	82,8	14
Lubelskie	68,1	7,3	89,4	24
Lubuskie	19,5	5,1	80,2	6
Łódzkie	61,3	5,6	85,0	11
Małopolskie	64,1	4,2	85,2	10
Mazowieckie	126,7	4,5	83,3	13
Opolskie	20,2	5,6	85,1	6
Podkarpackie	74,7	7,9	84,9	30
Podlaskie	33,3	7,0	87,1	20
Pomorskie	41,8	4,4	81,5	8
Śląskie	72,4	3,9	84,0	6
Świętokrzyskie	40,6	7,6	83,0	19
Warmińsko-mazurskie	45,1	8,8	81,3	14
Wielkopolskie	46,2	2,8	79,8	8
Zachodniopomorskie.	40,9	6,6	83,0	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.¹⁸

¹⁸ „Biuletyn statystyczny województwa dolnośląskiego 2 kwartał 2019” Urząd Statystyczny we Wrocławiu, data publikacji 30.08.2019 r.

Województwo Dolnośląskie plasuje się na 6 pozycji w kraju pod względem stopy bezrobocia, natomiast jest jednym z czterech województw, które mają najniższą liczbę zarejestrowanych bezrobotnych na ofertę pracy. Świadczy to o dużym zapotrzebowaniu na pracownika wśród dolnośląskich pracodawców.

Mapa 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego według powiatów w lipcu 2019 r. (stan w końcu miesiąca).

Źródło: Informacja o sytuacji na rynku pracy w woj. dolnośląskim w lipcu 2019 roku. DWUP

Pomimo niskiego bezrobocia nadal w województwie dolnośląskim mamy do czynienia z gminami, które charakteryzują się wysokim, dwucyfrowym wskaźnikiem bezrobocia. Są to niezmiennie od wielu lat powiaty: górowski (13,6%), złotoryjski (13,2%), wałbrzyski (11,9%), lwówecki (11,2%), wołowski (10,7%), klodzki (10,5%) i legnicki (10%). Najniższa stopa bezrobocia cechuje powiat wrocławski (1,8%), bolesławiecki (4,0%), polkowicki (4,1%) i lubiński (4,3%) oraz miasta na prawach powiatu: Wrocław (1,7%), Jelenia Góra (3,1%).

Osoby bezrobotne

Bilans bezrobotnych w 2018 r. kształtował się korzystnie - w ciągu roku w urzędach pracy zarejestrowano mniej bezrobotnych niż wyrejestrowano z ewidencji (o prawie 6 tys. osób). Wskaźnik płynności bezrobocia (relacja liczby wyrejestrowanych bezrobotnych do bezrobotnych

zarejestrowanych) kształtował się na poziomie 105,1% (w latach 2016 i 2017 odpowiednio wyniósł 108,8% i 112,7%). W porównaniu do 2017 r. odnotowano zarówno mniejszy napływ bezrobotnych (o 14,4%), jak i odpływ z ewidencji bezrobotnych (o 20,1%), natomiast mniejszą liczbę oferowanych przez pracodawców miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej (o 1,9%). Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu grudnia 2018 r. kształtowała się na poziomie 5,2% i była niższa o 0,6 p. proc. niż w kraju oraz o 0,5 p. proc. niż w grudniu poprzedniego roku. W porównaniu do grudnia 2010 r. stopa bezrobocia kształtowała się na poziomie niższym o 7,9 p. proc. Odnotowana w końcu 2018 r. stopa bezrobocia była najniższą wielkością na przestrzeni ostatniej dekady.

Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w końcu lipca 2019 r. stanowili **82,1% ogółu bezrobotnych** (o 1,5 p. proc. mniej niż przed rokiem). Zmniejszeniu uległ udział osób długotrwale bezrobotnych (o 2,5 p. proc.), która stanowi najliczniejszą grupę zarejestrowanych ogółem. Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące innych osób wchodzących w skład tej szczególnej grupy bezrobotnych.

Tabela 6. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w województwie dolnośląskim na koniec lipca 2018 i 2019 r.

Bezrobotni	2018	2019
	VII	VII
do 30 roku życia	22,0	21,2
w tym do 25 roku życia	10,0	9,2
długotrwale	51,1	48,8
powyżej 50 roku życia	30,6	30,4
korzystający ze świadczeń pomocy społecznej	4,3	3,5
posiadających co najmniej 1 dziecko w wieku do 6 roku życia	21,7	21,5
niepełnosprawni	8,0	8,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego w lipcu 2019 r.*

Wnioski:

Analiza aktywności zawodowej mieszkańców Dolnego Śląska wskazuje iż, istnieje konieczność podjęcia działań na rzecz aktywizacji osób z grup wykazujących się niższą aktywnością zawodową, to jest kobiet, osób po 55 roku życia oraz osób z niższym wykształceniem. W równym stopniu aktywność zawodowa powinna być wspierana w miastach jak i na wsi. Jednakże należałoby intensyfikować działania szczególnie w tych miejscowościach, które charakteryzują się niskim stopniem skomunikowania z dużymi miastami (długi czas przejazdu do pracy). Mimo niskiego bezrobocia, należy zwrócić uwagę na fakt, że ponad 82% ogółu bezrobotnych to osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy, które rzadko mogą skorzystać z ofert na otwartym rynku pracy. To właśnie w tej grupie podmioty ekonomii społecznej posiadające potencjał do realizowania działań prowadzących do aktywizacji społecznej i zawodowej powinny odgrywać szczególną rolę.

Osoby niepełnosprawne na rynku pracy

W prowadzonej przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych Ewidencji Zatrudnionych Osób Niepełnosprawnych w grudniu 2018 roku było zarejestrowanych 252 tys. pracowników niepełnosprawnych, których wynagrodzenia są dofinansowywane ze środków PFRON, co odpowiada 241 tys. etatów, w tym: na chronionym rynku pracy 107 tys. osób i 103 tys. etatów, oraz na otwartym rynku pracy 145 tys. osób i 137 tys. etatów. Dla porównania w grudniu 2017 roku odnotowano ogółem: 260 tys. zarejestrowanych osób niepełnosprawnych (122 tys. rynek chroniony i 138 tys. rynek otwarty).

Tabela 7. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej w I kw. 2019 r.

Wyszczególnienie	Ogółem (w tys.)	Aktywni zawodowo		Współczynnik aktywności zawodowej			Wskaźnik zatrudnienia
		razem (w tys.)	w tym pracujący (w tys.)	I kw. 2007 r. w %	I kw. 2018 r. w %	I kw. 2019 r. w %	
OGÓŁEM	3066	521	483	11,9	15,2	17,0	15,8
Dolnośląskie	258	63	57	10,7	14,1	24,4	22,1
Kujawsko-pomorskie	193	30	29	10,6	14,8	15,5	15,0
Lubelskie	167	22	19	15,7	11,0	13,2	11,4
Lubuskie	130	32	31	12,9	21,4	24,6	23,8
Łódzkie	239	50	47	10,7	21,4	20,9	19,7
Małopolskie	289	33	31	12,2	11,2	11,4	10,7
Mazowieckie	281	49	45	10,5	14,8	17,4	16,0
Opolskie	62	8	7	11,5	18,5	12,9	11,3
Podkarpackie	160	26	25	22,2	18,1	16,3	15,6
Podlaskie	87	12	11	11,1	12,5	13,8	12,6
Pomorskie	182	35	32	8,9	21,5	19,2	17,6
Śląskie	301	53	48	8,0	15,8	17,6	15,9
Świętokrzyskie	111	22	21	11,1	13,7	19,8	18,9
Warmińsko-mazurskie	154	25	21	11,4	15,1	16,2	13,6
Wielkopolskie	326	46	44	14,1	12,8	14,1	13,5
Zachodniopomorskie	126	15	14	7,6	10,9	11,9	11,1

Źródło: Kwartalne dane z bael dla województw za lata 2007-2019 (I kw.)¹⁹

Województwo dolnośląskie w I kwartale 2019 r. osiągnęło wraz z województwem lubuskim i łódzkim najwyższy, ponad 20%, współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. Województwo dolnośląskie osiągnęło także jedną z najwyższych wartości wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych, który w okresie 2007 – 2019 wzrósł o aż o 13,7 p. proc.

¹⁹ <http://niepelnosprawni.gov.pl/p,81,bael>

**Tabela 8. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) w Polsce
Zestawienie średnioroczne za II poł. 2018 r.**

rok	Ogółem	Aktywni zawodowo			Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący	bezrobotni			
		<i>w tysiącach</i>				<i>w %</i>	
2018	Ludność ogółem						
	21515	16480	15828	652	76,6	73,6	4,0
	Osoby niepełnosprawne						
	1625	460	426	33	28,3	26,2	7,2
	Osoby sprawne						
	19890	16020	15402	627	80,5	77,4	3,9

Źródło: <http://niepełnosprawni.gov.pl/p,85,dane-dotyczace-zakladow-aktywnosci-zawodowej>

Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych nadal jest na niezadawalającym poziomie. Porównując współczynnik aktywności zawodowej osób sprawnych i niepełnosprawnych, to jest on ponad dwukrotnie niższy w drugiej grupie. Wprawdzie różnica w poziomie bezrobocia w obu grupach nie wykazuje już tak dużych rozbieżność, jednak wynika on z bardzo dużego udziału osób biernych zawodowo w grupie osób niepełnosprawnych. Nieco lepiej wygląda sytuacja na Dolnym Śląsku, gdzie poziom bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych wynosił w 2018 roku 5,2%. Wynik ten wskazuje, że podejmowane są skuteczne działania na rzecz tej grupy zawodowej.

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w krajach Unii Europejskiej wynosi średnio 48,7%, czyli nadal jest o 20 p. proc. wyższy niż w Polsce. Aby zbliżyć się do tej wartości nie wystarczy kontynuować już wypracowane rozwiązania, ale również należy szukać nowych, bardziej skutecznych narzędzi, które umożliwią osobom z niepełnosprawnością aktywne uczestnictwo w życiu zawodowym.

Wykres 3. Liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych na tle bezrobocia w województwie dolnośląskim wg. stanu na koniec roku w latach 1999 - 2018

Źródło: DWUP *Niepełnosprawni bezrobotni na dolnośląskim rynku pracy w 2018 r.*

Sytuacja osób bezrobotnych, szczególnie osób bez kwalifikacji stanowi istotne wyzwanie dla włączania PES w ten obszar aktywizacji. Kluczową rolę w temacie rozwoju ekonomii społecznej odgrywają również działania na rzecz osób biernych zawodowo, których odsetek z punktu widzenia rozwoju regionu musi zdecydowanie się zmniejszyć. Mimo, że od roku 2013 następuje spadek zarejestrowanych bezrobotnych osób niepełnosprawnych, system wymaga zwiększenia liczby aktywnych form wsparcia dla osób niepełnosprawnych, w tym szczególnie w PES.

Wnioski:

System nie przewiduje prowadzenia żadnej formy rejestru biernych zawodowo osób niepełnosprawnych, co powoduje, że nie jest znana ani dokładna liczba tej grupy osób, ani dokładne przyczyny, dla których nie poszukują oni zatrudnienia. Bierność zawodowej osób niepełnosprawnych wynikać może z różnych kwestii. Część osób celowo nie poszukuje pracy (z własnej woli, bądź z woli ich opiekunów), ze względu na otrzymywane świadczenia (renty, świadczenia opiekuńcze, pielęgnacyjne). Część osób nie rejestruje się, gdyż PUP-y nie mają dla nich ofert pracy, ze względu na zbyt niskie wykształcenie i kwalifikacje zawodowe. Z kolei oferty pracy nie wpływają do PUP-ów, gdyż pracodawcy nie otrzymują z tytułu zatrudnienia osoby niepełnosprawnej odpowiednio wysokich dofinansowań z PFRON. W następstwie zrównania zasad refundacji kosztów zatrudnienia osób niepełnosprawnych pomiędzy chronionym rynkiem pracy a wolnym rynkiem zwiększyło się zatrudnienie najciężiej niepełnosprawnych osób na wolnym rynku pracy. Jednocześnie wiele zakładów pracy chronionej straciło status (koszt, który trzeba ponieść w przypadku posiadania statusu dla niektórych jest zbyt wysoki w porównaniu do refundacji pozyskiwanej tytułu zatrudnienia osób niepełnosprawnych). Zwiększyła się też liczba zarejestrowanych osób niepełnosprawnych z najniższym stopniem niepełnosprawności (lekki). Często właśnie osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności są zatrudniane w podmiotach

ekonomii społecznej, ponieważ mają one problemy z utrzymaniem się na rynku pracy między innymi z powodu braku możliwości pozyskiwania refundacji wynagrodzenia osoby niepełnosprawnej (skomplikowany system SODiR). Należałoby zwiększyć akcje promocyjne na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy, wesprzeć małe firmy i podmioty ekonomii społecznej w tworzeniu miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych. Najczęściej bowiem osoby niepełnosprawne są zatrudniane przez duże firmy, które już mają wykształcone mechanizmy pozyskiwania rekompensat za zatrudnianie osób niepełnosprawnych oraz firmy sieciowe, które mają tradycje związane ze społeczną odpowiedzialnością biznesu i traktują zatrudnianie niepełnosprawnych jako działalność poprawiającą wizerunek firmy. Jednostki samorządowe nie zatrudniają większej liczby niepełnosprawnych ze względu na niewystarczające kompetencje (zarówno zawodowe jak i komunikacyjne) potencjalnych pracowników.

Powody korzystania z pomocy społecznej

W województwie dolnośląskim w 2014 roku z jakiegokolwiek pomocy i wsparcia w ramach instytucji pomocy społecznej korzystały 159 964 osoby, co stanowi 5,5% mieszkańców województwa. Były to osoby i rodziny, które w danym okresie sprawozdawczym uzyskały pomoc i wsparcie w oparciu o zapisy ustawy o pomocy społecznej bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń i źródło finansowania. Uwzględniono tu zarówno pomoc udzielaną w formie decyzji administracyjnej, jak i tej przyznawanej bez decyzji, a także pomoc udzielaną bez konieczności przeprowadzania wywiadu środowiskowego. W 2018 r. zanotowano ponad 2% spadek w porównaniu o roku poprzedniego względem ogólnej liczby osób korzystających z wsparcia o 3 961 os.

Posiłkując się sprawozdaniem MPiPS-03 za 2018 rok, liczba rodzin w województwie dolnośląskim objętych pomocą społeczną wynosiła 58 100 (spadek w stosunku do 2017 o 17 577 rodzin). Na obszarach wiejskich pomoc uzyskało 22 967 rodzin (spadek o 3 tys.).

Najczęściej pomocą społeczną objęte były rodziny wg poniżej wskazanych typów:

- a) rodziny z dziećmi – 16 245 rodzin;
- b) rodziny emerytów i rencistów – 15 176 rodzin , w tym z ogółu gospodarstw emerytów i rencistów 70,4% stanowiły gospodarstwa jednoosobowe – liczba tego typu gospodarstw rośnie;
- c) rodziny niepełne – 7 185 rodzin.

Z informacji wskazanych w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej²⁰ wynika, że w 2018r. najwięcej rodzin korzystających z pomocy społecznej w województwie otrzymało wsparcie z powodu ubóstwa, długotrwałej i ciężkiej choroby lub niepełnosprawności. Było to odpowiednio: 28.131 rodzin z powodu ubóstwa, 24.967 rodzin dla których powodem korzystania ze świadczeń była długotrwała i ciężka choroba oraz 20.327 rodzin z powodu niepełnosprawności. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców województwa można zmierzyć za pomocą wskaźnika deprivacji lokalnej, który wyraża stosunek liczby osób

²⁰„Ocena zasobów pomocy społecznej w gminach i powiatach województwa dolnośląskiego roku 2018”, DOPS czerwiec 2018

w rodzinach korzystających z pomocy społecznej do liczby mieszkańców gmin w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2018 roku średnio na 1000 mieszkańców przypadało 26 osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, w 2017 r. było to 28 osób, tak więc utrzymuje się pozytywny trend spadkowy.

Najmniej rodzin w województwie w 2018r. otrzymało wsparcie z powodów:

- a) ochrony ofiar handlu ludźmi – 1 rodzina,
- b) trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy – 23 rodziny.

Z punktu widzenia RPRES konieczne jest zaplanowanie działań, które mogłyby wzmocnić tendencje spadkowe w korzystaniu z pomocy społecznej oraz uruchomić procesy zmieniające sytuację osób bezrobotnych.

W celu zaspokojenia niezbędnych potrzeb osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej jednostki organizacyjne pomocy społecznej na mocy ustawy o pomocy społecznej dysponują określonymi formami wsparcia w ramach zadań własnych finansowanych głównie z budżetu jednostki samorządu terytorialnego (gminy lub powiatu) i zadań zleconych finansowanych z budżetu państwa.

Ze wsparcia pieniężnego w postaci różnego rodzaju zasiłków korzystało w 2018r. ponad 54 tys. rodzin z terenu województwa. Z pomocy w formie świadczeń niepieniężnych w 2018 roku w województwie korzystało ponad 33,9 tys. osób oraz 24,7 tys. rodzin. Na podstawie danych z OZPS za 2018 rok, ponad 91% rodzin, którym przyznano świadczenia w ramach pomocy społecznej, stanowiły rodziny otrzymujące świadczenie pieniężne.

Tabela 9. Wskaźnik ubóstwa w Polsce i w woj. dolnośląskim w roku 2010, 2017 i 2018.

Osoby – w % ogółu osób w gospodarstwach – o wydatkach poniżej:	2010		2017		2018	
	Polska	woj. dolnośląskie	Polska	woj. dolnośląskie	Polska	woj. dolnośląskie
relatywnej granicy ubóstwa	17,4	16,0	13,4	11,0	14,2	9,9
„ustawowej” granicy ubóstwa	7,4	6,8	10,7	8,6	10,9	7,9
minimum egzystencji	5,8	5,3	4,3	3,5	5,4	3,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z danych GUS W 2018 r. odnotowano zahamowanie tendencji spadkowej zasięgu ubóstwa ekonomicznego szacowanego w oparciu o wydatki gospodarstw domowych. W porównaniu z 2017 r. wzrósł zasięg ubóstwa skrajnego (z ok. 4% osób do ok. 5% osób) oraz relatywnego (z ok. 13% osób do ok. 14% osób). Wzrost ubóstwa dotyczył w większym stopniu mieszkańców wsi niż miast. Znacząco zwiększyło się ubóstwo wśród gospodarstw domowych utrzymujących się głównie ze świadczeń społecznych (innych niż emerytury i renty). Odnotowano także wzrost zasięgu ubóstwa wśród gospodarstw domowych z dziećmi. Zdecydowanie korzystniejszą sytuacją wygląda w województwie dolnośląskim. W roku 2018 trend spadkowy w stosunku do 2017 r. został zachowany w przypadku 2 wskaźników: relatywnej granicy ubóstwa 9,9% do 11,0% oraz

ustawowej granicy ubóstwa 7,9% do 8,6%. Zwiększeniu uległ natomiast wskaźnik ubóstwa skrajnego (minimum egzystencjalnego), który wyniósł 3,8% do 3,5%. Zasięg ubóstwa w znacznej mierze powiązany jest z takimi czynnikami jak: niski poziom wykształcenia członków gospodarstwa domowego, niepełnosprawność członka rodziny, a zwłaszcza głowy rodziny oraz rodziny z co najmniej 3 dzieci. Ubóstwo dotyczy częściej gospodarstw domowych rolników.

Współpraca administracji publicznej w tym samorządowej z organizacjami pozarządowymi.

Współpraca administracji publicznej w tym samorządowej z organizacjami pozarządowymi uregulowana została w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2019 poz.688). Artykuł 5 ww. ustawy obliguje organy administracji publicznej do prowadzenia działalności w sferze zadań publicznych we współpracy

z organizacjami pozarządowymi posiadającymi status działalności pożytku publicznego w zakresie odpowiadającym zadaniom tych organów. Współpraca ta odbywać się powinna m.in. w formie zlecenia organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych na zasadach określonych w ustawie, wzajemnym informowaniu się o planowanych kierunkach działalności. Powinna ona mieć charakter opierający się na zasadach pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności.

Realizacja zadań publicznych jako zadań zleconych może mieć następujące formy:

1. powierzenia wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji, lub
2. wspierania wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji.

Ze sprawozdań OZPS za rok 2018 wynika, że najczęściej przekazywane dotacje dla organizacji pozarządowych na rzecz realizacji zadań w obszarze pomocy i wsparcia, dotyczyły:

- 5.1.1. prowadzenia placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- 5.1.2. prowadzenia noclegowni,
- 5.1.3. prowadzenia mieszkań chronionych
- 5.1.4. prowadzenia Ośrodka Interwencji Kryzysowej.

Ponadto, pozostałe zadania zlecane organizacjom pozarządowym dotyczyły:

- usług opiekuńczych,
- specjalistycznych usług opiekuńczych,
- dystrybucji żywności, wydawania żywności,
- usług poradnictwa psychologicznego, prawnego, socjalnego,
- realizacji zadań zakresu profilaktyki i uzależnień,
- realizacji zadań z zakresu integracji społecznej
- realizacji projektów socjalnych.

Przykładowe informacje ze sprawozdań OZPS za 2018 rok:

1. Gminy w powiecie wrocławskim: gmina wiejska Kobierzyce, gmina miejsko-wiejska Siechnice oraz w powiecie jeleniogórskim gmina miejska Szklarska Poręba, w powiecie kłodzkim gmina

miejsko-wiejska Bystrzyca Kłodzka, w powiecie świdnickim Świebodzice - zlecały zadania z zakresu profilaktyki w zakresie uzależnień,

2. Gmina miejska Bielawa, powiat dzierzoniowski, gmina miejska Kudowa Zdrój:, gmina miejsko-wiejska Wołów, zlecane zadania z zakresu dystrybucji żywności oraz w Bielawie również serwowania posiłków w stołówce.
3. Gmina miejska Głogów, powiat głogowski, zlecono wydawanie żywności, prowadzenie mieszkania chronionego, udzielanie schronienia.
4. Gmina wiejska Mysłakowice, powiat jeleniogórski: zlecenie zadań z zakresu usług opiekuńczych i zapewnienia schronienia.
5. Gmina miejska Kłodzko, powiat kłodzki: prowadzenie noclegowni dla osób bezdomnych, świadczenie usług opiekuńczych.
6. Gmina miejska Chojnów, powiat legnicki: zlecenie pomocy prawnej, psychologicznej osobom pokrzywdzonym doświadczającym przemocy w rodzinie.
7. Gmina miejska Jelenia Góra, zrealizowała projekt socjalny „Opłatek Maltański” polegający na organizacji kolacji wigilijnej dla osób objętych wsparciem MOPS w Jeleniej Górze i osób korzystających z pomocy GOPS w Podgórzynie.

Przykładowe zlecane zadania organizacjom pozarządowym w powiatach:

1. W 2018r. Fundacja Manufaktura Inicjatyw Obywatelskich na zlecenie Powiatu Dzierżoniowskiego realizowała zadanie zlecone w obszarze pomocy i wsparcia - prowadzenie (w okresie od września do grudnia 2018r.) Ośrodka Interwencji Kryzysowej.
2. Powiat Jaworski w roku 2018 podpisał 3 umowy ze Stowarzyszeniem na Rzecz Pomocy dla Domu Dziecka im. dr. H. Jordana w Kaczorowie na prowadzenie placówki opiekuńczo – wychowawczej.
3. Powiat Jeleniogórski współpracuje z Karkonoskim Stowarzyszeniem Pomocy Dziecku i Rodzinie Nadzieja, zawarto umowę na prowadzenie placówki opiekuńczo - wychowawczej typu socjalizacyjnego tj. Domu dla Dzieci Nadzieja w Przesiece. Umowa jest realizowana w roku oceny, obowiązuje do 31.12.2021 r.
4. W powiecie kłodzkim, prowadzenie placówek pomocy społecznej zlecono 4 organizacjom pozarządowym
5. W powiecie lubańskim zlecono 2 organizacjom pozarządowym takie zadania jak: prowadzenie Ośrodka wsparcia - Domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, prowadzenie placówki opiekuńczo – wychowawczej, prowadzenie Ośrodka Interwencji Kryzysowej.
6. Powiat oleśnicki zlecił organizacji pozarządowej prowadzenie domu pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie.

W roku badania, trybie zamówień publicznych dolnośląskie jednostki organizacyjne pomocy społecznej przekazywały środki na realizację takich zadań jak:

1. Usługi opiekuńcze (gmina miejska Piława Górna, powiat dzierzoniowski: zlecono usługi opiekuńcze 1 organizacji pozarządowej w trybie zamówień publicznych.
2. Prowadzenie placówki w trybie zamówień publicznych powiat bolesławiecki zlecił 1 organizacji pozarządowej dotyczy to: Domu Dziecka Zgromadzenia Sióstr Św. Elżbiety Prowincja Wrocławska.
3. Powiat kłodzki, gmina miejska Kłodzko: w trybie art. 4 ust. 8 ustawy o zamówieniach publicznych gmina zleciła realizację zadania w zakresie przygotowania i wydawania gorącego posiłku dla osób skierowanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłodzku.

4. Gmina Sulików powiat zgorzelecki, zawarto umowy z 6 organizacjami pozarządowymi w trybie zamówień publicznych, brak informacji o przedmiocie zadań przekazanych do realizacji organizacjom pozarządowym.

Zmiany jakich można się spodziewać w kwestii potencjalnego zwiększonego udziału organizacji pozarządowych w realizacji zadań zleconych w trybie zamówień publicznych, to promowanie w regionie klauzul społecznych, o których mowa w art. 22 ust. 2 lub art. 4 Ustawy z dnia 29 stycznia 2004r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2018 poz. 1986). Promowanie wiedzy o stosowaniu klauzul w prowadzonych postępowaniach przetargowych w zamówieniach publicznych, które ogłaszają gminy w zakresie zadań z zakresu pomocy społecznej i wsparcia, jest formą wsparcia dla przedsiębiorstw społecznych zatrudniających osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Na liczbę potencjalnych ogłoszeń publicznych w trybie zamówień publicznych, w których udział organizacji pozarządowych byłby celowy ze względu na przedmiot usługi lub produktu oraz możliwe zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, ma wpływ praktyka wdrażania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych w zadaniach z zakresu polityki społecznej na szczeblu gminnym, powiatowym oraz wojewódzkim.

Wnioski:

Analizując dane można zauważyć, iż przyczyny korzystania z pomocy społecznej pozostają niezmiennione tj. bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność. Należy zwrócić uwagę na fakt iż, pomimo ogólnego spadku osób, którym udzielana jest pomoc społeczna, pozostają osoby wymagające długotrwałej pracy socjalnej, mającej na celu aktywizację społeczno-zawodową osób korzystających z pomocy OPS. W aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym dużą rolę odgrywają organizacje pozarządowe, szczególnie w zakresie współpracy z PUP przy zatrudnianiu bezrobotnych, zwłaszcza będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Aby osiągnąć zmiany w tym zakresie niezbędna jest indywidualizacja pomocy i współpraca pomiędzy potrzebującymi pomocy, a instytucjami jej udzielającymi.

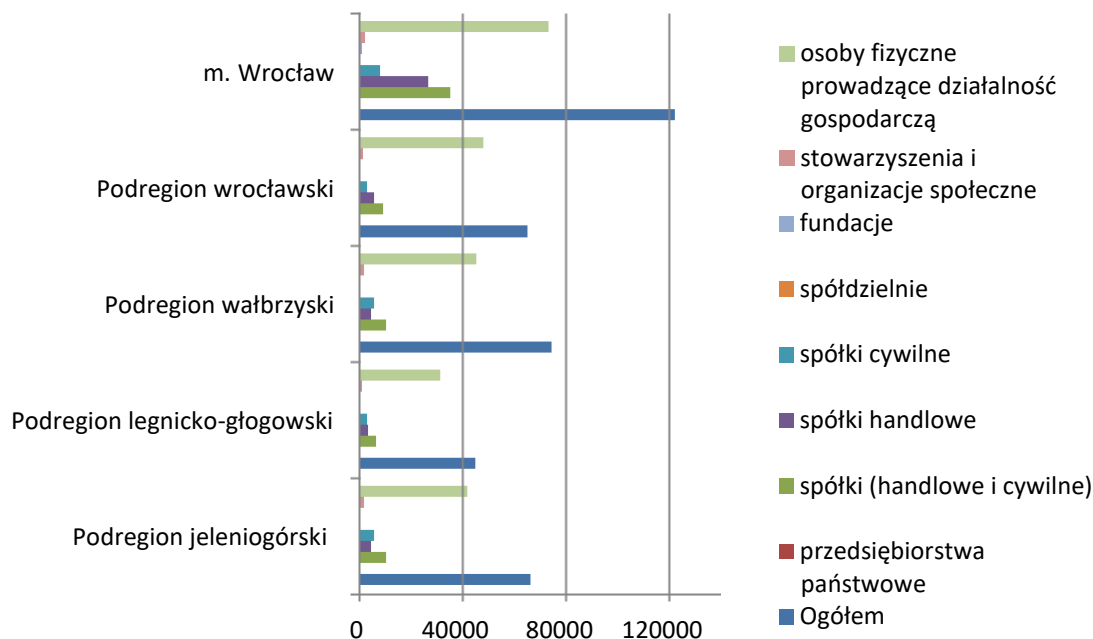
Przedsiębiorczość:

Z danych GUS²¹ w województwie dolnośląskim na koniec grudnia 2018 r. w rejestrze REGON zarejestrowanych było 357,3 tys. (o 6,5 tys. więcej niż w roku 2017) podmiotów gospodarki narodowej (bez indywidualnych gospodarstw rolnych), w tym 247,5 tys. osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (65,9%).

W porównaniu do 2017 r. liczba podmiotów ogółem zwiększyła się o 1,8%. W ogólnej liczbie 68,7 tys. spółek działało 41,9 tys. spółek handlowych oraz 26,7 tys. spółek cywilnych. Ponadto, w rejestrze było zarejestrowanych 9,2 tys. stowarzyszeń i organizacji społecznych, 2,5 tys. fundacji, 0,8 tys. spółdzielni oraz 3,8 tys. jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych. Znacznie zmniejszyła się liczba przedsiębiorstw państwowych z 12 do 1.

²¹ Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON 15.02.2019 r. w województwie dolnośląskim Stan na koniec 2018 r., data publikacji 15.02.2019 r.

Wykres 4. Podmioty Gospodarki Narodowej wg. podregionów w woj. dolnośląskim oraz w m. Wrocław na koniec 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS²²

Na koniec 2018 r. największy wzrost liczby podmiotów w porównaniu do 2017 r. zaobserwowano w powiatach wrocławskim (wzrost o 9,7%) oraz trzebnickim (wzrost o 6,1%). Liczba podmiotów gospodarki narodowej zmniejszyła się w: Wałbrzychu (spadek o 2,3%), Jeleniej Górze (spadek o 2,3%), Legnicy (spadek o 0,7%) oraz powiatach: wałbrzyskim (spadek o 0,5%) i zgorzeleckim (spadek o 0,2%).

Najwięcej podmiotów w województwie dolnośląskim zarejestrowanych było w następujących sekcjach PKD: handel; naprawa pojazdów samochodowych – 80,1 tys. (21,4%), budownictwo – 45,3 tys. (12,1%) oraz obsługa rynku nieruchomości – 42,9 tys. (11,4%). Zdecydowaną większość, bo 354,4 tys. jednostek, tj. 94,4% ogólnej liczby podmiotów stanowiły jednostki sektora prywatnego. Podmioty te prowadziły działalność gospodarczą głównie w sekcjach: handel; naprawa pojazdów samochodowych (22,4%), budownictwo (12,6%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (10,6%). Natomiast podmioty sektora publicznego, których w końcu 2018 r. było 14,8 tys., prowadziły głównie działalność gospodarczą związaną z obsługą rynku nieruchomości (66,8%) oraz edukacją (17,3%).

Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą dominowały podmioty zarejestrowane w sekcjach: handel; naprawa pojazdów samochodowych - 23,8% ogółu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w województwie dolnośląskim (58,9 tys.), budownictwo – 15,1% (37,4 tys.) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 12,4% (30,6 tys.).

W 2018 r. w województwie dolnośląskim najwięcej osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą było zarejestrowanych we Wrocławiu – 76,0 tys. (30,6% ogółu zarejestrowanych osób fizycznych), natomiast najmniej w powiecie górowskim 2,1 tys. (0,8%).

²² Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON 15.02.2019 r. w województwie dolnośląskim Stan na koniec 2018 r., data publikacji 15.02.2019 r.

W 2018 r. zarejestrowano w rejestrze REGON 32,5 tys. nowych podmiotów gospodarczych (o 6,1% więcej niż przed rokiem), w tym 25,9 tys. osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, 4,5 tys. spółek, 398 stowarzyszeń i organizacji społecznych, 176 fundacji i 8 spółdzielni. Nowe podmioty rejestrowano głównie w sekcjach: budownictwo – 6,2 tys. (19,1% ogółu nowo zarejestrowanych podmiotów), handel; naprawa pojazdów samochodowych – 5,1 tys. (15,6%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 3,6 tys. (11,1%). Najwięcej nowych jednostek zostało zarejestrowanych we Wrocławiu – 11,2 tys. (34,5%), a najmniej w powiecie górowskim – 302 (0,9%). Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej od wielu lat przewyższa liczbę wyrejestrowanych podmiotów.

W województwie dolnośląskim z rejestru REGON wykreślono w 2018 r. 26,0 tys. podmiotów, tj. o 12,6% więcej, niż w 2017 r., w tym 16,1 tys. osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, 7,2 tys. spółek, 981 stowarzyszeń i organizacji społecznych, 545 spółdzielni i 136 fundacji. Największą liczbę wyrejestrowanych przedsiębiorstw odnotowano w sekcjach: handel; naprawa pojazdów samochodowych – 7,1 tys. (27,4% ogółu wyrejestrowanych podmiotów), budownictwo – 4,0 tys. (15,2%) oraz przetwórstwo przemysłowe – 2,6 tys. (10,2%). Najwięcej podmiotów wyrejestrowano we Wrocławiu – 8,4 tys. (32,3%), a najmniej w powiecie milickim – 213 (0,8%).²³

Wnioski:

Obszary działalności gospodarczej PES nie pokrywają się z głównymi obszarami gospodarki narodowej, ze względu na swoją specyfikę i obszar działalności. PES-y nie działają prawie w ogóle w przetwórstwie przemysłowym, transporcie i gospodarce magazynowej, działalności finansowej, obsłudze rynku nieruchomości. Nadal jest potrzebny wzrost przedsiębiorczości PES bez odnoszenia się do rodzaju działalności. PES-y w swoich działaniach nie powinny zostać pozostawione same sobie, powinny móc liczyć na pomoc i wsparcie władz samorządowych.

Turystyka

Zgodnie z „Programem Rozwoju Turystyki Województwa Dolnośląskiego”, województwo charakteryzuje się atrakcyjnymi walorami wypoczynkowo-uzdrowiskowymi. Kluczowym walorem turystycznym dla województwa jest obszar Sudetów. Szczególnymi walorami turystycznymi wyróżniają się obszary parków narodowych (Karkonoski i Gór Stołowych) oraz 18 obiektów obszaru chronionego krajobrazu i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. W województwie dolnośląskim występuje 51 rezerwatów przyrody, w 14 miejscowościach wody mają status źródeł leczniczych, a w dwóch miejscowościach status w zakresie kopaliny leczniczych (torfy). W regionie znajduje się 11 uzdrowisk statutowych.

Województwo dolnośląskie charakteryzuje się jednym z najliczniejszych zespołów zabytków architektury. Ponad 100 miejscowości dysponuje zasobami będącymi atrakcjami turystycznymi (szczegółowy wykaz w Programie Rozwoju Turystyki). Na Dolnym Śląsku działają 42 muzea o znaczeniu turystycznym. Region słynie również z atrakcyjnych turystycznie imprez kulturalnych, w regionie odbywa się ponad 100 różnego rodzaju festiwali imprez cyklicznych.

Województwo dolnośląskie to również tradycja w zakresie rozwoju produktów lokalnych. Na liście produktów tradycyjnych prowadzonej przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju wsi znajdują się 52 produkty z województwa dolnośląskiego.

Zgodnie z danymi GUS²⁴ w 2018 r. z turystycznych obiektów noclegowych w województwie dolnośląskim skorzystało 3,7 mln turystów, którym udzielono 9,0 mln noclegów. W porównaniu

²³ Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON 15.02.2019 r. w województwie dolnośląskim Stan na koniec 2018 r., data publikacji 15.02.2019 r.

²⁴ Turystyka w województwie dolnośląskim w 2018 r. GUS

do 2017 r. było to więcej odpowiednio o 10,0% i o 6,4%. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w 2018 r. wyniósł 38,4% (o 1,5 p. proc. więcej niż przed rokiem), a stopień wykorzystania pokoi w obiektach hotelowych – 47,7% (więcej o 2,2 p. proc.).

W ciągu roku liczba pozostałych obiektów noclegowych zwiększyła się o 12,0% (w 2017 r. – 535 obiektów). Wśród nich najliczniej reprezentowane były pokoje gościnne i kwatery prywatne (197 obiektów), których w skali roku przybyło 51. Na drugiej pozycji pod względem liczby obiektów znalazły się ośrodki wczasowe (81 obiektów), a następnie zakłady uzdrowiskowe – 42.

Niezmiennie, największa baza noclegowa turystyki Dolnego Śląska znajduje się w powiecie jeleniogórskim i kłodzkim, gdzie w końcu lipca 2018 r. odnotowano odpowiednio 300 i 217 obiektów (wobec odpowiednio 284 i 202 obiekty w 2017 r.). Stosunkowo dużo turystycznych obiektów noclegowych, szczególnie obiektów hotelowych stanowiących $\frac{2}{3}$ obiektów ogółem, znajduje się we Wrocławiu (w końcu lipca 2018 r. było ich 93 wobec 82 rok wcześniej).

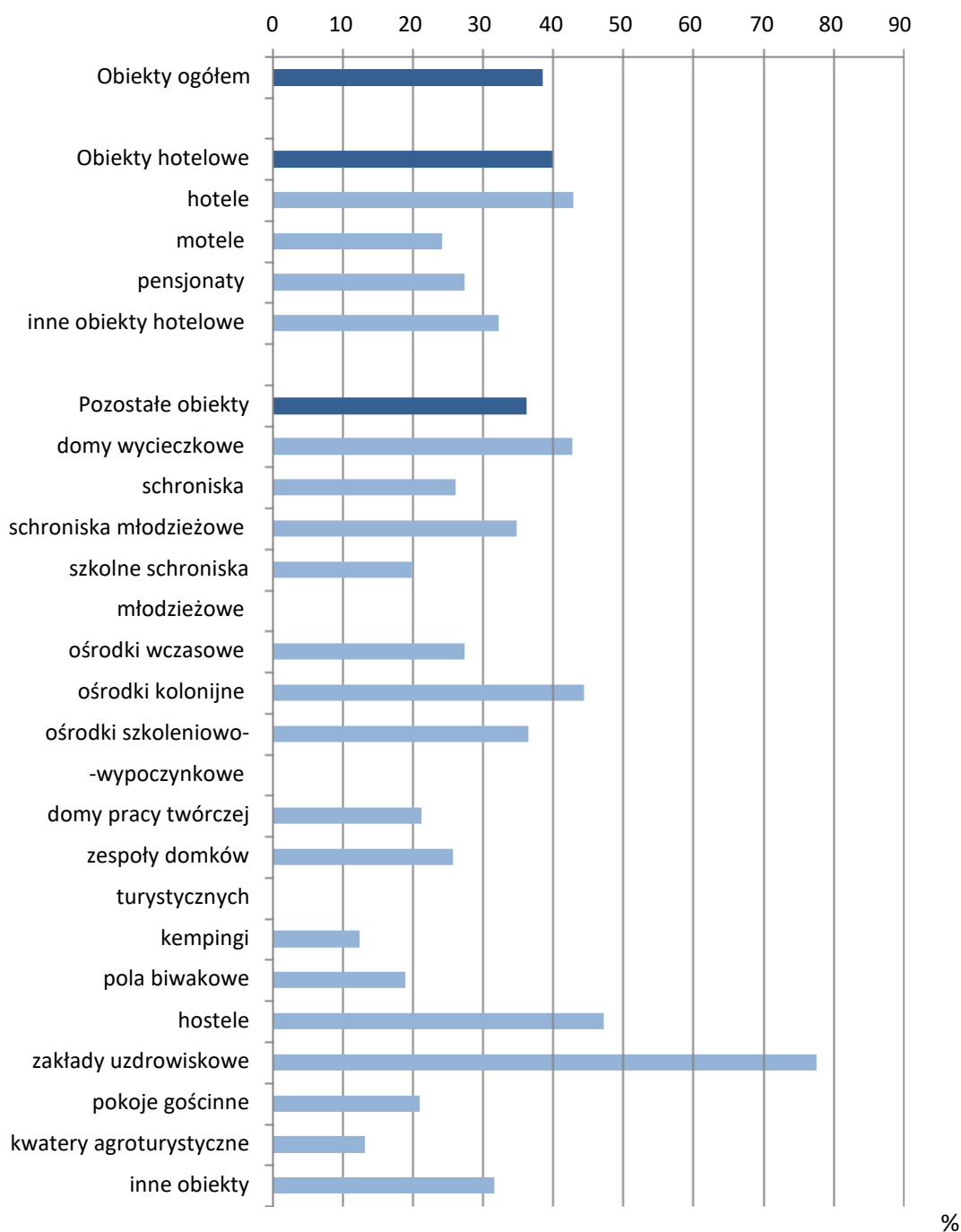
Tabela 10. Turystyczne obiekty noclegowe i ich wykorzystanie według podregionów województwa dolnośląskiego w 2018 r. (Stan w dniu 31 VII 2018 r.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Obiekty ^a	Miejsca noclegowe ^a	Korzystający	Udzielone noclegi	Wynajęte pokoje
Ogółem	1 046	69 980	3 654 787	9 034 206	3 130 165
Podregiony:					
jeleniogórski	490	31 067	1 214 914	3 557 693	1 075 118
legnicko-głogowski	51	3 226	193 491	360 919	201 624
wałbrzyski	338	19 926	761 380	2 660 840	556 032
wrocławski	74	3 851	203 446	405 416	174 588
Miasto Wrocław	93	11 910	1 281 556	2 049 338	1 122 803

Źródło: Turystyka w województwie dolnośląskim w 2018 r.

W 2018 r. w województwie dolnośląskim stopień wykorzystania miejsc noclegowych łącznie we wszystkich turystycznych obiektach noclegowych wyniósł 38,4% i był o 1,5 p. proc. wyższy niż przed rokiem (najwyższe wykorzystanie odnotowano w miesiącach letnich, urlopowych, od czerwca do września – odpowiednio 39,9% w czerwcu, 48,2% w lipcu, 50,2% w sierpniu i 40,8% we wrześniu).

Wykres 5. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w turystycznych obiektach noclegowych w województwie dolnośląskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS²⁵

25 Turystyka w województwie dolnośląskim w 2018 r.

Tabela 11. Lokata powiatów i miast na prawach powiatu według liczby noclegów udzielonych w turystycznych obiektach noclegowych w 2018 r.

POWIATY	Liczba udzielonych noclegów			Liczba udzielonych noclegów na 1000 ludności	
	ogółem	lokata	2017 = 100	ogółem	lokata
Bolesławiecki	107394	12	130,8	1 191	11
Dzierżoniowski	72 180	17	85,2	709	22
Głogowski	-	22	100,6	-	26
Górowski	-	30	86,4	-	30
Jaworski	78 907	13	135	1 554	9
Jeleniogórski	2 022 425	2	106,8	31 609	1
Kamiennogórski	25 537	26	96,7	583	24
Kłodzki	1 926 510	3	107,8	12 052	2
Legnicki	43 158	20	148,2	782	19
Lubański	658 831	4	109,3	12 024	3
Lubiński	78 445	14	98,5	738	20
Lwówecki	69 787	18	121,4	1 510	10
Milicki	35 084	25	106,7	946	16
Oleśnicki	76 159	16	115,7	712	21
Oławski	69 727	19	115,9	911	17
Polkowicki	37 307	23	90,7	592	23
Strzeliński	4 544	29	100,3	104	29
Średzki	15 122	28	66	280	28
Świdnicki	160 304	7	113	1 015	15
Trzebnicki	42 582	21	104,4	503	25
Wałbrzyski	305 196	6	98	5 425	4
Wołowski	15 229	27	108,9	324	27
Wrocławski	146 969	9	94,2	1 023	14
Ząbkowicki	77 732	15	129,8	1 183	12
Zgorzelecki	142 877	10	107,2	1 584	8
Złotoryjski	35 122	24	164,8	799	18
Miasto Jelenia Góra	416 813	5	102	5 231	5
Miasto Legnica	159 283	8	107,2	1 592	7
Miasto Wałbrzych	118 918	11	99,2	1 051	13
Miasto Wrocław	2 049 338	1	104,4	3 206	6

Źródło: Turystyka w województwie dolnośląskim w 2018 r.

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych we wszystkich obiektach noclegowych turystyki różnił się istotnie między powiatami i w 2018 r. wahał się od 7,0% do 52,1%. Spośród 30 powiatów województwa dolnośląskiego wskaźnik wykorzystania pojemności noclegowej, który przekraczał średni poziom w województwie, wystąpił w miastach na prawach powiatu: w Jeleniej Górze (52,1%), w Legnicy (40,4%), w Wałbrzychu (41,3%) i we Wrocławiu (48,6%) oraz w powiatach: lubańskim (47,5%), wałbrzyskim (46,0%), kłodzkim (43,0%) i oławskim (41,1%). Najniższe wykorzystanie pojemności noclegowej, kształtujące się na poziomie niższym niż 20% odnotowano w powiatach: górowskim, kamiennogórskim i strzelińskim.

Wnioski:

Z przedstawionych danych wynika iż, jest konieczność włączenia PES w realizację usług na rzecz obiektów turystycznych/infrastruktury turystycznej (nie tworzenie infrastruktury lecz realizacja zadań/usług) a także angażowanie PES w różne akcje regionalne na terenie Dolnego Śląska np. targi. W zakresie RPRES istotnym wydaje się możliwość wpisania działań z zakresu ES w obszar turystyki i wykorzystania walorów regionu. Szczególnie istotne wydaje się to w powiatach gdzie, istnieje potencjał turystyczny, a jednocześnie mamy do czynienia z wysokim bezrobociem w stosunku do pozostałych części regionu. Jedną z obecnie rozwijających się w Polsce form aktywizacji społeczno-zawodowej są wioski tematyczne. Sukcesem ich rozwoju, jak pokazują przykłady z województw warmińsko-mazurskiego czy województw nadmorskich, jest wpisanie tego typu działań w programy turystyczne regionu.

6. DOLNOŚLĄSKIE PODMIOTY EKONOMII SPOŁECZNEJ.

Jednym z podstawowych zadań stojących przed współczesną polityką społeczną jest przeciwdziałanie oraz walka z wykluczeniem społecznym. Podejmowane działania koncentrują się na tej grupie społecznej, która w wyniku różnorodnych deficytów znajduje się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-zawodowej tj. osoby z niepełnosprawnością, z uzależnieniami, bezdomne czy długotrwale bezrobotne. Z jednej strony realizuje się działania zaradcze służące zaspokajaniu podstawowych potrzeb m.in. poprzez wypłacanie świadczeń socjalnych, z drugiej zaś coraz większy nacisk kładzie się na aktywną politykę zatrudnieniową, która ma służyć włączeniu społecznemu i zawodowemu grup zagrożonych marginalizacją społeczną. W Polsce wśród podmiotów gospodarki społecznej, oprócz organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, znajdują się jednostki reintegracyjne, których celem jest świadczenie usług integracji społeczno-zawodowej, takie jak centra integracji społecznej (CIS) i kluby integracji społecznej (KIS) – działające na podstawie Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, zakłady aktywności zawodowej (ZAZ) działające na podstawie Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz warsztaty terapii zajęciowej (WTZ), które w systemie prawnym funkcjonują już od 1991 na podstawie Ustawy z dnia 9 maja 1991 roku o zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, a następnie o Ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej.

Uchwałą Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r. przyjęto aktualizację **Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej**, który przyjął nazwę **Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej**. Poniżej przedstawiono definicję Ekonomii społecznej oraz Ekonomii solidarnej zgodnie ze zaktualizowanym KPRES:

Ekonomia społeczna – to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu.

Obszar wskazany definicją ekonomii społecznej obejmuje w szczególności:

- organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- koła gospodyń wiejskich;
- spółdzielnie pracy;
- podmioty ekonomii solidarnej, o których mowa poniżej

Ekonomia solidarna – to część ekonomii społecznej, której podstawowym celem jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna, w tym reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych. podmiotami ekonomii społecznej są :

- *przedsiębiorstwa społeczne (podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, aktywizują zawodowo osoby trudno zatrudnialne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny, mogą otrzymać status przedsiębiorstwa społecznego);*
- *spółdzielnie socjalne oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych;*
- *zakłady pracy chronionej;*
- *jednostki reintegracyjne, w tym:*
 - *jednostki aktywizujące osoby niepełnosprawne (Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zakłady Aktywności Zawodowej);*
 - *jednostki zatrudnienia socjalnego aktywizujące osoby wykluczone społecznie (Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej).*

Tabela 12. Rozkład liczbowy PES w podziale na subregiony (stan na 31.12.2018r.). Dane liczbowe zebrane przez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej

Podmiot Ekonomii Społecznej	Subregion wrocławski i m. Wrocław	Subregion wałbrzyski	Subregion legnicko-głogowski	Subregion jeleniogórski
spółdzielnie socjalne	39 (*8)	45 (*10)	12 (*2)	11 (*2)
w tym spółdzielnie socjalne osób prawnych	2	2		1
spółdzielnie pracy	52 (*35)	20 (*16)	13 (*11)	22 (*16)
spółdzielnie inwalidów i niewidomych	12 (*8)	8 (*6)	2 (*1)	5 (*4)
centra integracji społecznej	1	5		
kluby integracji społecznej	2	3		3
zakłady aktywności zawodowej	2	2		2
warsztaty terapii zajęciowej	9	13	14	11
spółki non-profit	1	4	8	1

*w danych KRS w tym w likwidacji, z uprawnionym wykreśleniem z KRS, wykreśleniem z rejestru Przedsiębiorców lub zawieszoną działalnością – źródło danych KRS. W powyższym zestawieniu zostały uwzględnione tylko spółki non profit, które utworzone zostały w ramach wsparcia OWES lub przez podmioty ekonomii społecznej, bez udziału w spółce sektora publicznego.

Źródło: Pakiet rekomendacji dotyczący obszaru ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim grudzień 2018, DOPS

Na podstawie przepisów ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz. U., poz. 2212, z 2019 poz. 693), zwanej dalej ustawą KGW, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) prowadzi Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich. Na dzień 28 stycznia 2019 r. zarejestrowanych było 158 Kół gospodyń wiejskich w województwie dolnośląskim i ponad 5200 w całym kraju.

Organizacje pozarządowe

Według danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu na koniec 2018 r. osobowość prawną posiadało 11 731 organizacji pozarządowych

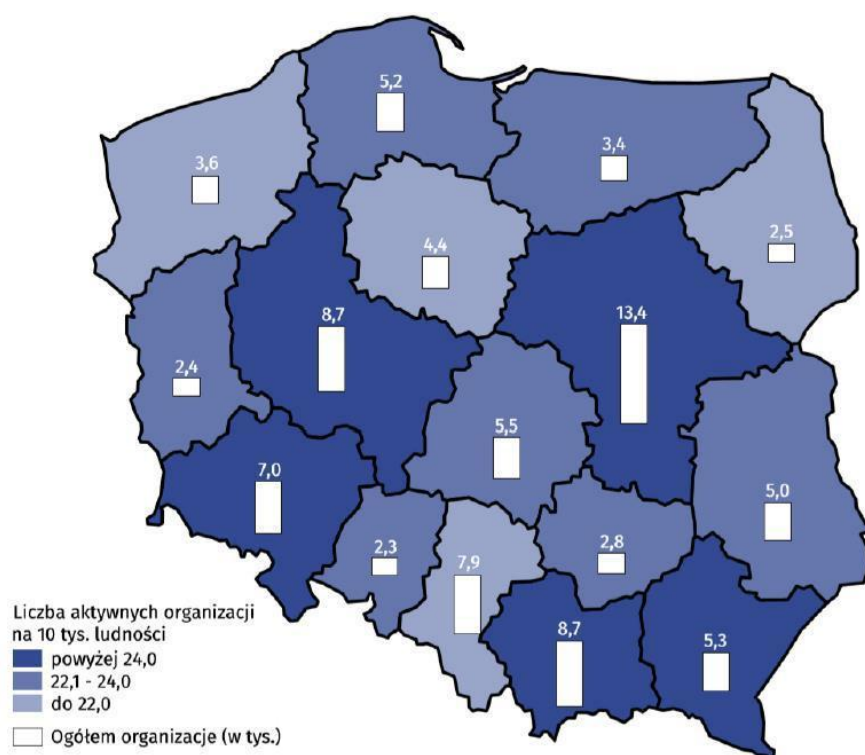
- 8 390 stowarzyszeń,

- 2 536 Fundacji

- osobowości prawnej nie posiadało 599 organizacji pozarządowych

Status organizacji pożytku publicznego (OPP) posiada 870 organizacji pozarządowych (spadek o 8 w stosunku do roku 2017). Trzeba pamiętać, że są to dane dotyczące wszystkich organizacji pozarządowych zarejestrowanych w województwie dolnośląskim, z których część nie prowadzi aktywnie swojej działalności. Według danych GUS w roku 2018 liczba aktywnych organizacji sektora organizacji non-profit w województwie dolnośląskim wynosiła 7 tys., w tym ok. 1,9 tys. w samym Wrocławiu.

Mapa 3. Liczba badanych organizacji non-profit aktywnych w 2018 r. według województw

Źródło: Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2018r. – wyniki wstępne. Data publ. 23.12.2019 r.

Tabela 13. Działalność organizacji non-profit w roku 2015 i 2017 w województwie dolnośląskim

rok	Współpraca z administracją publiczną, przedsiębiorstwami i innymi organizacjami, w tym:		
	Współpraca z instytucjami publicznymi	Współpraca z podmiotami komercyjnymi	Współpraca z organizacjami sektora non-profit
2015	80,5%	32,1%	58,8%
2017	80,4%	32,5%	51,8%

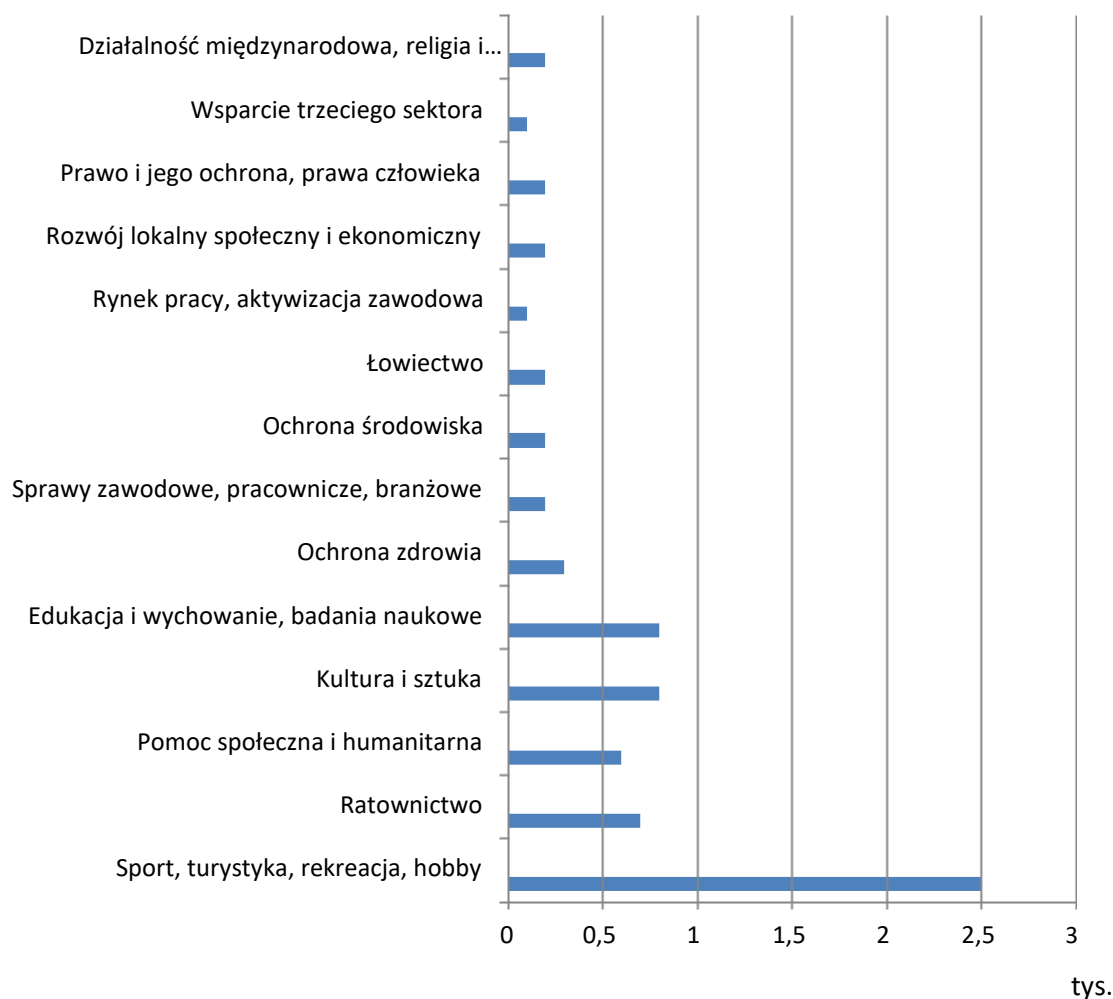
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS²⁶

26 <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/wspolpraca-organizacji-non-profit-z-innymi-podmiotami-w-2015-r-9,2.html>; Współpraca organizacji non-profit z innymi podmiotami w 2017 r. data publikacji 27.12.2018 GUS

W 2017 roku 81,1 tys. spośród 92,7 tys. aktywnych organizacji no-profit współpracowało z innymi podmiotami, o 1,1 p. proc. mniej niż w 2015 r. Najczęściej były to instytucje publiczne 80,4%, w drugiej kolejności inne organizacje non-profit – 51,8% najrzadziej natomiast – 32,5% z podmiotami komercyjnymi. Organizacje non-profit nie zawężyły swojej współpracy tylko do jednego rodzaju podmiotów: 26,7% współpracowało wyłącznie z instytucjami publicznymi, 1,6% ograniczało się do podmiotów komercyjnych i 3,8% współpracowało jedynie wewnątrzsektorowo. Współpracę z organizacjami non-profit i z instytucjami publicznymi wskazywało 24,2%. Organizacje pozarządowe jako główny cel nawiązywania współpracy z sektorem publicznym wskazywały możliwość pozyskania środków finansowych (64,5%) oraz wsparcie rzeczowe (50,5%) np. użyczenie lokalu na preferencyjnych warunkach (41,8%). W przypadku współpracy wewnątrzsektorowej istotna była wymiana doświadczeń pracowników i wolontariuszy, a także rozszerzenie kontaktów i integracja środowiska lokalnego.

W celu przedstawienia struktury organizacji no-profit w województwie dolnośląskim posłużono się danymi z roku 2016, ze względu na ich dostępność. Z wstępnych informacji uzyskanych od GUS wynika, że wahania w tym zakresie w poszczególnych latach są stosunkowo niewielkie, dlatego też prezentowane dane są wystarczające, aby poznać tendencje w rejonie.

Wykres 6. Struktura badanych organizacji sektora non-profit województwa dolnośląskiego w roku 2018 r. według głównej dziedziny działalności

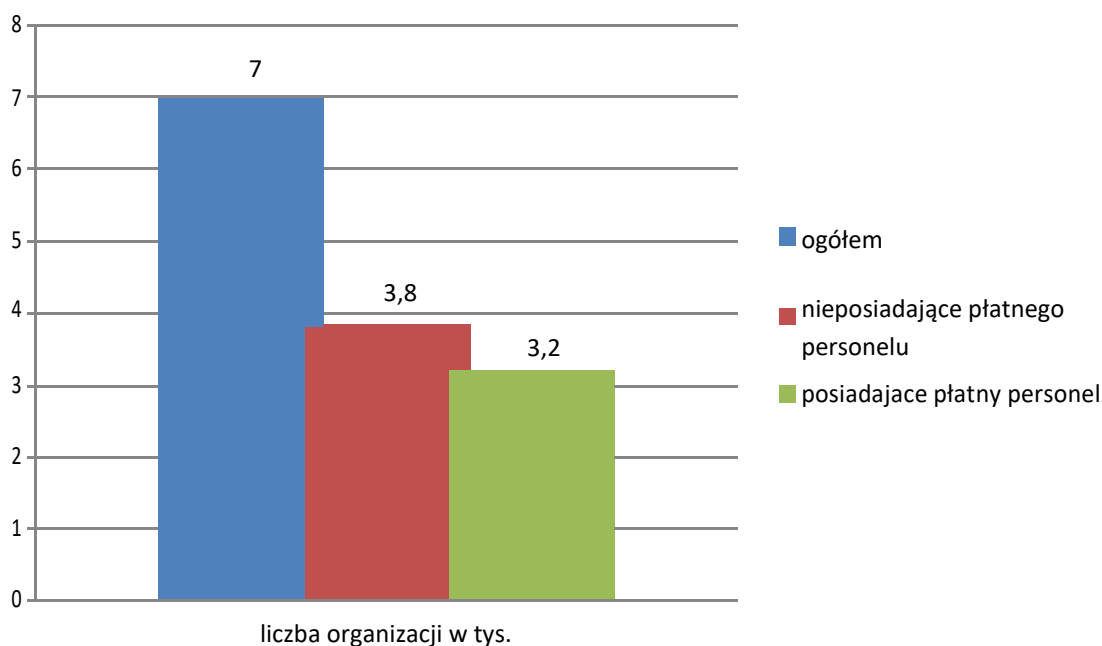

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rodzaje pracy, z której korzystały organizacje oraz struktura osób świadczących pracę na rzecz organizacji w województwie dolnośląskim w roku 2018.

Większość badanych organizacji, zarówno w 2016 jak i 2018 roku r., działała wyłącznie w oparciu o pracę społeczną. Brak korzystania z płatnego personelu deklarowało 54,4% z nich. (w porównaniu do danych ogólnopolskich jest to wynik o 1,4 p. proc. niższy). W pozostałych organizacjach, czyli takich, które korzystały z pracy płatnej, umowy cywilno-prawne (umowy zlecenia, umowy o dzieło itp.) stanowiły zdecydowaną większość w stosunku do zatrudnienia etatowego.

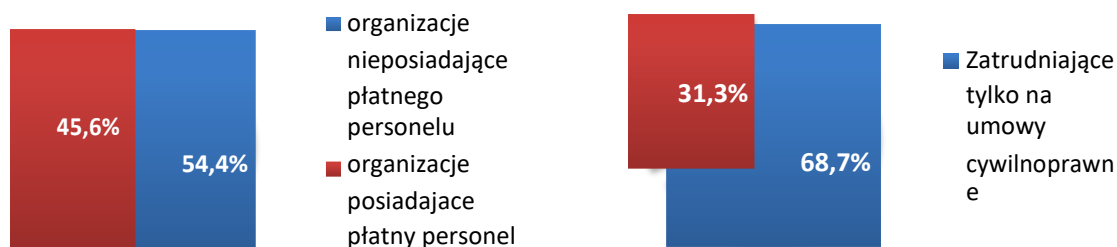
Wykres 7. Liczba organizacji w tys. z uwzględnieniem organizacji posiadających płatny personel w województwie dolnośląskim w roku 2018.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 8. Struktura organizacji ze względu na osoby świadczące pracę na rzecz organizacji (po lewej) w województwie dolnośląskim w 2018 r.

Wykres 9. Podział podmiotów non-profit ze względu na formę zatrudnienia personelu (po prawej) w województwie dolnośląskim w 2018 r. (dane dot. tylko organizacji posiadający płatny personel)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W roku 2018 r. jedynie 45,6% organizacji zatrudniała płatny personel (w por. do roku 2016 nastąpił wzrost o 3,3 p. proc.), z czego aż 68,7% tylko na podstawie umów cywilnoprawnych (wzrost o 2,7 p. proc. w por. do 2016 r.) – 2,2 tys., a 31,3% na podstawie umowy o pracę – 1,0 tys.

Ogółem osoby zatrudnione na umowę o pracę na dzień 31.12.2016 r. – 10,7 tys. (10,1 tys. – 2016 r.)

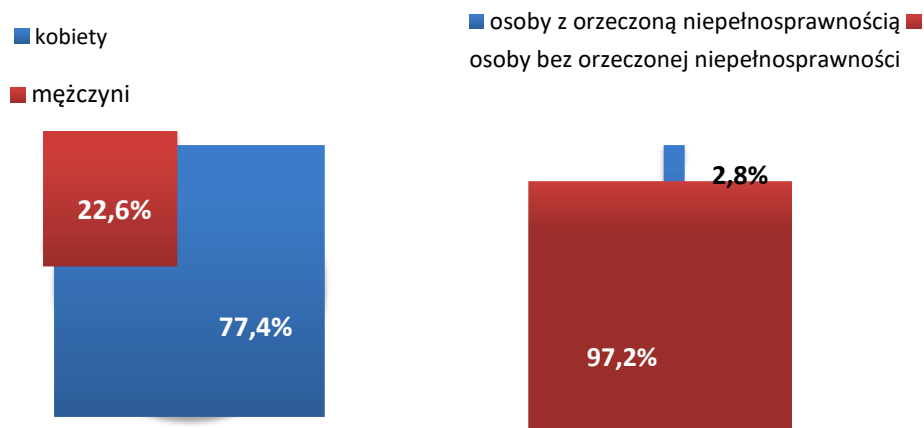
- w tym kobiety - 8,3 tys. – 77,5% (77,4% - 2016 r.)

- w tym osoby z orzeczoną niepełnosprawnością - 300.

- w tym osoby, dla których jednostka stanowiła główne miejsce pracy 80,3% (88,1% - 2016 r.)

Wykres 10. Struktura zatrudnienia na umowy o pracę w organizacjach ze względu na płeć (po lewej) województwie dolnośląskim w roku 2018.

Wykres 11. Struktura zatrudnienia na umowy o pracę w organizacjach ze względu na niepełnosprawność (po prawej) województwie dolnośląskim w roku 2018.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jak wynika z przedstawionych danych sektor non – profit opiera się głównie na pracy społecznej zarówno członków organizacji, jaki i osób niebędących członkami. Większość badanych organizacji w 2016 r., działała wyłącznie w oparciu o pracę społeczną. Brak korzystania z płatnego personelu deklarowało 58% z nich. W pozostałych organizacjach, czyli takich, które korzystały z pracy płatnej, umowy cywilno-prawne (umowy zlecenia, umowy o dzieło itp.) stanowiły zdecydowaną większość w stosunku do zatrudnienia etatowego. Sektor non-profit charakteryzuje się również dużą feminizacją, gdyż kobiety stanowią ponad 80% personelu zatrudnionego na umowę o pracę. Ważne jest także wskazanie, że jedynie 1,3% z 7 tys. organizacji działających w roku 2018 w województwie dolnośląskim zatrudniało co najmniej jedną osobę niepełnosprawną.

Tabela 13. Zmiany w strukturze zatrudnienia w sektorze non-profit w latach 2014 – 2018 województwie dolnośląskim

ROK	2014	2016	2018
Ogółem osoby zatrudnione na umowę o pracę na dzień 31.12. danego roku.	9,5 tys.	10,1 tys.	10,7 tys.
- w tym kobiety	84%	80,4%	77,5%
- w tym osoby, dla których jednostka stanowiła główne źródło utrzymania	75,8%.	91,6%.	80,3%
Średnia liczba osób zatrudnionych na umowę o pracę na dzień 31.12. danego roku	10	10	11
Średnia liczba osób zatrudnionych na umowy cywilnoprawne	10	9	6
Przeciętne zatrudnienie na podstawie stosunku pracy w etatach	8,1 tys.	8,9 tys.	9 tys.
Średnia liczba etatów przypadająca na organizację zatrudniającą na podstawie stosunku pracy	8	9	9
Ogółem osoby zatrudnione na umowy cywilnoprawne	24,5 tys.	25,2 tys.	31,1 tys.
- w tym osoby, dla których jednostka stanowiła główne źródło utrzymania	6,5%.	7,14% tys.	6,76%
- w tym kobiety	53%.	52,4%.	48,2%

Źródło: Urząd Statystyczny w Krakowie, *dane dotyczą osób zatrudnionych w sektorze non-profit: stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, Fundacje, Społeczne podmioty wyznaniowe oraz samorząd gospodarczy i zawodowy

Przedsiębiorstwa społeczne

Od 31 lipca 2019 r. obowiązują nowe Wytyczne w obszarze włączenia społecznego. W związku z tym, że raport odnosi się do roku 2018, przedstawione kryteria dotyczące przedsiębiorstw społecznych zgodne są z obowiązującymi z Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 z dnia 24.10.2016 r:

Przedsiębiorstwo społeczne – to podmiot, który spełnia łącznie poniższe warunki:

a) jest podmiotem wyodrębnionym pod względem organizacyjnym i rachunkowym, prowadzącym działalność gospodarczą zarejestrowaną w Krajowym Rejestrze Sądowym lub działalność oświatową w rozumieniu art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, lub działalność kulturalną w rozumieniu art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 25 października 1991 r.

o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r. poz. 406, z późn. zm.), której celem jest:

i) integracja społeczna i zawodowa określonych kategorii osób wyrażona poziomem zatrudnienia tych osób:

- (1) zatrudnienie co najmniej 50%:
 - osób bezrobotnych lub

- osób z niepełnosprawnościami, lub
- osób, o których mowa w art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, lub
- osób, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, lub

(2) zatrudnienie co najmniej 30% osób o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych lub osób z zaburzeniami psychicznymi, o których mowa w ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego;

ii) lub realizacja usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, usług opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r. poz. 157) lub usług wychowania przedszkolnego w przedszkolach lub w innych formach wychowania przedszkolnego zgodnie z ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, przy jednoczesnej realizacji integracji społecznej i zawodowej osób, o których mowa w pkt i, wyrażonej zatrudnieniem tych osób na poziomie co najmniej 30%;

b) jest podmiotem, który nie dystrybuuje zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, akcjonariuszy lub pracowników, ale przeznaczają go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;

c) jest zarządzany na zasadach demokratycznych, co oznacza, że struktura zarządzania przedsiębiorstwami społecznymi lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, co podmiot określa w swoim statucie lub innym dokumencie założycielskim;

d) wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami tj. nie przekraczają wartości, o której mowa w art. 9 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;

e) zatrudnia w oparciu o umowę o pracę, spółdzielczą umowę o pracę lub umowę cywilnoprawną co najmniej trzy osoby, przy zachowaniu proporcji zatrudnienia określonych w lit. A

W roku 2018 w wyniku przyznania dotacji na utworzenie nowych lub wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych, 164 osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym znalazło zatrudnienie w sektorze ekonomii społecznej. W sumie w latach 2016-2018 liczba ta wyniosła 299 miejsc pracy.

Tabela 14. Podmioty, które powstały w wyniku wsparcia OWES i otrzymały dotacje na utworzenie miejsc pracy - subregion wrocławski i m. Wrocław w latach 2017 - 2018

Nazwa	Kontakt	Rodzaj świadczonych usług, wytwarzanych produktów, zakres działalności
Rok 2017		
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA "NORI"	ul. Wałbrzyska 10/31, 52-314 Wrocław,	Mała gastronomia, usługi cateringowe, onigiri - japońskie przekąski
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA PANATO SITO	ul. Jedności Narodowej 68A, 50-258 Wrocław sitodruk@panato.org	Sitodruk, wytwarzanie produktów papierniczych

Nazwa	Kontakt	Rodzaj świadczonych usług, wytwarzanych produktów, zakres działalności
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA WSW	ul. Mostowa 10, 56-120 Brzeg Dolny	Prace remontowo-budowlane
FUNDACJA ZNACZNIE WIĘCEJ	ul. Krzywoustego 310a, 51-312 Wrocław kawiarniastarapiekarnia@gmail.com	Prowadzenie kawiarni stara piekarnia, catering zewnętrzny, ceramika, szycie
STOWARZYSZENIE CENTRUM ROZWOJU NAUKI I BIZNESU	ul. Szybowcowa 42/26, 54-130 Wrocław	Roboty budowlane związane z wnoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych
STOWARZYSZENIE TRYCHOLOGII PIĘKNE ZDROWE WŁOSY	ul. Mennicza 1, 50-057 Wrocław	Trychologia, działalność paramedyczna
STOWARZYSZENIE „TWORZYMY”	ul. Miernicza 6 /5, 50-435 Wrocław	Programowanie, projektowanie materiałów graficznych
STOWARZYSZENIE „CENTRUM FIZJOTERAPII I SPORTU”	ul. Życzliwa 13C, 53-030 Wrocław	Usługi fizjoterapeutyczne, trening personalny
Rok 2018		
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA "RATYŃ DO USŁUG"	ul. Szkolna 11, 54-007 Wrocław https://www.facebook.com/ratyn.do.uslug/ biuro@ratyn.pl	Usługi czyszczenia i prania tekstyliów; usługa czyszczenia i sprzątnięcia klatek schodowych wykonywana na rzecz spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych oraz indywidualnych właścicieli budynków wielolokalowych; mycie nagrobków, prace porządkowe na cmentarzu; usługa sitodruku.
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA WROCBUD	Gądów 17 B, 55-080 Gądów biuro@wrocbud.pl	Przygotowanie terenu pod budowę
FUNDACJA ROZWOJU KULTURY "FOTOTONY"	ul. Plac Zwycięstwa 7, 55-120 Oborniki Śląskie magdalena.maciolek@gmail.com	Działalność fotograficzna i w zakresie nagrań dźwiękowych i muzycznych
FUNDACJA ŚWIADOMI	Ul. Białowieska 3/7A, 54-234 Wrocław kostrzewska.marta@gmail.com	Pomoc psychologiczna, psychiatryczna, Usługi edukacyjne, warsztaty, konsultacje, wizyty domowe.
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „ZAKWAS”	ul. Ignacego Daszyńskiego 68 /6, 50-310 Wrocław dominika.kulczynska@gmail.com	Produkcja ceramicznych wyrobów stołowych i ozdobnych, artystyczna działalność twórcza

Źródło: Pakiet rekomendacji dotyczący obszaru ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim grudzień 2018, DOPS

Tabela 15. Podmioty, które powstały w wyniku wsparcia OWES i otrzymały dotacje na utworzenie miejsc pracy - subregion wałbrzyski w latach 2017 – 2018.

Nazwa	Kontakt	Rodzaj świadczonych usług, wytwarzanych produktów, zakres działalności
Rok 2017		
STOWARZYSZENIE "W-AKCIJ"	ul. 11 listopada 6a, 58-340 Głuszycza stowarzyszenie.wakcji@gmail.com	Produkcja wyrobów ciastkarskich i ciastek (pierniki)
STOWARZYSZENIE JEDYNAK	ul. Główna 149/5, 58-312 Stare Bogaczowice jedynak@wp.eu ; sudeckiestow@o2.pl	Usługi gastronomiczne
STOWARZYSZENIE DOBRY FACHOWIEC	ul. Stanisława Staszica 1 /4, Boguszów Gorce info@ekosdf.pl	Specjalistyczne roboty budowlane
CENTRUM MEDYCYNY BICOM GABINETY SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA	pl. św. Małgorzaty 1-2 /36B, 58-100 Świdnica gabinet@bicomgabinety.pl	Działalność paramedyczna
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA PERFEKT	Zaułek 12, 57-400 Nowa Ruda spoldzielnia.perfekt@onet.pl	Wykonywanie wykończeniowych robót budowlanych
STOWARZYSZENIE NIKOLAUS FILM STUDIO	ul. Harcerska 2/2, 58-300 Wałbrzych nikolausfilmstudio@gmail.com	Działalność związana z produkcją filmów, nagrań wideo i programów telewizyjnych
Rok 2018		
PRALNIA MEKERSPACE SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA	ul. Główna 23/, 58-350 Sokołowsko www.pralniasokolowsko.pl kontakt@pralniasokolowsko.pl	Produkcja płyt wykonywanych na bazie drewna tzw. peg board
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA NASZE WSPARCIE	ul. Ogrodowa 2a, 58-306 Wałbrzych	Pomoc społeczna dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych, wynajem i dzierżawa pozostałych maszyn, urządzeń oraz dóbr materialnych, gdzie indziej niesklasyfikowanych
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA ZIELONY ZAKĄTEK	ul. Kolejowa 4, 58-300 Wałbrzych	Demontaż wyrobów zużytych, odzysk surowców z materiałów segregowanych, działalność związana z zagospodarowaniem terenów zielonych
NON PROFIT HETMAN SP.ZO.O.	ul. Hetmańska 80c, 58-316 Wałbrzych agniesiu85@wp.pl	Świadczenie usług turystycznych, promocja i rozwój turystyki, powstawanie nowych produktów i atrakcji turystycznych
NON PROFIT "INKUBATOR POMYSŁÓW" SP. Z O.O.	ul. Ludwiga van Beethovena 10, Wałbrzych inkubatorpomyslownp@gmail.com	Wyposażenie sprzętu budowlanego, prace ziemne z usługą koparki, wykonywanie usług budowlanych
PRZEDSIĘBIORSTWO SPOŁECZNE 7NIEBO SP. Z O.O.	pl. Marceliny Darowskiej 1, Wałbrzych 7niebo.walbrzych@gmail.com	Usługi krawieckie

NON PROFIT MARMEST SP. Z O.O.	ul. Wesoła 6/7, Czarny Bór	Usługi w zakresie naprawy samochodów ciężarowych oraz sprzedaż części związana z prowadzonymi naprawami. Dodatkowo przedmiotem działalności będzie produkcja i sprzedaż oraz naprawa i odsprzedaż używanych kontenerów na gruz.
--------------------------------------	----------------------------	---

Źródło: Pakiet rekomendacji dotyczący obszaru ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim grudzień 2017 i 2018, DOPS

Tabela 16. Podmioty, które powstały w wyniku wsparcia OWES i otrzymały dotacje na utworzenie miejsc pracy – subregion legnicko-głogowski w latach 2017 – 2018.

Nazwa	Kontakt	Rodzaj świadczonych usług, wytwarzanych produktów, zakres działalności
Rok 2017		
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA AKADEMII AVATAR	ul. Św. Piotra 14, 59-220 Legnica biuro@teatravatar.pl	Wystawianie przedstawień artystycznych
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA EFEKT	ul. Kościuszki 27/1, 59-220 Legnica spoldzielnia@interia.pl	Biuro księgowo
FUNDACJA PRACOWNIA ROZWOJU REGIONU	ul. Miodowa 3, 59-220 Legnica krzysztof.szustka@gmail.com	Geocaching, wycieczki krajoznawcze
"FOLWARK I STAJNIA OSIEK" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ul. Św. Katarzyny 30A w Osieku, 59-300 Lubin folwark_stajnia_osiek@wp.pl	Hotel dla koni, zajęcia terapeutyczne, jeździectwo
KRĘTA 6 SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ul. Kręta 6, 59-220 Legnica restauracjakreta6@gmail.com	Gastronomia
DOMBUD SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	Pątnów Legnicki 57, 59-216 Kunice	Roboty budowlane
Rok 2018		
BUDRENT SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ul. Gliwicka 6, 59-220 Legnica gklegnica@interia.pl	Wypożyczenie sprzętu budowlanego, praca ziemne z usługą koparki, wykonywanie usług budowlanych
ECO OFFICE SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ul. Szwoleżerów 6, 59-220 Legnica	Odzysk surowców z materiałów segregowanych
FUNDACJA EDUKACJI I ROZWOJU	ul. Stefana Okrzei 10, 59-220 Legnica	Badanie rynku i opinii publicznej
FUNDACJA KARATE ARASHI	ul. Lotnicza 30/4, 59-220 Legnica arashilegnica@gmail.com	Prowadzenie zajęć karate dla różnych grup wiekowych

FUNDACJA NORPAL	ul. Złotoryjska 65/3, 59-220 Legnica http://norpal.pl/ norbert@norpal.pl	Organizacja wydarzeń ; Zarządzanie projektami (CSR, prowadzenie projektów społecznych); Konsulting (doradztwo w zakresie CSR, zakładania organizacji NGO)
HOTEL MAX CHOJNÓW SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ul. Katedralna 2, 59-225 Chojnów maxhotel@interia.pl	Usługi hotelarskie wraz z restauracją
LEGNICKIE CENTRUM ROZWOJU SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ul. Michała Drzymały 8 59-220 Legnica	Pomoc osobom w podeszłym wieku i osobom niepełnosprawnym
M&M 4'U SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ul. Wielkiej Niedźwiedzicy 6/3 59-220 Legnica mm4u.raczka@gmail.com	Sprzedaż hurtowa i detaliczna samochodów osobowych i furgonetek, branża rozrywkowa
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA LUX	Księgarnia 14, 59-300 Lubin	Specjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych oraz usługi opiekuńcze
FUNDACJA TU I TERAZ	ul. Okrzei 10, 59-216 Kunice orlowskabeata@interia.pl	Organizacja happeningów i animacji, Nauka języków obcych. Biofeedback

Źródło: Pakiet rekomendacji dotyczący obszaru ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim grudzień 2017 i 2018, DOPS

Tabela 17. Podmioty, które powstały w wyniku wsparcia OWES i otrzymały dotacje na utworzenie miejsc pracy- subregion jeleniogórski w latach 2017 – 2018.

Nazwa	Kontakt	Rodzaj świadczonych usług, wytwarzanych produktów, zakres działalności
Rok 2017		
FUNDACJA ECOLOG	al. Wojska Polskiego 41/5 58-500 Jelenia Góra ecologjg@gmail.com	Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i materiałów używanych do wyplatania
FUNDACJA OGRODY KARKONOSZY	ul. Brzozowe Wzgórze 6 58-562 Przesieka rehmed13@o2.pl	Działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni
KARKONOSKA SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA ANCORA	ul. Wolności 39Of 58-500 Jelenia Góra jlenard@interia.pl	Wykonywanie pozostałych robót budowlanych wykończeniowych
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA CARE OF GREEN	ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 12, Zaręba 59-800 Lubań greenbiuro3@gmail.com	Działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA SILVERS	ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 12 Zaręba 59-800 Lubań silversbiuro@gmail.com	Pozyskiwanie drewna

Rok 2018		
FUNDACJA WORK FOR WORK	Pl. Ratuszowy 17/18, lok 2, 58-500 Jelenia Góra sylwiakoperek@gmail.com	Produkcja ciast i lodów naturalnych na bazie zdrowych składników bez konserwantów i wzmacniaczy smaku. Produkty dostarczane są do kawiarni, lodziarni, innych placówek gastronomicznych.
FUNDACJA INICJATYW DLA WSZYSTKICH POKOLEŃ "NAPRZECIW"	ul. Leona Wyczółkowskiego 17, 58-500 Jelenia Góra Zbyszekmusial1@gmail.com	Działania na rzecz osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym niepełnosprawnych w obszarze przygotowania do wykonywania pracy zawodowej, zdobywania doświadczenia oraz kwalifikacji zawodowych, zatrudnienia, wspomagania w zatrudnieniu.
LANCZOWNIA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ul. Grunwaldzka 72, 58-506 Jelenia Góra dorpuc@gmail.com	Działalność produkcyjno-usługową polegającą na przygotowywaniu posiłków i ich dostarczaniu do klienta - sprzedaż usług cateringowych – dania śniadaniowe/lunchowe dostarczane do miejsca pracy
FUNDACJA ŚW. KRZYSZTOFA	ul. Kościelna 27, 59-600 Lwówek Śląski K.Krzyk@op.pl	Noclegi - obecnie w standardzie hostelowym. Kuchnia zdolna obsłużyć gości hotelu oraz catering.
FUNDACJA IM. ŚW. AGNIESZKI PATRONKI DZIECI	ul. Żytnia 2, 59-600 Lwówek Śląski steplewskaagnieszka@gmail.com	Działalność usługowa w zakresie opieki i edukacji dzieci od 1-go roku życia do lat 3 "Klub Malucha" oraz aktywne działanie na rzecz osób wykluczonych społecznie.
FUNDACJA MAGIC ROOM	Ul. Stanisława Wyspiańskiego 87, 58-500 Jelenia Góra fundacjamagicroom@gmail.com	Tworzenie niepowtarzalnych meblowych produktów drewnianych oraz sprzedaż tych produktów poprzez sklep internetowy na terenie Polski i Europy.

Źródło: Pakiet rekomendacji dotyczący obszaru ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim grudzień 2018, DOPS

Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnia socjalna jest specyficzną formą przedsiębiorstwa społecznego. Tworzą je w większości osoby zagrożone marginalizacją ze względu na bezrobocie, niepełnosprawność czy chorobę psychiczną, które mają trudności w znalezieniu pracy. Praca w spółdzielniach socjalnych daje im szansę na aktywizację społeczną i zawodową, integrację, podniesienie swoich kwalifikacji.

W odróżnieniu od innych podmiotów ekonomii społecznej spółdzielnia socjalna wymaga dużej samodzielności i odpowiedzialności jej członków. Obowiązuje tu kolektywny sposób

podejmowania decyzji, a każdy członek, niezależnie od wielkości udziału w spółdzielni, dysponuje w tym procesie jednym głosem. To sprawia, że członkowie spółdzielni są w pełni odpowiedzialni za sprawy przedsiębiorstwa, uczą się samodzielności i długofalowego planowania. Sami dbają o finanse, zarządzają własną działalnością, wyznaczają kierunki rozwoju.

Odzwierciedla się to w formie prawnej spółdzielni socjalnej. W odróżnieniu od ZAZ-ów i CIS-ów, ma ona osobowość prawną i nie posiada „zewnętrznego” organizatora w postaci jednostek samorządu terytorialnego czy organizacji pozarządowych. Chociaż podmioty takie mogą spółdzielnię założyć lub do niej przystąpić.

Zakres działalności prowadzonej przez spółdzielnie jest różnorodny. Obejmuje przede wszystkim:

- działalność gastronomiczną, catering, produkcję pieczywa,
- prace porządkowe oraz remontowo-budowlane,
- opiekę nad dziećmi, opiekę nad osobami starszymi,
- działalność artystyczną (agencja eventowa, koncerty, przyjęcia okolicznościowe),
- sprzedaż (w tym sprzedaż internetową),
- usługi krawieckie,
- tworzenie stron internetowych,
- usługi reklamowe,
- sport/turystyka/rekreacja,
- inna działalność (np. sprzedaż hurtowa odzieży, produkcja wyrobów z betonu, gipsu i cementu, prowadzenie ekologicznej myjni parowej).

Pozyskanie informacji na temat aktywnie działających liczby spółdzielni socjalnych istniejących w województwie dolnośląskim dostarcza trudności, z uwagi na różnice w zebranych danych statystycznych w tym zakresie. Na terenie województwa dolnośląskiego zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym na koniec roku 2018 było 107 spółdzielni socjalnych z czego, według danych DOPS, blisko 1/4 nie prowadzi działalności choć formalnie nie zostały wyrejestrowane. Sytuacja ta związana jest często ze żmudnym i kosztownym procesem likwidacji spółdzielni socjalnych.

W roku 2018 na terenie województwa powstało 7 spółdzielni socjalnych, tj. o 5 mniej niż w roku 2017, ale i tak o 6 więcej niż w roku 2016. Sytuacja ta spowodowana była głównie zakontraktowaniem środków finansowych przeznaczonych na prowadzenie Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, przeznaczonych na utworzenie miejsc pracy w nowopowstałych podmiotach oraz na tzw. wsparcie pomostowe.

Tabela 18. Dane dotyczące liczby spółdzielni socjalnych w woj. dolnośląskim w latach 2016 - 2018

Rok	2016	2017	2018	wzrost
liczba spółdzielni socjalnych	88	100	107*	22%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych DOPS.

*w tym 23 jest w likwidacji, posiada uprawnienie o wykreśleniu z KRS, jest wykreślonych z rejestru Przedsiębiorców lub zawiesiło działalność).

Tabela 19. Spółdzielnie Socjalne założone w roku latach 2017 - 2018.

I.p.	Nazwa	Kontakt	Rodzaj świadczonych usług, wytwarzanych produktów, zakres działalności
2017			
1.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA CARE OF GREEN	ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 12, Zaręba 59-800 Lubań greenbiuro3@gmail.com	Działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni
2.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA SILVERS	ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 12 Zaręba 59-800 Lubań silversbiuro@gmail.com	Pozyskiwanie drewna
3.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA AKADEMII AVATAR	ul. Św. Piotra 14, 59-220 Legnica biuro@teatravatar.pl	Wystawianie przedstawień artystycznych
4.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA "NORI"	ul. Wałbrzyska 10/31, 52-314 Wrocław,	Mała gastronomia, usługi cateringowe, onigiri - japońskie przekąski
5.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA PANATO SITO	ul. Jedności Narodowej 68A, 50-258 Wrocław sitodruk@panato.org	Sitodruk, wytwarzanie produktów papierniczych
6.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA WSW	ul. Mostowa 10, 56-120 Brzeg Dolny	Prace remontowo-budowlane
7.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA EFEKT	ul. Kościuszki 27/1, 59-220 Legnica spoldzielnia@interia.pl	Biuro księgowe
8.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA "GĘSTWA"	ul. Jesionowa 18/4, 50-504 Wrocław	mała gastronomia, usługi cateringowe
9.	CENTRUM MEDYCYNY BICOM GABINETY SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA	pl. św. Małgorzaty 1-2 /36B, 58-100 Świdnica gabinet@bicomgabinety.pl	usługi w zakresie badania włosów, skóry głowy oraz odczulania na alergeny
10.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA PERFEKT	ZAUŁEK 12, 57-400 Nowa Ruda spoldzielnia.perfekt@onet.pl	usługi remontowo-budowlane oraz porządkowe
11.	KARKONOSKA SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA ANCORA	ul. Wolności 39, 58-500 Jelenia Góra jlenard@interia.pl	świadczanie usług remontowo-budowlanych oraz czystościowo-porządkowych.
12.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA "MITOS"	AL. NIEPODLEGŁOŚCI 4, 58-100 Świdnica m.krol.mitos@wp.p	prowadzenie usług porządkowych np. sprzątnięciem klatek schodowych, budynków administracji publicznej oraz biur firm.

Rok 2018			
1.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA "RATYŃ DO USŁUG"	ul. Szkolna 11, 54-007 Wrocław https://www.facebook.com/ratyn n.do.uslug/ biuro@ratyn.pl	Usługi czyszczenia i prania tekstyliów; usługa czyszczenia i sprzątnięcia klatek schodowych wykonywana na rzecz spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych oraz indywidualnych właścicieli budynków wielolokalowych; mycie nagrobków, prace porządkowe na cmentarzu; usługa sitodruku.
2.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA WROCBUD	Gądów 17 B, 55-080 Gądów biuro@wrocbud.pl	Przygotowanie terenu pod budowę
3.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „ZAKWAS”	ul. Ignacego Daszyńskiego 68 /6, 50-310 Wrocław dominika.kulczynska@gmail.com	Produkcja ceramicznych wyrobów stołowych i ozdobnych, artystyczna działalność twórcza
4.	PRALNIA MEKERSPACE SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA	ul. Główna 23/, 58-350 Sokołowsko www.pralniasokolowsko.pl kontakt@pralniasokolowsko.pl	Produkcja płyt wykonywanych na bazie drewna tzw. peg board
5.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA NASZE WSPARCIE	ul. Ogrodowa 2a, 58-306 Wałbrzych	Pomoc społeczna dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych, wynajem i dzierżawa pozostałych maszyn, urządzeń oraz dóbr materialnych, gdzie indziej niesklasyfikowanych
6.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA ZIELONY ZAKĄTEK	ul. Kolejowa 4, 58-300 Wałbrzych	Demontaż wyrobów zużytych, odzysk surowców z materiałów segregowanych, działalność związana z zagospodarowaniem terenów zielonych
7.	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA LUX	Księgarnice 14, 59-300 Lubin	Specjalistyczne sprzątnięcie budynków i obiektów przemysłowych oraz usługi opiekuńcze

Źródło: Pakiet rekomendacji dotyczący obszaru ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim grudzień 2018, DOPS

Rozwój przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych to ważny element współczesnej gospodarki społecznej. W województwie dolnośląskim na koniec 2017 roku na 100 spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w KRS, funkcjonowało jedynie 5 spółdzielni socjalnych osób prawnych.

W perspektywie kolejnych lat istotne jest, aby wzrastała liczba nie tylko spółdzielni socjalnych osób fizycznych, ale także spółdzielni socjalnych osób prawnych. Choćby ze względu na fakt, że

podmioty prawne powołujące spółdzielnie socjalne mają doświadczenie w zarządzaniu, co zmniejsza ryzyko niepowodzenia niełatwego przedsięwzięcia jakim jest spółdzielnia socjalna.

Godnym uwagi podmiotem są spółdzielnie socjalne z udziałem jednostek samorządu terytorialnego. Spółdzielnia socjalna z udziałem JST może stanowić z jednej strony uzupełnienie dla funkcjonujących już struktur pomocy społecznej (i odpowiadać na konkretne problemy społeczne występujące w danej gminie, np. problemy związane z aktywizacją zawodową kobiet, czy niepełnosprawnością), z drugiej zaś strony spółdzielnia socjalna może być realizatorem usług użyteczności publicznej (np. utrzymanie zieleni miejskiej, hal/targowisk, cmentarzy; prace porządkowe w budynkach użyteczności publicznych, sprzątanie ulic etc.). Możliwe jest rozwiązanie, w którym spółdzielnia socjalna powołana jest wyłącznie przez samorządy (co najmniej dwa), co umożliwi realizację zadań własnych samorządu w procedurze bezprzetargowej (in-house).

Dodatkowo istotne z punktu widzenia prowadzenia polityki regionalnej w obszarze ekonomii społecznej będzie wsparcie w tworzeniu spółdzielni socjalnych przy podmiotach reintegracyjnych, takich jak np. WTZ, ZAZ. Będzie to z pewnością jedną z oczekiwanych innowacji społecznych na Dolnym Śląsku.

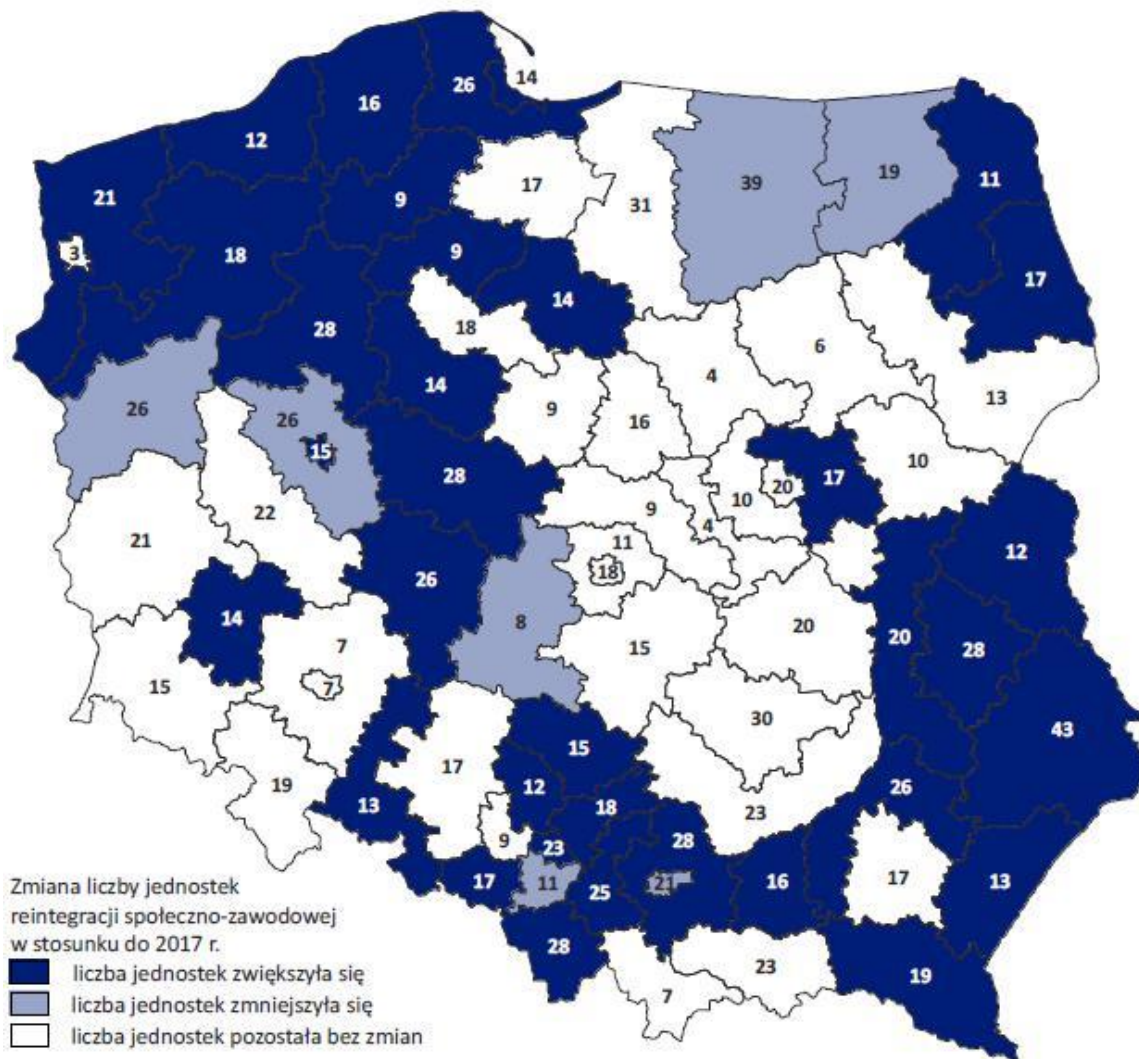
Podmioty reintegracyjne

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego²⁷ dotyczących działalności podmiotów reintegracyjnych w roku 2018 wynika, że łącznie w 2018 r. aktywnie działało 1266 jednostek reintegracji społeczno-zawodowej. Liczba ta zwiększyła się w porównaniu do 2017 r. o 57 jednostek, tj. o 4,7%. W 2018 r., podobnie jak w latach wcześniejszych, były to głównie placówki nakierowane na aktywizację osób z niepełnosprawnościami – 718 warsztatów terapii zajęciowej (WTZ) i 116 zakładów aktywności zawodowej (ZAZ). Wśród placówek świadczących usługi również dla osób z innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym aktywnie działało 186 centrów integracji społecznej (CIS) i 246 klubów integracji społecznej (KIS).

W ciągu 2018 r. z usług reintegracji społeczno-zawodowej świadczonych przez CIS, ZAZ i WTZ skorzystało blisko 44,6 tys. osób. Od 2017 r. liczba odbiorców usług tych placówek wzrosła o 3,4% tj. o ponad 1,4 tys. osób. Biorąc pod uwagę typ placówki, w jakiej prowadzono integrację społecznozawodową, największą grupę beneficjentów stanowili uczestnicy WTZ (61,6%), następnie - uczestnicy zajęć w CIS (27,1%), a najmniejszą - osoby niepełnosprawne zatrudnione w ZAZ (11,3% - osoby ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności).

²⁷ Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2018 roku, GUS 2019

Mapa 4. Jednostki reintegracji społeczno – zawodowej według podregionów w 2018 r.

Źródło: Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2018 roku, GUS 2019

Tabela 20. Dane dotyczące liczby podmiotów reintegracyjnych w woj. dolnośląskim w latach 2015 - 2018

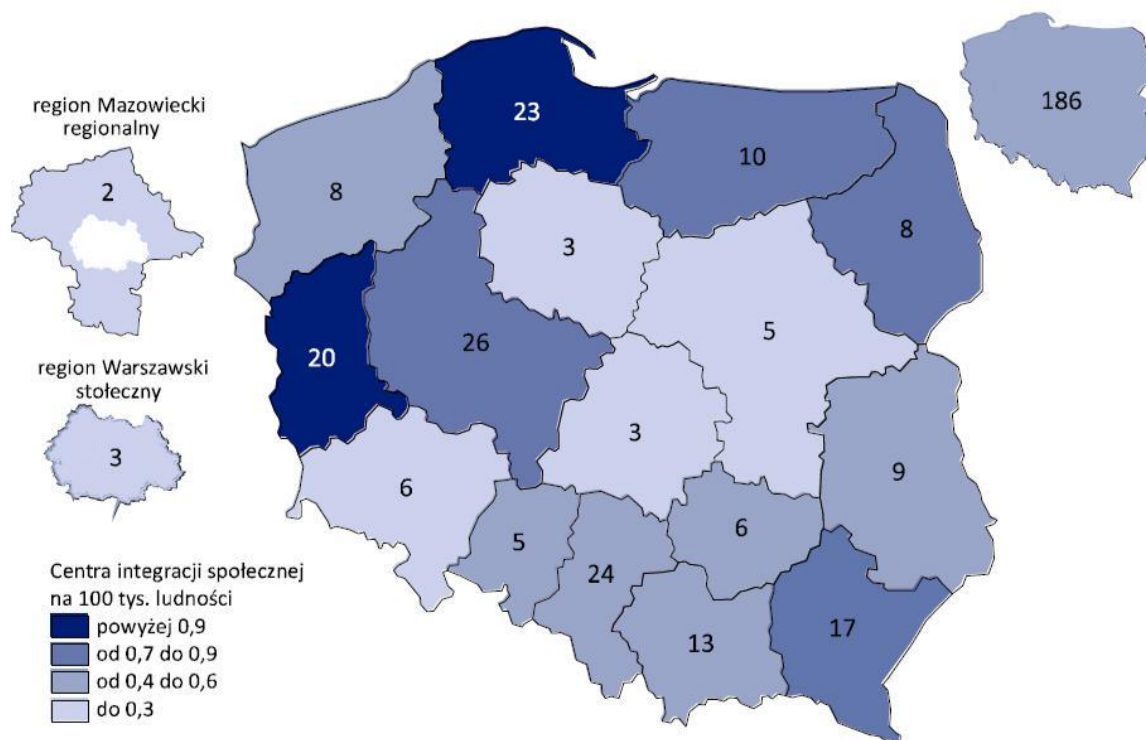
liczba placówek o charakterze reintegracyjnym	2015	2016	2017	2018
Centra Integracji Społecznej	4	6	6	6
Kluby Integracji Społecznej	6	3	6	8
Zakłady Aktywności Zawodowej	5	6	6	6
Warsztaty Terapii Zajęciowej	51	45	46	47

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych DOPS

Centra Integracji Społecznej

Na koniec 2018 r. w Polsce aktywnie działało 186 centrów integracji społecznej. W porównaniu z 2017 r. liczba aktywnych CIS wzrosła o 20 jednostek. Podobnie jak rok wcześniej, 2/3 centrów integracji społecznej prowadzonych było przez organizacje non-profit (124 jednostki w 2018 r. i 109 jednostek w 2017 r.). Jednostki samorządu terytorialnego, głównie gminy, prowadziły w 2018 r. 54 centra integracji społecznej, a 8 aktywnych CIS działało przy spółdzielniach socjalnych. Najwięcej CIS miało swoje siedziby w województwach: wielkopolskim (14,0%), śląskim (12,9%) i pomorskim (12,4%). Natomiast najmniej było ich, podobnie jak w 2017 r., w województwach: łódzkim i kujawsko-pomorskim (po 1,6%) oraz opolskim (2,7%). Najwyższe nasycenie placówkami CIS w stosunku do liczby ludności zamieszkującej dane województwo odnotowano w województwie lubuskim, gdzie na 100 tys. ludności przypadały 2,0 jednostki tego rodzaju, podczas gdy przeciętnie w kraju było to 0,4 jednostki. W roku 2018 r. średnio na jedno województwo przypadało 11,6 centrów integracji społecznej (w 2017 r. było to 10,4 jednostki),

Mapa 5. Rozmieszczenie centrów integracji społecznej w 2018 r. według województw

Źródło: Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2018 r. GUS, 2019

Na terenie województwa dolnośląskiego działa sześć Centrów Integracji Społecznej (stan na 31.12.2018r.):

Wrocławskie Centrum Integracji prowadzi działalność od 2006 roku, którego celem działania jest aktywizacja zawodowa i społeczna osób, które znalazły się w trudnej sytuacji na rynku pracy.

Centrum Integracji Społecznej w Bystrzycy Kłodzkiej prowadzi działalność 2004r. Zadaniem Centrum jest reintegracja społeczna i zawodowa osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Centrum Integracji Społecznej w Kamieńcu Żąbkowickim jest to jednostka organizacyjna, gdzie zatrudnienie znajduje wielu bezrobotnych z gminy Kamieniec Żąbkowicki. Jest ona podległa urzędowi gminy, prosperuje od 1 kwietnia 2013 roku.

Wszystkie trzy wymienione powyżej placówki działają jako jednostki organizacyjne samorządów terytorialnych w ścisłej współpracy z ośrodkami pomocy społecznej.

1. Centrum Integracji Społecznej Gminy Kłodzko to instytucja ekonomii społecznej, która działa jako zakład budżetowy Gminy Kłodzko. Zajmują się reintegracją zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Specjalizuje się w wykonywaniu prac z zakresu
 - ogrodnictwa:
 - wycinka drzew,
 - koszenie, zagospodarowanie terenów zielonych,
 - odśnieżanie,
 - prace melioracyjne,
 - prac budowlanych wewnętrznych i zewnętrznych,
 - opiekuńczych
 - gastronomicznych
2. Centrum Integracji Społecznej w Krosnowicach funkcjonujące przy Stowarzyszeniu „Edukacja i Rozwój” - rozpoczął formalnie działalność we wrześniu 2012 r. Osoby bezrobotne kierowane do CIS realizują programy integracji zawodowej i społecznej
3. Centrum Integracji Społecznej w Łądku Zdroju funkcjonujące przy Fundacji „Równi Choć Różni” w Międzygórzu, zostało wpisane do rejestru 28.06.2016r.

Tabela 21. Liczba uczestników objętych reintegracją zawodową i społeczną w CIS w latach 2015 – 2018

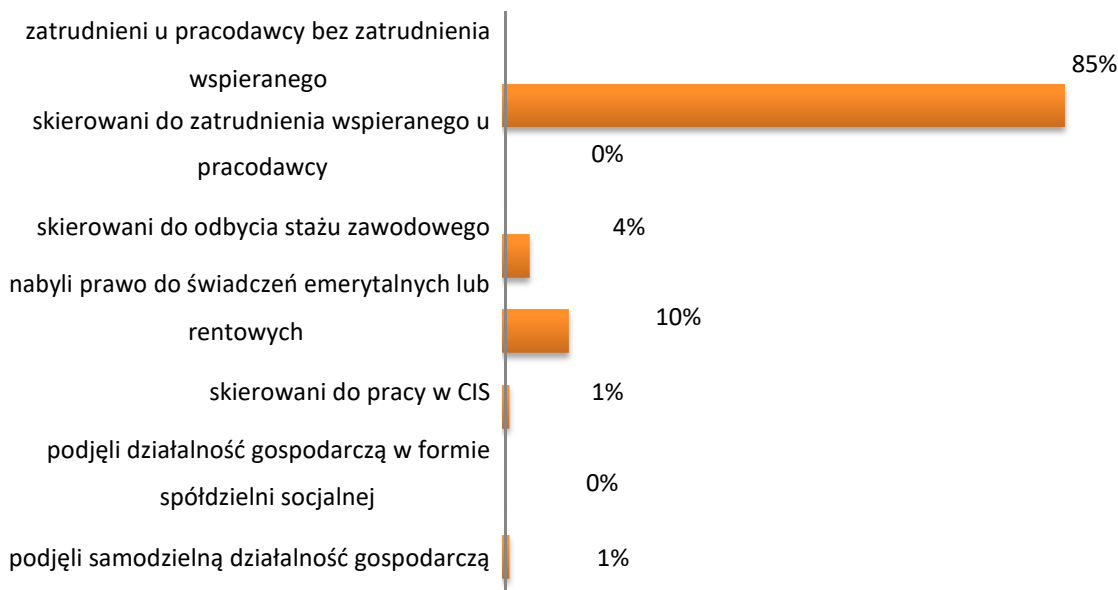
rok	Uczestnicy zajęć w CIS (w ciągu roku)						
	ogółem	Osoby długotrwale bezrobotne	Osoby niepełnosprawne	Osoby uzależnione od alkoholu lub środków psychoaktywnych	Osoby bezdomne	Osoby z chorobami psychicznymi	Pozostali *
2015	489	208	39	15	13	2	207
2016	573	261	20	12	21	2	257
2017	566	203	49	15	20	0	279
2018	705	219	66	60	15	21	324

* Dotyczy głównie zwalnianych z zakładów karnych oraz uchodźców
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych DOPS

Efektywność zatrudnieniowa

Z informacji Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w roku 2017 zajęcia organizowane w ramach działalności CIS ukończyło ponad 5 tys. osób (2016 - 4,2 tys.), z czego 2,2 tys., tj. 44% (2016 - 1,8 tys. tj. 43%) usamodzielniało się ekonomicznie, tzn. podjęło pracę zarobkową albo uzyskało świadczenie emerytalne lub rentowe. W województwie dolnośląskim efektywność zatrudnieniowa prezentowała się na nieco niższym poziomie i osiągnęła wynik 35,88%.

Wykres 12. Struktura usamodzielnionych ekonomicznie uczestników zajęć centrów integracji społecznej w Polsce w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS²⁸

W celu przedstawienia efektywności zatrudnieniowej centrów integracji społecznej na Dolnym Śląsku posłużono się liczbami bezwzględными dotyczącymi uczestników, ze względu na ich liczbę – 95 w 2016 r., 108 w 2017 r. i 98 w 2018 r., co umożliwiło ukazania rzeczywistego stanu.

Tabela 22. Liczba uczestników usamodzielnionych ekonomicznie po zakończeniu uczestnictwa w centrum integracji społecznej w województwie dolnośląskim w latach 2016 -2018.

Wyszczególnienie	Liczba uczestników w roku 2016	Liczba uczestników w roku 2017	Liczba uczestników w w roku 2018
Uczestnicy zajęć usamodzielnieni ekonomicznie ogółem	95	108	151
uczestnicy zajęć w centrum integracji społecznej skierowani do zatrudnienia wspieranego u pracodawcy	1	0	0
uczestnicy zajęć w centrum integracji społecznej zatrudnieni u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego	88	92	109
uczestnicy zajęć w centrum integracji społecznej zatrudnieni w centrum integracji społecznej	0	1	2

aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2017 r. Notatka informacyjna z dnia 21.12.2018 r.

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

2
8
C
e
n
t
r
a

i
n
t
e
g
r
a
c
j
i

s
p
o
ł
e
c
z
n
e
j
,

k
l
u
b
y

i
n
t
e
g
r
a
c
j
i

s
p
o
ł
e
c
z
n
e
j
,

z
a
k
ł
a
d
y

uczestnicy zajęć w centrum integracji społecznej, którzy podjęli samodzielną działalność gospodarczą	1	1	4
uczestnicy zajęć w centrum integracji społecznej, którzy podjęli działalność gospodarczą w formie spółdzielni socjalnej	0	0	0
Uczestnicy skierowani do odbycia stażu zawodowego	2	4	29
uczestnicy zajęć w centrum integracji społecznej nabywający prawo do świadczeń emerytalnych lub rentowych	3	10	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Byli uczestnicy zajęć CIS na terenie Dolnego Śląska najczęściej znajdowali zatrudnienie u pracodawcy spoza centrum (109 na 151 osób usamodzielnionych), w tym żadna osoba nie została skierowana do zatrudnienia, które było wspierane finansowo przez powiatowy urząd pracy. Dodatkowo 29 osób zostało skierowanych do odbycia stażu zawodowego na podstawie ustawy o promocji zatrudnienia i rynku pracy (tutaj odnotowano bardzo duży wzrost

w porównaniu do lat poprzednich) oraz 4 osoby rozpoczęły działalność gospodarczą. 7 uczestników nabyło prawo do świadczeń emerytalnych i rentowych. W porównaniu z danymi dla Polski najbardziej widoczna jest przewaga kierowania uczestników CIS do pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego, a rzadziej stosowania innych form takich jak kierowanie na staże, czy zatrudnienie w ramach zatrudnienia wspieranego. W 2018 roku 2 uczestników został zatrudniony w CIS, żaden natomiast, tak jak i w poprzednich latach, nie podjął działalności gospodarczej w ramach spółdzielni socjalnej.

Kluby Integracji Społecznej:

Klub Integracji Społecznej (KIS) to jednostka, której celem jest udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy. KIS działa na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych. To jednostka pomagająca samo organizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy. KIS zostaje powołany przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego²⁹ na koniec 2018 r. w Polsce działało 246 klubów integracji społecznej. Liczba aktywnych KIS zwiększyła się o 27 jednostek w porównaniu z 2017 r. Na 100 tys. ludności przypadało w 2018 r. 0,6 jednostki tego rodzaju. Kluby integracji społecznej, jako jedyne jednostki reintegracji społeczno-zawodowej w zdecydowanej większości prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego lub podległe im jednostki organizacyjne, jak np. ośrodki pomocy społecznej lub domy pomocy społecznej – podobnie jak rok wcześniej dotyczyło to blisko 3/4 KIS. Pozostałe kluby integracji społecznej prowadzone były przez organizacje non-profit. Najwięcej KIS miało swoje siedziby w województwach: śląskim

²⁹ Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2018 r. GUS 2019 r.

- Klub Integracji Społecznej w Szklarskiej Porębie
- Dzierżonowski Klub Integracji Społecznej (Data utworzenia 01.10.2017r., data rozpoczęcia działalności 06.11.2017 r.)
- Klub Integracji Społecznej Muflon W Wałbrzychu (Data utworzenia 02.11.2017 r., data rozpoczęcia działalności 20.11.2017)
- Klub Integracji Społecznej "Żmigrodzki KIS" (Data utworzenia 28.12.2017 r., data rozpoczęcia działalności 02.02.2018)
- Klub Integracji Społecznej w Świeradowie Zdrój (Data utworzenia 27.08.2018 r., data rozpoczęcia działalności 01.09.2018 r.)
- Klub Integracji Społecznych w Oleśnicy (data utworzenia 26.02.2018 r., data rozpoczęcia działalności 01.10.2018 r.)
- Klub Integracji Społecznej Jelonek

Tabela 23. Liczba uczestników Klubów Integracji Społecznej w latach 2015-2018 w województwie dolnośląskim

rok	Liczba osób, które:					
	Rozpoczęły zajęcia		Ukończyły zajęcia		Absolwenci	
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni
2015	179	136	113	63	5	2
2016	37	39	8	8	8	8
2017	153	109	10	8	10	6
2018	207	147	165	111	55	45

*absolwent klubu integracji społecznej – oznacza to osobę, która uczestniczyła w klubie integracji społecznej przez okres nie krótszy niż 6miesiący, posiada ważne zaświadczenie, o którym mowa w art.18ust.5a Ustawy z dnia 13czerwca 2003r. o zatrudnieniu socjalnym oraz zrealizowała postanowienia kontraktu socjalnego;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS³⁰ (dane dotyczą KIS, które przekazały sprawozdanie do MRPIPS)

Liczba uczestników KIS, która skorzystała z różnego rodzaju wsparcia w ramach reintegracji społecznej w 2018 r:

Zajęcia terapeutyczne indywidualne – 48 osoby (42 K, 6 M)

Zajęcia terapeutyczne grupowe – 142 osób (101 K, 41 M)

Zajęcia edukacyjne – 264 osób (133 K, 67 M)

Poradnictwo prawne – 177 osób (113K, 64 M)

Poradnictwo Psychologiczne 200 osób (133 K, 67 M)

Liczba uczestników KIS, która skorzystała z różnego rodzaju wsparcia w ramach reintegracji zawodowej:

Szkolenia zawodowe – 140 (87 K, 53 M)

30 Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2018 r., GUS 2019

Doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej – 92 (83 K,9M)

Doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w formie Spółdzielni Socjalnej – 0

Efektywność zatrudnieniowa KIS w 2018 r.

W 2018 r. zajęcia w KIS zakończyło 126 osób, z czego:

- 65 osób podjęły zatrudnienie u pracodawcy
- 0 os. zostało skierowanych do CIS
- 0 os. rozpoczęło własną działalność gospodarczą
- 0 os. rozpoczęło działalność w formie spółdzielni socjalnej
- 0 os. zostało skierowanych do prac społecznie użytecznych
- 0 os. zostało skierowanych do robót publicznych

Zakłady Aktywności Zawodowej

Zakłady Aktywności Zawodowej działają na podstawie Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Tworzą one miejsca pracy dla osób z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności lub umiarkowanym, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, jednocześnie przyczyniając się do społecznej reintegracji ich pracowników. ZAZ mogą być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty), fundacje, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne, których statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego³¹ wynika, że na koniec roku 2018 w Polsce działały 116 zakładów aktywności zawodowej (2017 – 109). W roku 2018 dla 72 ZAZ organami prowadzącymi były organizacje społeczne, w tym dla 50 - stowarzyszenia, dla 15 fundacje, a dla 7 społeczne podmioty wyznaniowe. 42 ZAZ-y prowadzone były przez JST, natomiast 2 jednostki - spółdzielnie socjalne.

Na koniec 2018 r. we wszystkich 116 zakładach aktywności zawodowej zatrudnionych było 6663 (2017 r. – 6015) pracowników z czego 5069 osób z niepełnosprawnością (2017 r. – 4570), co stanowi ponad 76%. W porównaniu do roku 2017 wzrost o ok.0,5%. Wśród ponad 5 tys. pracowników z niepełnosprawnościami w ZAZ na koniec 2018 r. największy udział miały osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności (59,48%), następnie - o umiarkowanym stopniu (39,83%), zaś najrzadziej w zakładach zatrudniano osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności (0,69%). Przeciętna liczba zatrudnionych osób niepełnosprawnych spełniających kryteria ustawy o rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, przypadająca na jeden ZAZ w 2017 r., wyniosła 43,7 (2017 – 41,9) osób. Analizując aspekt aktywizacyjny warto zwrócić uwagę na losy osób, które przestały pracować w ZAZ. W roku 2018 na 583 osób niepełnosprawnych, które opuściły ZAZ, 173 osób podjęło zatrudnienie (ok.30%), w tym 22 w ramach pracy chronionej, natomiast w 2017 r. na 510, które opuściły ZAZ, 127 osób podjęło zatrudnienie z czego 17 w zakładzie pracy chronionej.

Zakłady Aktywności Zawodowej na terenie województwa dolnośląskiego

Na terenie województwa dolnośląskiego działa sześć ZAZ:

1. Wrocławski Zakład Aktywności Zawodowej z siedzibą we Wrocławiu
2. Zakład Aktywności Zawodowej „Celestyn” z siedzibą w Mikoszowie w powiecie strzelińskim
3. Zakład Aktywności Zawodowej ZAZPOL z siedzibą w Świerzawie
4. Zakład Aktywności Zawodowej „Rosa” Caritas Diecezji Legnickiej z siedzibą w Jeleniej Górze
5. Centrum Edukacyjno - Zawodowe Osób Niepełnosprawnych w Wałbrzychu. Centrum to: Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zespół Szkół Zawodowych Specjalnych a także *Zakład Aktywności Zawodowej - Zakład Usługowy „Nadzieja”* jako pomost w drodze do otwartego rynku pracy.
6. ZAZ „VICTORIA” w Wałbrzychu, którego organizatorem jest Gmina Wałbrzych zaczął działać od 01.07.2016r.

Wrocławski Zakład Aktywności Zawodowej jest samodzielnym zakładem budżetowym utworzonym w 2008 roku przez gminę Wrocław. ZAZ w Mikoszowie utworzony został w 2005 roku i jest jednostką organizacyjną Stowarzyszenia Św. Celestyna. ZAZ „Rosa” prowadzony jest od 2005 r. jako jednostka organizacyjna Caritas Archidiecezji Legnickiej. Najdłużej działającym ZAZ-em jest Zakład Aktywizacji Zawodowej ZAZPOL utworzony w 2004 roku. Stosunkowo krótko działającym ZAZ-em jest otwarty 23.11.2015r. w Wałbrzychu przy ul. Mickiewicza 24 w ramach Centrum Edukacyjno-Zawodowego Osób Niepełnosprawnych w zabytkowym budynku byłej szkoły podstawowej nr 12 ZAZ - „Nadzieja”. Natomiast najkrócej działającym ZAZ-em jest ZAZ „Victoria” oficjalnie oddany do użytku w dniu 15.06.2016r. w Wałbrzychu.

Usługi świadczone przez ZAZ-y to:

- a) Wrocławski Zakład Aktywizacji Zawodowej świadczy usługi gastronomiczne, cateringowe, ogrodnicze, porządkowe, poligraficzne;

- b) Zakład Aktywności Zawodowej „Celestyn” specjalizuje się w produkcji ceramicznej w tym donice ceramiczne, patery, anioły, gadzety reklamowe ceramiczne. W 2013 r. uruchomiony został dział Porządkowanie i utrzymanie terenów zielonych.
- c) Zakład Aktywności Zawodowej ZAZPOL ma w swojej ofercie takie usługi jak: poligrafia i marketing, zdobnictwo i dekoratorstwo, odnowa biologiczna oraz szkolenia i konferencje, pokoje i noclegi warsztaty;
- d) Zakład Aktywności Zawodowej „Rosa” świadczy usługi pralnicze, kuchenne i ogrodnicze
- e) Zakład Aktywności Zawodowej - Zakład Usługowy „Nadzieja” oferuje specjalistyczne i profesjonalne usługi pralnicze oraz sprzątanania. Posiada pralnię z barierą higieny i świadczy wysoko jakościowe usługi m.in.: prania i maglowania bielizny pościelowej, bielizny stołowej oraz fasonowej, prania i prasowania ubrań roboczych, mop-ów. Posiada szeroki wachlarz usług w zakresie sprzątanania tj.: bieżące utrzymanie czystości w obiektach biurowych, magazynowych, usługowych, mieszkalnych, mycie okien metodami tradycyjnymi, mycie witryn, przeszkleń i reklam, konserwacja podłóg drewnianych, sprzątanie podjazdów, placów, terenów zewnętrznych;
- f) ZAZ VICTORIA przede wszystkim zajmuje się call center (obsługa telefoniczna klientów, badania marketingowe, itp.), e-księgowość, digitalizacja danych, pozycjonowanie stron internetowych, tworzenie serwisów tematycznych. Zakład prowadzi działalność usługową w zakresie poligrafii, archiwizacji, niszczenia dokumentów i nośników oraz ubezpieczeń.

Źródłami przychodu ZAZ-ów są: dotacje z PFRON, środki z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, środki gminy Wrocław (dla Wrocławskiego ZAZ) oraz przychody ze sprzedaży towarów i usług.

Na koniec 2018 r. na terenie województwa dolnośląskiego w zakładach aktywności zawodowej zatrudnionych było 387 pracowników z czego 299 to osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności, co stanowi 77,26% (2017 r. - 76,84%). Wśród 299 pracowników z niepełnosprawnościami w ZAZ na koniec 2018 r. największy udział miały osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności (68,56%) o 9 % więcej w porównaniu do średniej w całej Polsce, następnie - o umiarkowanym stopniu (31,1%), zaś najrzadziej w zakładach zatrudniano osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności i była to 1 osoba.

Wśród 27 pracowników, które w 2018 r. opuściły ZAZ w województwie dolnośląskim 7 podjęły zatrudnienie, w tym żadna osoba nie podjęła pracy w zakładzie pracy chronionej.

Przeciętna liczba zatrudnionych osób niepełnosprawnych spełniających kryteria ustawy o rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, przypadająca na jeden ZAZ w województwie dolnośląskim w 2018 r., wyniosła prawie 50 osób.

Tabela 24. Koszty funkcjonowania i źródła finansowania Zakładów Aktywności w województwie dolnośląskim w latach 2016 - 2018.

rok	Ogółem	Koszty działalności ZAZ w województwie dolnośląskim		
		w tym dofinansowanie ze środków:		
		PFRON	samorządu województwa	z innych źródeł
2016	11 609 000 zł	7 600 000 zł*	548 000 zł	3 461 000 zł
2017	13 824 735 zł	5 612 164 zł**	632 345 zł	7 580 226 zł***
2018	15 430 244 zł	5 501 223 zł	662 338 zł	9 266 683 zł

Źródło: *Opracowane własne na podstawie danych GUS³³, **Opracowanie własne na podstawie „Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności PFRON za 2017 r.” Nie uwzględniono Wyплаты kwot rekompensujących gminom utracone dochody na skutek zwolnień podatkowych przysługujących prowadzącym zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej w 2017 r.

*** w kwocie zawarto 3 709 735zł - Wyплаты kwot rekompensujących gminom utracone dochody na skutek zwolnień podatkowych przysługujących prowadzącym zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej w 2017 r. Sprawozdanie z realizacji Programu Współpracy Samorządu Województwa Dolnośląskiego z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na Dolnym Śląsku za rok 2018, „Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności PFRON za 2018”

Głównym źródłem finansowania działalności ZAZ były środki z PFRON, natomiast udział środków samorządu województwa stanowił 4,3% (w roku 2017 - 4,5%). Koszt funkcjonowania ZAZ w województwie dolnośląskim w przeliczeniu na 1 osobę zatrudnioną z kategoriami niepełnosprawności zgodnie z Ustawą³⁴ wynosił 52 306 zł i był nieco wyższy od średniej dla całego kraju, która wynosiła 49 246 zł. Dla porównania w roku 2017 wynosił on 49 729 zł. Łączny koszt funkcjonowania w 2018 r. ZAZ wyniósł blisko 15 430 244 zł, co w przeliczeniu na jeden zakład stanowiło ponad 2,57 mln (2,3 mln zł w roku 2017).

Warsztaty Terapii Zajęciowej

Wspomaganie procesu rehabilitacji poprzez uczestnictwo w Warsztatach Terapii Zajęciowej odbywa się w Polsce już od 27 lat. Osoby z niepełnosprawnością uczestnicząc w zajęciach rozwijają umiejętności codziennego funkcjonowania, zaradności osobistej, sprawności psychofizycznej oraz kompetencji zawodowych. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne podmioty.

Z informacji Głównego Urzędu Statystycznego³⁵ wynika, że na koniec 2018 r. aktywną działalność prowadziło 718 warsztatów terapii zajęciowej, tj. o 3 więcej niż w poprzednim roku. Jest więc to najliczniejsza grupa podmiotów wśród pozostałych jednostek reintegracyjnych takich jak CIS, KIS

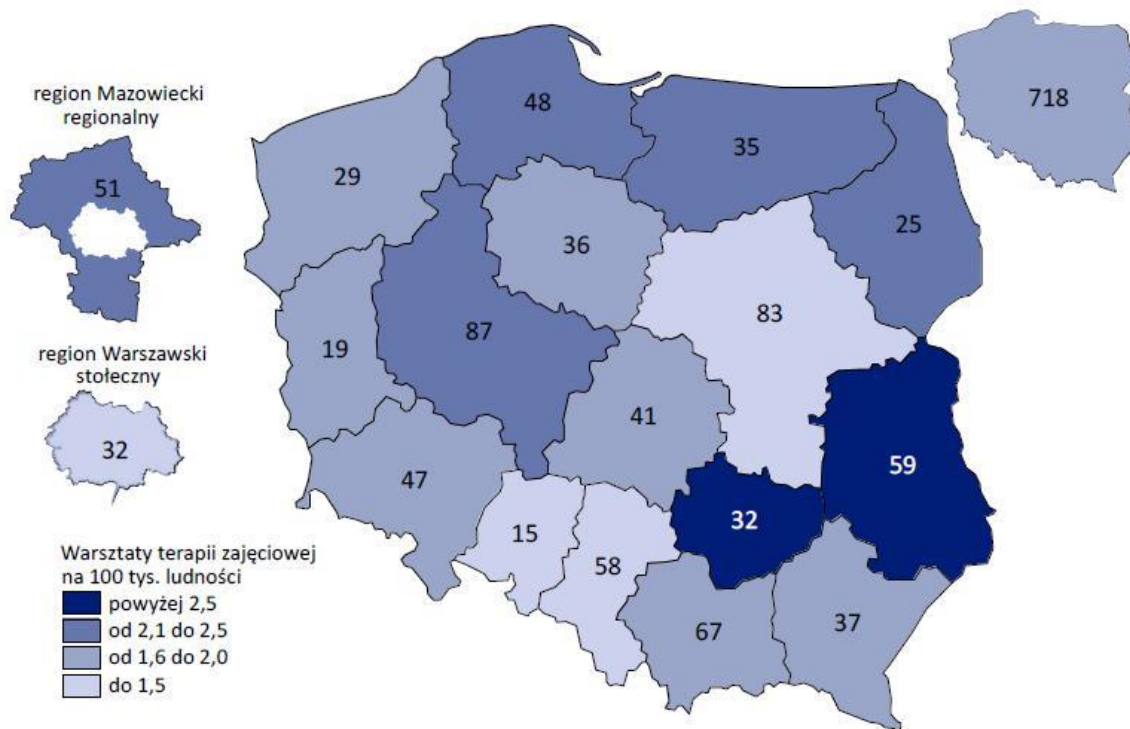
33Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2017 r. GUS 2018

34Ustawa o z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

35Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2018 r. GUS 2019

i ZAZ. Najczęściej organizatorami WTZ były podmioty sektora non-profit – w skali kraju prowadziły one łącznie 77,6% warsztatów (54,5% stowarzyszenia, 10,7% fundacje, 12,4% społeczne podmioty wyznaniowe), 18,1% WTZ działało w ramach JST i instytucji im podległych, a 4,3% prowadziły inne podmioty.

Mapa 8. Rozmieszczenie warsztatów terapii zajęciowej według województw w 2018 r.

Źródło: Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2018 r. GUS 2019 r.

W 2018 r. najwięcej WTZ funkcjonowało w województwach wielkopolskim (87) oraz mazowieckim (83), natomiast najmniej w województwach: opolskim (15), lubuskim (19) oraz podlaskim (25). W zajęciach w warsztatach terapii zajęciowej uczestniczyło łącznie 27 450 osób (2017 r. – 27,1 tys.) osób z orzeczoną niepełnosprawnością, w porównaniu do roku 2017 liczba uczestników zwiększyła się o 353 osoby natomiast liczba WTZ wzrosła z 715 do 718. Przeciętnie w zajęciach w jednym WTZ uczestniczyło 38,23 osoby niepełnosprawne.

Liczba uczestników zajęć WTZ regularnie się zwiększa, średniorocznie jest to przyrost o ok. 0,5 tys. osób, w roku 2018 wzrost ten wyniósł 353 osób.

Tabela 25. Uczestnicy zajęć WTZ w województwie dolnośląskim w latach 2015 - 2018

Rok	ogółem	Uczestnicy zajęć (w ciągu roku)		
		Kobiety	W tym osoby młode (w wieku poniżej 18 lat)	Uczestnicy zajęć, którzy opuścili zajęcia
2015	1594	762	18	105
2016	1600	765	66	146
2017	1669	792	28	98
2018	1695	bd	23	106

Źródło: Opracowane własne na podstawie danych GUS¹⁵

Wśród uczestników WTZ w województwie dolnośląskim zarówno w roku 2017 jak i w 2018 przeważali mężczyźni (ponad 52%). Jest to odsetek nieco niższy niż w skali całego kraju, gdzie wynosi on 55%. Osoby młode, w wieku 16-18 lat, stanowiły niecałe ponad 2,8% (4% w 2017 r.) wśród ogólnej liczby uczestników, wartość ta jest wyższa o 1,2 p. proc. od wartości w skali całego kraju.

Analizując efektywność zatrudnieniową WTZ w województwie dolnośląskim wśród 106 uczestników, którzy opuścili WTZ w roku 2018, 18 osób podjęło zatrudnienie (co stanowi nieco ponad 17%), z czego 2 w zakładach aktywności zawodowej 1 w zakładzie pracy chronionej.

2017 r.: wśród 98 uczestników, którzy opuścili WTZ w roku 2017, 26 osób podjęło zatrudnienie (co stanowi nieco ponad 26,5%), z czego 5 w zakładach aktywności zawodowej, 0 w zakładzie pracy chronionej.

2016 r.: wśród 146 uczestników, którzy opuścili WTZ, 37 osób podjęło zatrudnienie (co stanowi nieco ponad 25%), z czego 9 w zakładach aktywności zawodowej 7 w zakładzie pracy chronionej.

Tabela 26. Koszty działalności Warsztatów Terapii Zajęciowej w województwie dolnośląskim w latach 2016 -2018

rok	Koszty działalności WTZ w województwie dolnośląskim	
	Ogółem	w tym dofinansowanie ze środków PFRON
2016	28 842 000 zł	25 616 000 zł
2017	29 282 000 zł	25 090 100 zł
2018	32 157 829 zł	28 200 699 zł

Źródło: Opracowane własne na podstawie danych GUS oraz „Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności PFRON za 2017 r.”, „Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności PFRON za 2018r.”

Głównym źródłem finansowania WTZ są środki z PFRON (88,5% wszystkich środków jakimi dysponowały jednostki w roku 2018). Koszt prowadzenia WTZ na 1 uczestnika wynosi ok. 18 673 zł (2017 - 18 000 zł). Kadra - liczba osób zatrudnionych ogółem (wg stanu na 31 grudnia 2017 r.) wynosi 683 osoby, z czego większość stanowi kadrę zaangażowaną w proces rehabilitacji uczestników (lekarze, psycholodzy, rehabilitanci, instruktorzy zawodu, pracownicy socjalni. Średnio 1 pracownik przypada na 2,44 uczestnika, natomiast średnio w 1 WTZ pracowało 15 pracowników.

Zajęcia Klubowe WTZ – w 2018 roku 2 WTZ z województwa dolnośląskiego otrzymały dofinansowanie z PFRON na realizację zajęć klubowych, łączna kwota dofinansowania to 24 000 zł, z zajęć skorzystało 16 beneficjentów.

W skali kraju dofinansowanie w 2018 r. wyniosło 720 480 zł, a ze wsparcia skorzystały 524 osoby

Rola sektora non-profit w dostarczaniu usług społecznych

Ważną rolę podmiotów ekonomii jest działalność w sferze usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego. Wynika to przede wszystkim z faktu, że kluczową ideą zakładania PES jest działalność na rzecz dobra wspólnego oraz gotowość do rozwiązywania problemów społeczności lokalnych oraz rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Zgodnie z definicją usług społecznych przyjętą przez GUS w publikacji „Rola sektora non-profit w dostarczaniu usług społecznych w latach 2014-2016” opublikowanej 7 czerwca 2018 r. opracowaną przez B. Szatur-Jaworską:

Usługi społeczne:

- służą bezpośrednio zaspokojeniu ludzkich potrzeb, a nie wytwarzaniu dóbr materialnych,
- adresatem usług są jednostki i rodziny, choć jakość i dostępność tych usług wpływa także na funkcjonowanie szerszych zbiorowości i grup społecznych,
- mogą być finansowane, organizowane i dostarczane zarówno przez instytucje publiczne, jak i niepubliczne,
- odbiorcy usług otrzymują je bezpłatnie albo za całkowitą lub częściową odpłatnością.

Do analizowanych usług społecznych zaliczone zostały następujące usługi świadczone w ramach wymienionych kolejno dziedzin, które z jednej strony są regulowane w branżowych ustawach lub rozporządzeniach a z drugiej mieszczą się w zakresie przedmiotowym badań społecznych realizowanych przez polską statystykę publiczną: pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem, integracja społecznozawodowa, ochrona zdrowia, edukacja, kultura, sport.

Sytuacja demograficzna w Polsce wskazuje, że z każdym rokiem zapotrzebowanie na usługi społeczne będzie wzrastać. Wynika to zarówno z faktu starzejącego się społeczeństwa, ale też ze zmieniających się oczekiwań na nowe usługi społeczne, które będą odpowiadać na nowe potrzeby i problemy. Już dziś usługi społeczne świadczone są przez wszystkie sektory gospodarki: publiczny, prywatny i non-profit. Ze względu na ogromne koszty świadczenia ww.

usług należy założyć, że dążenie do obniżenia kosztów wpłynie na coraz większy udział w ich realizacji sektora obywatelskiego. Nie bez znaczenia jest również specyfika realizacji usług przez sektor obywatelski, który charakteryzuje się innowacyjnością i elastycznością w działaniu, nakierowanie na dostarczanie usług zaspokajających potrzeby ludności, które nie są dostrzegane przez administrację publiczną oraz świadczenie usług w formie niezinstytucjonalizowanej.

W 2016 r. w Polsce funkcjonowało 112,7 tys. placówek świadczących usługi społeczne w takich dziedzinach jak: pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem, integracja społeczno-zawodowa, ochrona zdrowia, edukacja, kultura i sport, z czego 1/5 tj. 24,2 tys. placówek prowadzona jest przez sektor-profit w świadczeniu usług społecznych non-profit³⁶. Największy udział sektora non-profit odnotowano w dziedzinie sportu (blisko 100%) w świadczeniu usług integracji społeczno-zawodowej, blisko 2/3, pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem (27,6%, DŚ 23,4%) oraz edukacja (10,6%, DŚ 10,8%).

Udział podmiotów non-profit w świadczeniu usług społecznych ma różną wartość w poszczególnych województwach i był największy w województwach opolskim i podkarpackim (32,2%) oraz lubuskim (32,1%) a najniższy w województwach mazowieckim i pomorskim (24,3%). W latach 2014-2016 odnotowano wzrost liczby placówek sektora non-profit w dostarczaniu usług społecznych o 5,1%, ale już ich udział jedynie o 0,7% (z 20,8% do 21,5%). Największą aktywność odnotowano w obszarze ochrony zdrowia – liczba placówek wzrosła o 20%, w pozostałych obszarach utrzymała się na podobnym poziomie.

Ciekawą sytuację możemy zaobserwować w liczbie odbiorców korzystających z zinstytucjonalizowanych usług pomocy społecznej oraz opieki nad dzieckiem, ponieważ największy wzrost (o 31,5%) odnotowano w liczbie dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych. Dotyczył on jednak przede wszystkim sektora prywatnego, który szybko potrafił wyjść naprzeciw potrzebom i przygotować ofertę. Nadal jednak największy udział w świadczeniu tego rodzaju usług ma sektor publiczny 57,8%, a najmniejszy sektor non-profit 3,2%.

Ze względu na charakter realizacji działań przez sektor non-profit nadal więcej jednostek oferuje niezinstytucjonalizowane usługi społeczne (27,9 tys.) niż zinstytucjonalizowane (24,2 tys.). Świadczy to o dużym potencjale tego sektora, który w przyszłości może zwiększyć swój udział w sektorze usług społecznych.

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, standardy i usługi.

OWES zgodnie z przyjętym przez Radę Ministrów Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) to podmioty, które predysponują do prowadzenia działalności, jako Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej i zamierzają ubiegać się o środki publiczne na prowadzenie tej działalności, są zobligowane do pozytywnego przejścia procedury akredytacyjnej. Akredytacja ma za zadanie identyfikację OWES, które świadczą usługi najwyższej jakości i których działania prowadzą do trwałych i wymiernych efektów np. w postaci wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Komitet Akredytacyjny do spraw systemu akredytacji oraz standardów usług i działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej jest organem pomocniczym Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. W województwie

³⁶ Dane GUS „Rola sektora non-profit w dostarczaniu usług społecznych w latach 2014-2016” opublikowana 07.06.2018 r.

dolnośląskim podmioty wchodzące w skład konsorcjów prowadzące akredytowane OWES to organizacje pozarządowe z województwa dolnośląskiego, których działania koncentrują się na wspieraniu społeczności lokalnych, aktywizacji grup defaworyzowanych, edukacji m.in. w obszarze przedsiębiorczości społecznej oraz ekonomizacji

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej utworzone zostały, jako element systemu wsparcia ES w Polsce z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013, Poddziałanie 7.2.2. Działania prowadzone przez OWES-y rozpoczęły się w 2008 roku i prowadzone były zgodnie z planem do końca 2014 roku, w oparciu o środki z PO KL. Wartość dotacji na utworzenie i wsparcie systemu w całym okresie programowania 2007-2013 wyniosła 35 524 057,23 zł. Ze względu na charakter działań OWES-ów, usługi świadczone przez te podmioty są bezpłatne dla beneficjentów. Podmioty prowadzące OWES, prowadzą działalność ekonomiczną w innych obszarach z wykorzystaniem formy działalności gospodarczej i odpłatnej statutowej.

W roku 2016 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020, Działanie 9.4. A podpisano umowy z następującymi podmiotami:

OWES subregion wałbrzyski - DOWES prowadzony przez Forum Aktywności Lokalnej w partnerstwie z Fundacją Rozwoju Ekonomii Społecznej realizujący projekt pn. „Program wspierania sektora ekonomii społecznej subregionu wałbrzyskiego”. Projekt realizowany w okresie 01.06.2016 r. – 31.05.2019 r. **Wartość projektu 4 164 894 zł**

OWES subregion wrocławski i miasta Wrocław - DOWES prowadzony przez Regionalne Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Centrum Wspierania Przedsiębiorczości realizujący projekt RPO WD 2014-2020 Działanie 9.4. A pn. „Dolnośląskiego Ośrodka Wspierania Ekonomii Społecznej”. Projekt będzie realizowany w okresie 01.06.2016 r. – 31.05.2019 r. **Wartość projektu 4 147 734,59 zł**

OWES subregion jeleniogórski - OWES prowadzony przez Legnickie Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich w partnerstwie z Sudeckim Instytutem Rozwoju Regionalnego realizujący projekt RPO WD 2014 - 2020 Działanie 9.4. A pn. „OWES dla subregionu jeleniogórskiego”. Projekt realizowany w okresie 01.06.2016 r. – 31.05.2019 r. **Wartość projektu 4 147 734,59 zł**

OWES subregion legnicko-głogowski - OWES prowadzony przez Legnickie Stowarzyszenie Inicjatyw obywatelskich w partnerstwie z Sudeckim Instytutem Rozwoju Regionalnego w ramach projektu RPO WD 2014-2020 Działanie 9.4. A pn. „Legnicko-Głogowski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej”. Projekt realizowany w okresie 01.06.2016 r. – 31.05.2019 r. **Wartość projektu 4 101 073,88 zł**

W roku 2018 ponowną akredytację lub jej przedłużenie uzyskały trzy konsorcja obejmujące wsparciem 4 subregiony województwa, które okresie 1.06.2019 r. - 31.05.2022 będą kontynuowały swoją pracę na terenie województwa dolnośląskiego.

Tabela 27. Akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim w roku 2018.

Podmioty prowadzące OWES	Dane kontaktowe	Terytorialny obszar wsparcia (powiat)	Subregion
<p>Skład konsorcjum: Lider: Regionalne Centrum Wsparcia Inicjatyw Poza rządowych</p> <p>Partner: Stowarzyszenie Centrum Wsparcia Przedsiębiorczości</p>	<p>RCWIP Mennicza 1 50-057 Wrocław 71 796 30 00 dowes@rcwip.pl rcwip@rcwip.pl www.rcwip.pl/dowes-2/</p> <p>CWP ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 95 50-016 Wrocław tel. 71 78 99 215 biuro@cwip.wroclaw.pl www.cwip.wroclaw.pl/osrodek-wspierania-es/</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ milicki ▪ oleśnicki ▪ oławski ▪ strzeliński ▪ średzki ▪ trzebnicki ▪ wołowski ▪ wrocławski ▪ m. Wrocław 	wrocławski m. Wrocław
<p>Skład konsorcjum: Lider: Forum Aktywności Lokalnej</p> <p>Partner: Fundacja Rozwoju Ekonomii Społecznej</p>	<p>FAL ul. Ludowa 1 c 58-304 Wałbrzych II piętro, pokoje: 219, 220 i 221 tel./faks 74 848 01 00 biuro@dowes.pl www.dowes.pl</p> <p>FRES ul. Beethovena 1-2 pok. 26 58-300 Wałbrzych tel./faks 74 647 88 90 fres@fres.org.pl www.fres.org.pl</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dzierzoniowski ▪ kłodzki ▪ świdnicki ▪ wałbrzyski ▪ ząbkowicki ▪ m. Wałbrzych 	wałbrzyski
<p>Skład konsorcjum: Lider: Legnickie Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich</p> <p>Partner: Sudecki Instytut Rozwoju Regionalnego</p>	<p>LSIO ul. Kościuszki 25/1 59-220 Legnica tel./faks 76 862 58 25 lsio@lsio.org.pl www.lgowes.lsio.org.pl</p> <p>SIRR ul. Muzealna 9A/2 58-500 Jelenia Góra tel. 690 095 540 kontakt@sirr.pl www.owes.sirr.pl</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ głogowski ▪ górowski ▪ legnicki ▪ lubiński ▪ polkowicki ▪ m. Legnica 	legnicko - głogowski
<p>Skład konsorcjum: Lider: Legnickie Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich</p> <p>Partner: Sudecki Instytut Rozwoju Regionalnego</p>	<p>SIRR ul. Muzealna 9A/2 58-500 Jelenia Góra tel. 690 095 540 kontakt@sirr.pl www.owes.sirr.pl</p> <p>LSIO ul. Kościuszki 25/1 59-220 Legnica tel./faks 76 862 58 25 lsio@lsio.org.pl www.lgowes.lsio.org.pl</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bolesławiecki ▪ jaworski ▪ jeleniogórski ▪ m. Jelenia Góra ▪ kamiennogórski ▪ lubański ▪ lwówecki ▪ zgorzelecki ▪ złotoryjski 	jeleniogórski

23 stycznia 2019 r. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej podpisał zmodyfikowane Standardy usług i działania OWES. Akredytowane OWES pracują zgodnie z opracowanymi przez Komitet Akredytacyjny standardami w zakresie m.in. formalno-organizacyjnym, etycznym, realizacji usług animacji lokalnej, realizacji usług rozwoju ekonomii społecznej, realizacji usług wsparcia przedsiębiorstw społecznych oraz stosowanych instrumentów wsparcia. Usługi oferowane w ramach Standardów OWES mogą przybierać formę szkoleń, doradztwa (ogólnego, specjalistycznego i biznesowego), działań na rzecz rozwoju partnerstwa oraz udzielania wsparcia finansowego.

Ośrodki realizują usługi na rzecz podmiotów ekonomii społecznej (PES) obejmujących

- przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne, o których mowa w ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. poz. 651, z późn. zm.),
- podmioty reintegracyjne, realizujące usługi reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym:
 - CIS i KIS,
 - ZAZ i WTZ, o których mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- organizacje pozarządowe lub podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817, z późn. zm.),
- podmioty sfery gospodarczej utworzone w związku z realizacją celu społecznego bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Grupę tę można podzielić na następujące podgrupy:
 - organizacje pozarządowe, o których mowa w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych,
 - spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie tj. spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych, działające na podstawie Ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2016 r. poz. 21, z późn. zm.),
 - spółki non-profit, o których mowa w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, o ile udział sektora publicznego w spółce wynosi nie więcej niż 50%.

a) Usługi animacji lokalnej w zakresie rozwoju ekonomii społecznej realizowane są m. in. w następujących formach:

- spotkań animacyjnych - spotkania z przedstawicielami różnych grup społecznych, sektorów lub regionów,
- diagnozy środowiska lokalnego - wspólne ustalenie celu diagnozy, wsparcie przy tworzeniu narzędzi badawczych, pozyskiwaniu danych i ich opracowaniu,
- budowania partnerstw rozwojowych - formalne ustalenie zasad i celów współpracy różnych stron, kierunków działań, analiza zasobów i możliwości partnerstwa w celu rozwoju PES i PS,

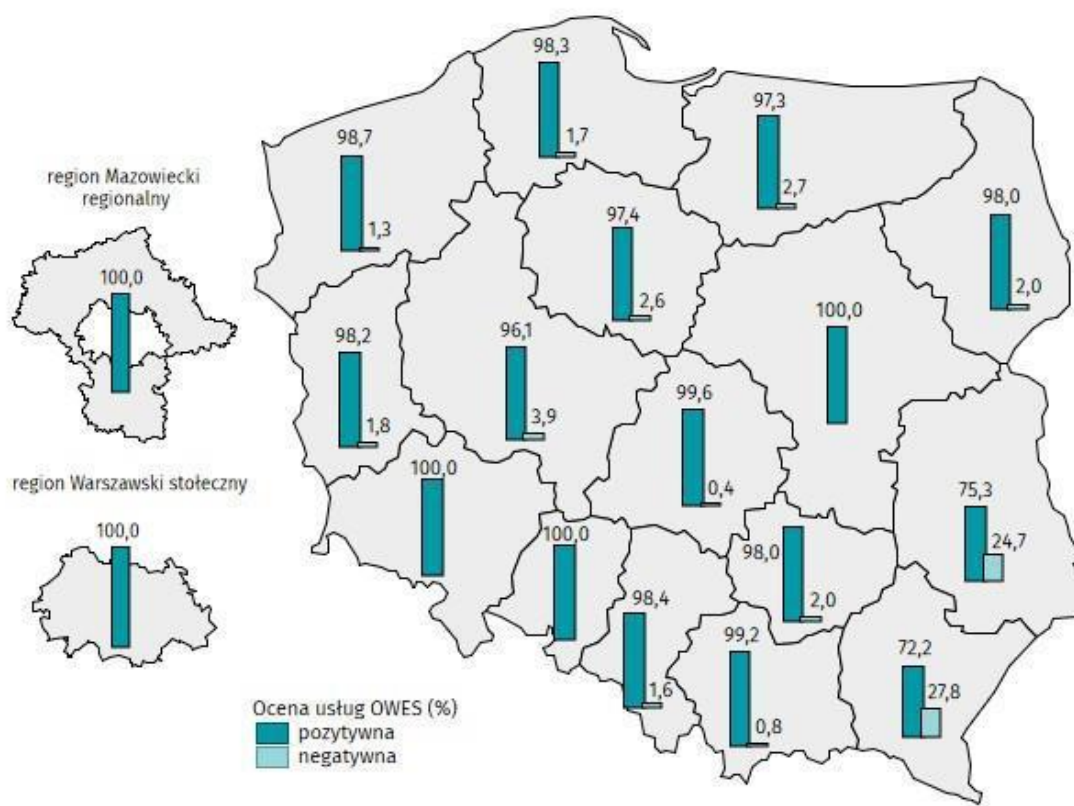
- dialogu obywatelskiego - w tym konsultacje społeczne, które dziś stają się niezbędnym elementem współpracy samorządu i mieszkańców, a często też biznesu i społeczności lokalnej,
- planowania strategicznego na terenie działalności OWES, w zakresie mającym na celu uwzględnianie ekonomii społecznej w rozwoju lokalnym.

b) W ramach realizacji usług rozwoju ekonomii społecznej poprzez:

- inicjowanie tworzenia nowych PS, tworzonych zarówno przez osoby fizyczne jak i osoby prawne (organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego),
- ekonomizowanie organizacji pozarządowych (podjęcie nieodpłatnej i odpłatnej działalności pożytku publicznego, podjęcie działalności gospodarczej),
- wsparcie przekształcenia przedsiębiorstwa (organizacji pozarządowej prowadzącej działalność gospodarczą, spółdzielni, spółki) w PS,
- wsparcie tworzenia i funkcjonowania integracyjnych PES,

c) Usługi wsparcia przedsiębiorstw społecznych - system wsparcia w tym zakresie powinien mieć formę doradztwa specjalistycznego oraz biznesowego i finansowego. Ponadto przedsiębiorstwa społeczne powinny być wspierane pod kątem poprawy ich pozycji rynkowej w zakresie gospodarowania posiadanymi zasobami.

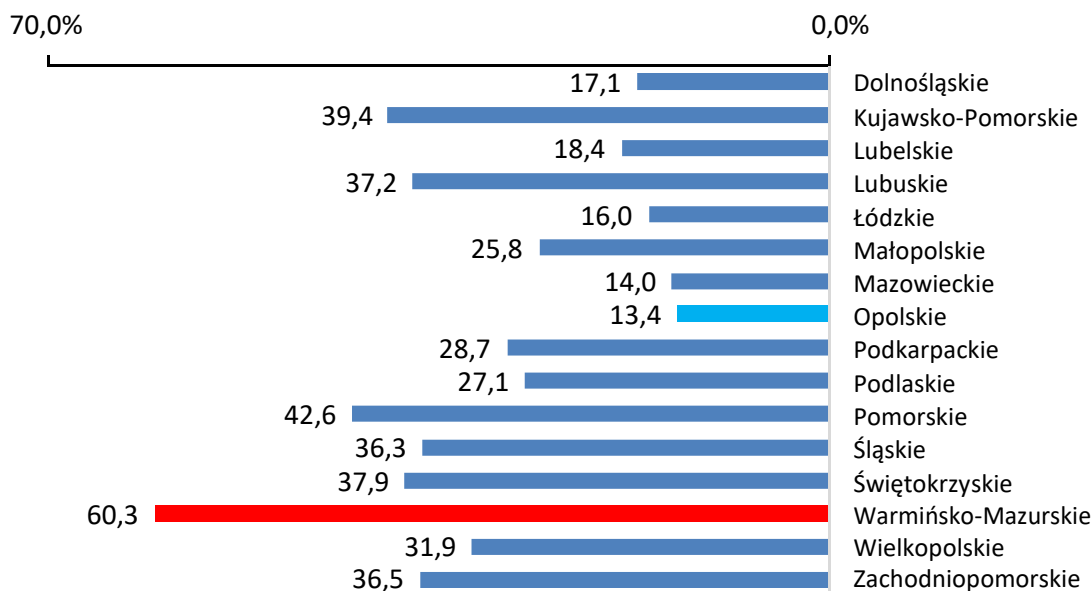
Mapa 9. Ocena współpracy PES z OWES w 2017 r.

Źródło: Wyniki badań dotyczące rozwoju ekonomii społecznej: OWES-y, przedsiębiorstwa społeczne i JST. MRPiPS 2019

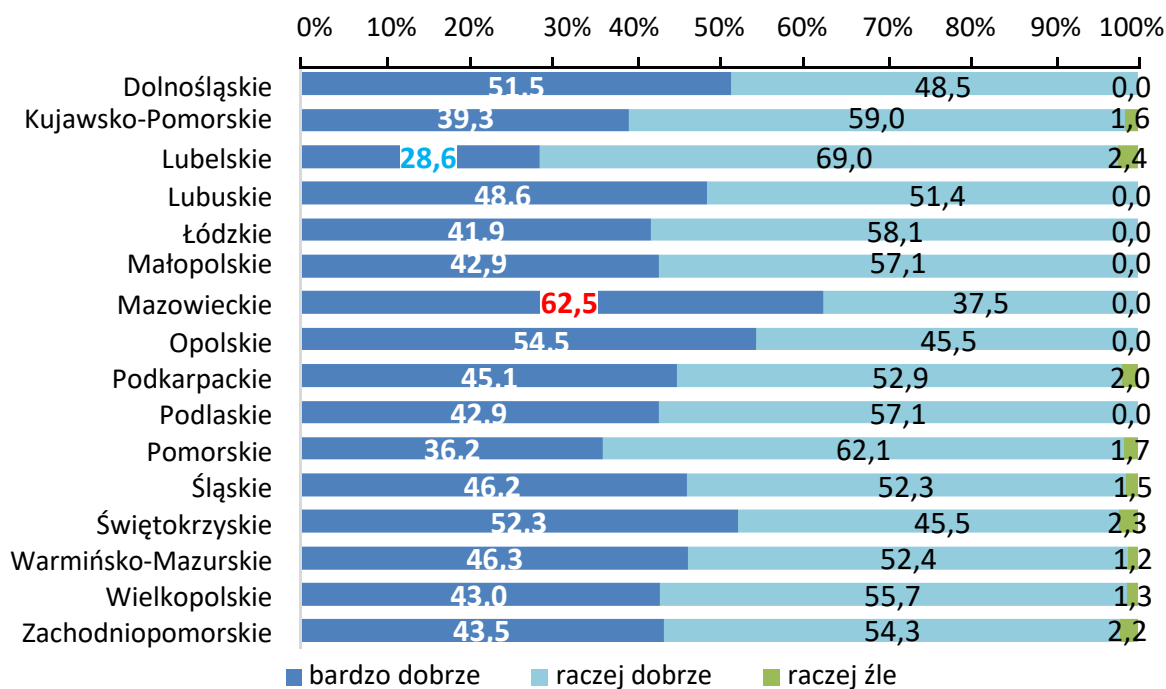
Zdecydowana większość podmiotów korzystających ze wsparcia OWES pozytywnie oceniła jakość tego typu usług, 53,3% - jako bardzo dobrą, 43,7% - jako raczej dobrą, czyli łącznie 97,0% organizacji. W 14 województwach co najmniej 96,1% podmiotów wyraziło się pozytywnie na temat współpracy z OWES, w tym w 3 (dolnośląskim, opolskim i mazowieckim) ocen negatywnych nie przydzielono.

Wykres 13. Współpraca JST z OWES w 2017 r.

Źródło: Wyniki badań dotyczące rozwoju ekonomii społecznej: OWES-y, przedsiębiorstwa społeczne i JST, MRPIPS 2019

Wykres 14. Ocena współpracy z OWES w 2017 r.

Źródło: Wyniki badań dotyczące rozwoju ekonomii społecznej: OWES-y, przedsiębiorstwa społeczne i JST, MRPIPS 2019

W roku 2018 w ramach sprawozdawczości przekazanej Dolnośląskiemu Ośrodkowi Polityki Społecznej OWES-y wykazały następujące działania:

Tabela 28. Poziom realizacji wskaźników przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na koniec 2018 roku. Wybrane wskaźniki założone w ramach projektów RPO WD 2014-2020, Działanie 9.4 A. Wsparcie gospodarki społecznej osiągnięte przez OWES (stan na koniec roku 2018r.)

wskaźnik	SUMA (OWES subregion wałbrzyski, OWES subregion jeleniogórski, OWES subregion wrocławski i miasta Wrocław, OWES subregion legnicki)	
	WARTOŚĆ OD POCZĄTKU REALIZACJI PROJEKTU	WARTOŚĆ DOCELOWA
1) liczba grup inicjatywnych, które w wyniku działalności OWES wypracowały założenia co do utworzenia podmiotu ekonomii społecznej	123	174
2) liczba środowisk, które w wyniku działalności OWES przystąpiły do wspólnej realizacji przedsięwzięcia mającego na celu rozwój ekonomii społecznej	152	156
3) liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES dla osób, wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego (wskaźnik dotyczy nowopowstałym podmiotów)	212	153
4) liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną pożytku publicznego lub działalność gospodarczą utworzonych w wyniku działalności OWES	45	69
5) liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych przedsiębiorstwach społecznych wskaźnik dotyczy podmiotów istniejących	73	153
7) Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	547	255
8) Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętym wsparciem w programie	1524	774
9) Liczba utworzonych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych	297	306

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych DOPS

Współpraca Urzędów z organizacjami pozarządowymi

Poniższa część została opracowana w oparciu o:

1. wyniki badania pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015 rok” oraz „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok” realizowanego przed Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego. W badaniu przeprowadzonym przez Departament Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego za rok za rok 2015 wzięło udział 190 JST, za rok 2016 186 ze 196 JST.

2. Wyniki badań opracowanych w ramach projektu „Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej” współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, Oś priorytetowa: II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji,

Działanie 2.9 Rozwój ekonomii społecznej i realizowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) w partnerstwie z Głównym Urzędem Statystycznym (GUS) za rok 2017.

Zarówno w Polsce, jak i w całej Unii Europejskiej coraz większą wagę przywiązuje się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, w którym obywatele świadomie uczestniczą w życiu publicznym, są aktywni i odpowiedzialni oraz posiadają zdolność samoorganizacji. W celu usprawnienia przepływu informacji zewnętrznej i wewnętrznej dotyczącej współpracy Urzędów z organizacjami pozarządowymi i mieszkańcami w zakresie wzmacniania społeczeństwa obywatelskiego powoływane są osoby, które mają taki kontakt ułatwić.

Tabela 29. Struktura osób zatrudnionych w Urzędach odpowiadających za bezpośredni kontakt z organizacjami pozarządowymi w latach 2015 - 2017.

Rok	2015	2016	2017
Liczba urzędów, w których była wyznaczona osoba, której głównym zadaniem była współpraca z organizacjami pozarządowymi	15	18	43
Liczba urzędów, w których była wyznaczona osoba, której dodatkowym zadaniem była współpraca z organizacjami pozarządowymi	164	159	145
Nie ma takiej osoby	14	9	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS³⁷ oraz danych z badania zrealizowanego w ramach projektu Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój z grudnia 2018.

W roku 2017, w porównaniu do roku 2016 liczba Urzędów, w których pracowała osoba, której głównym obowiązkiem była współpraca z organizacjami pozarządowymi wzrosła ponad dwukrotnie, jest to bardzo duży wzrost, zwłaszcza że w roku 2016 wzrost ten wyniósł tylko 3 punkty. Utrzymuje się nadal przeważająca liczba Urzędów, w których pracowały osoby odpowiedzialne za kontakt z organizacjami pozarządowymi, mające również inne obowiązki służbowe, natomiast maleje liczba Urzędów, w których nie było w ogóle osoby, która zajmowałaby się kontaktem z sektorem pozarządowym.

Rady Działalności Pożytku Publicznego oraz Zespoły o charakterze inicjatywno-doradczym

Poniżej przedstawiono liczebność oraz obszary działania zespołów o charakterze inicjatywno-doradczym oraz Rad Działalności Pożytku Publicznego pod względem ich liczebności oraz obszarów działania.

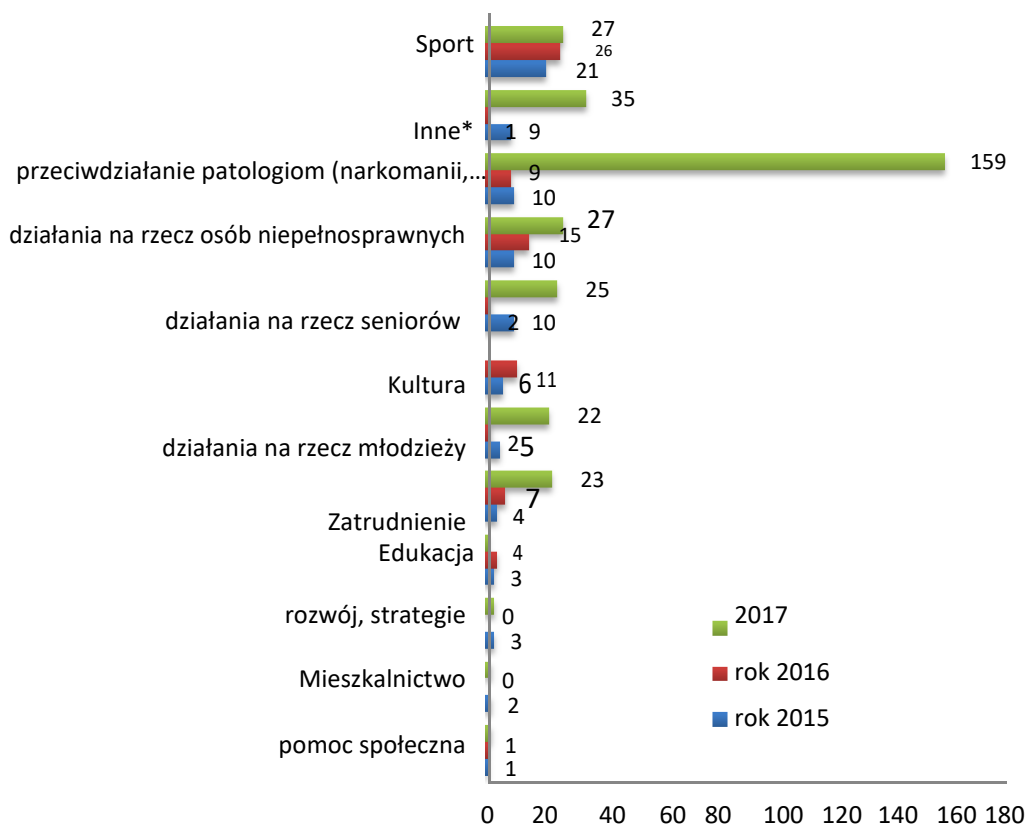
³⁷ „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015” i „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok” Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego MRPiPS, Projekt „Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej” MRPiPS w partnerstwie z GUS

Tabela 30. Zespoły o charakterze inicjatywno – doradczym w Urzędach w latach 2015-2017

rok	2015	2016	2017
Liczba urzędów, w których działały zespoły o charakterze doradczym i/lub inicjatywnym złożone z przedstawicieli organizacji pozarządowych lub innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego oraz przedstawicieli administracji publicznej	35	26	188
Liczba urzędów, w których działała Rada Działalności Pożytku Publicznego	20	24	26

Źródło : Opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS³⁸ oraz danych z badania zrealizowanego w ramach projektu ZSMRES

Wykres 15. Liczba Urzędów, która wskazała następujące obszary działania Zespołów o charakterze doradczym i/lub inicjatywnym w latach 2015 – 2017.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS¹⁷ oraz danych z badania zrealizowanego w ramach projektu ZSMRES

*w roku 2015 jako inne JST wskazały: ogólne założenia dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi, ochrona zwierząt, edukacja ekologiczna, bezpieczeństwo, turystyka i promocja, gospodarcze, odnawialne, ekologia, transport, bezpieczeństwo i ekologia, transport, bezpieczeństwo i komunikacja, uchodźcy i emigranci, rodzina, ds. wolności, wygrany - wygrany (z biznesem NGO), porady

38. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015” i Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym 2016 rok” Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego w MRPiPS

prawne, turystyka, bezpieczeństwo w ruchu drogowym, realizacja przewozów krajowych i międzynarodowych.

W związku z tym, że w 2017 r. zmieniło się narzędzie do monitorowania współpracy Urzędów z organizacjami pozarządowymi, wystąpiła trudność w porównaniu niektórych danych. W roku 2017 obserwujemy znaczny wzrost wartości dla zespołów ds. przeciwdziałania patologiom (narkomani, alkoholizmowi i przemocy, gdzie włączono Komisję rozwiązywania problemów alkoholowych. Osobno w 2017 roku JST wykazały zespoły interdyscyplinarne ds. przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, dla których wartość wyniosła 155.

Partycypacyjnych metody planowania rozwoju JST z udziałem PES

Tabela 31. JST, w których obowiązywała uchwała określająca zasady i tryb konsultacji społecznych w roku 2017.

JST, w których obowiązywała uchwała określająca zasady i tryb konsultacji społecznych			
liczba		w % ogółu JST	
Polska	województwo dolnośląskie	Polska	województwo dolnośląskie
2 006	139	73,6	72,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Inicjatywa lokalna oraz realizacja projektów w ramach budżetu obywatelskiego

W 2017 roku 10,4% ogółu JST w województwie dolnośląskim realizowało zadania w ramach inicjatywy lokalnej, dla porównania wartość dla całego kraju wynosiła 8,7%. Poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby złożonych wniosków, liczby podpisanych umów oraz dla roku 2015 i 2016 szacunkową wartość inicjatywy lokalnej.

Tabela 32. Inicjatywa lokalna w roku 2015 - 2017

rok	2015	2016	2017
liczba złożonych wniosków	152	193	258
liczba podpisanych umów	102	144	140
Szacunkowa wartość inicjatywy lokalnej (wkład mieszkańców oraz JST)	3 343 002 zł	4 051 475 zł	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z MRPIPS³⁹, oraz danych z badania zrealizowanego w ramach projektu ZSMRES

Budżet obywatelski – to coraz bardziej popularna forma umożliwiająca współdecydowanie mieszkańcom o przeznaczeniu części budżetu samorządu. W roku 2017 - 16,6% JST na Dolnym Śląsku realizowało budżet obywatelski, w ramach którego do realizacji wybrano 358 z 1655 ogłoszonych projektów. Średnia wartość projektu wynosiła 1 348 664,1 zł. Dla porównania, w skali całego kraju budżet obywatelski realizowało 13% JST.

39 „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015 rok” i „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok” Departament Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego w MRPIPS

Tabela 33. Realizacja budżetu obywatelskiego w Polsce i w województwie dolnośląskim

wyszczególnienie	Budżet obywatelski					
	% ogółu JST w których realizowano budżet obywatelski	średnia wartość zaplanowanej kwoty (zł)	zgłoszone projekty	projekty wybrane do realizacji		
				liczba	średnia wartość (zł)	mediana (zł)
Polska	13,0	2 128 953,5	19 041	5 050	1 382 704,3	317 000,0
Woj. dolnośląskie	16,6	1 389 344,7	1 655	358	1 348 664,1	254 000,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych DOPS

Udział Podmiotów ekonomii społecznej w realizacji zadań publicznych.

Tabela 34. Liczba JST, które realizowały zadania w poniższych obszarach:

	Liczba JST	Samodzielnie, w tym przez podległe jednostki organizacyjne	Zlecając je w trybach ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie	Udzielając zamówień w trybie ustawy PZP	Zlecając je w odrębnym trybie
Pomoc społeczna	183	179	42	23	11
Zatrudnienie socjalne	32	28	1	2	3
Opieka nad dziećmi do l. 3	54	49	4	2	8
Wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej	159	157	20	3	12
Kształcenie, wychowanie i opieka	147	141	17	10	12
Ochrona zdrowia	133	104	46	11	29
Wspieranie osób niepełnosprawnych	137	120	61	8	15
Kultura oraz ochrona zabytków	164	139	74	20	30
Kultura fizyczna, turystyka, krajoznawstwa	173	140	126	12	26
Ochrona środowiska i przyrody, gosp. wodna	153	146	26	53	20
Wspieranie i upowszechnianie idei samorządowej	74	70	10	4	7
Promocja przedsiębiorczości na szczeblu lokalnym	67	67	5	4	5
Rewitalizacja	91	86	4	32	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Tabela 35. Liczba zawartych umów z PES z wykorzystaniem klauzul społecznych w roku 2016 i 2017 w województwie dolnośląskim

rok	2016	2017
liczba udzielonych przez JST zamówień publicznych z wykorzystaniem klauzul społecznych*	18	168
kwota udzielonych przez JST zamówień publicznych z wykorzystaniem klauzul społecznych*	17 643 127 zł	154 911 360 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym” za 2016 rok realizowanego przez Departament Ekonomii Społecznej oraz Pożytku Publicznego oraz podstawie danych projektu ZSMRE, * dotyczy klauzuli zastrzeżonej na podstawie art. 22 ust. 2 PZP oraz klauzuli zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP.

W celu umożliwienia porównania stosowania aspektów społecznych przez JST zamówieniach publicznych w latach 2015-2017 zastosowano zawężenie stosowanych narzędzi do dwóch obszarów: klauzuli zastrzeżonej na podstawie art. 22 ust. 2 PZP oraz klauzuli zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP. Zastosowane ograniczenie wynika ze zmiany narzędzia monitorującego rozwój ekonomii społecznej.

W poniżej w tabeli 37 i 38 przedstawiono wszystkie aspekty społeczne stosowane w zamówieniach publicznych zgodnie z PZP oraz wyłączonych z obowiązku stosowania ustawy PZP w roku 2017 (na podstawie art. 4 ustawy, w tym z uwagi na wartość zamówienia nieprzekraczającą wyrażonej w złotych równowartości kwoty 30 tys. euro) w województwie dolnośląskim w roku 2017.

Tabela 36. Liczba zamówień publicznych udzielonych w 2017 roku zgodnie z przepisami ustawy Prawo Zamówień Publicznych, których łączna szacunkowa wartość przekracza kwotę 30 tys. euro

	liczba JST stosujących jedno z poniższych rozwiązań	liczba zamówień	kwota zamówień netto
1 OGÓŁEM	141	3237	3 619 644 324
2 w których stosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 22 ust. 2 PZP	11	102	90 367 108
3 w których stosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 138p PZP	2	2	535 744
4 w których stosowano klauzulę zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP	15	66	64 544 252
5 w których stosowano aspekty społeczne, o których mowa w art. 29 ust. 3a PZP	131	1732	1 815 020 826
6 w których stosowano aspekty społeczne, o których mowa w art. 29 ust. 5 PZP	34	309	273 060 348
7 w których stosowano aspekty społeczne, o których mowa w art. 30a PZP	2	5	3 896 087
8 w trybie rozdziału 6 PZP	13	55	10 074 072

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

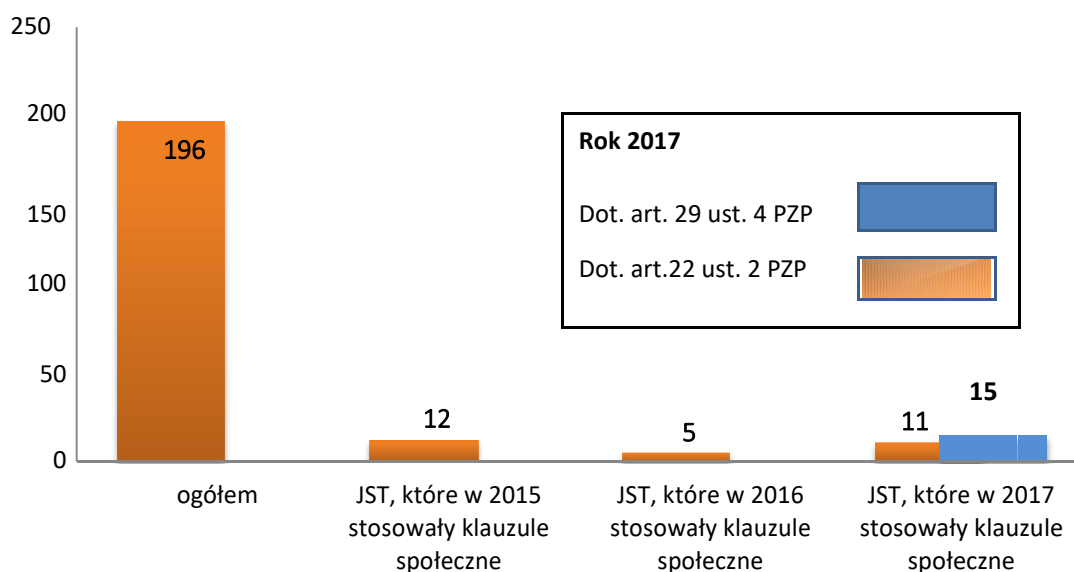
Tabela 37. Informacje dotyczące udzielonych zamówień publicznych wyłączonych z obowiązku stosowania ustawy Prawo Zamówień Publicznych w roku 2017 (na podstawie art. 4 ustawy, w tym z uwagi na wartość zamówienia nieprzekraczającą wyrażonej w złotych równowartości kwoty 30 tys. euro).

		Liczba JST stosujących jedno z poniższych rozwiązań	liczba zamówień	kwota zamówień netto
1	OGÓŁEM	8	324	4 861 143
2	w tym zamówienia, w których stosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych	1	4	76 435
3	w tym społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne z wyłączeniem zamówień, o których mowa w wierszu 2	8	320	4 784 708

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ZSMRES

Poniżej przedstawiono zmianę jaka zachodziła w stosowaniu klauzul społecznych przez dolnośląskie JST w latach 2015 – 2017, zawężając do zastosowania art. 29 ust. 4 PZP oraz art.22 ust. 2 PZP

Wykres 16. Liczba urzędów, które w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych wykorzystywały klauzule społeczne (dotyczy art. 29 ust. 4 PZP i art.22 ust. 2 PZP)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym” za 2015 i 2016 rok realizowanego przez Departament Ekonomii Społecznej oraz Pożytku Publicznego. Za 2017 r. posłużono się danymi z projektu ZSMRES

W poniższej tabeli przedstawiono wszystkie aspekty społeczne stosowane w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych w roku 2017 zgodnie z PZP w województwie dolnośląskim w roku 2017.

Tabela 38. Zastosowanie aspektów społecznych przez JST w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych w roku 2017 zgodnie z PZP.

		Liczba JST, które zastosowały:
1	Klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 22 ust. 2 PZP	11
2	Klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 138p PZP	2
3	Klauzulę zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP	15
4	Aspekty społeczne, o których mowa w art. 29 ust. 3a PZP	131
5	Aspekty społeczne, o których mowa w art. 29 ust. 5 PZP	34
6	Aspekty społeczne, o których mowa w art. 30a PZP	2
7	Zamówienia w trybie rozdziału 6 PZP	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

176 Urzędów uchwaliło Roczny Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi na rok 2017.

Tabela 39. Liczba Urzędów pod względem uchwalenia Rocznego i Wieloletniego Programu Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi.

rok	2015	2016	2017
Liczba Urzędów, które miały uchwalony Roczny Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi	154	163	176
Liczba Urzędów, w których w danym roku obowiązywał Wieloletni Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi.	51	40	43

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego dane z ankiety pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015 rok” i „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok”

W porównaniu do roku 2015 w roku 2017 o 22 p. proc. wzrósł udział Urzędów, które miały uchwalony Roczny Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi (ze 154 do 176 Urzędów). Zgodnie z Art.5a.1. Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie:

1. *Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego uchwala, po konsultacjach z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art.3 ust.3, przeprowadzonych w sposób określony wart.5 ust.5, roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi wart.3 ust.3. Roczny program współpracy jest uchwalany do dnia 30 listopada roku poprzedzającego okres obowiązywania programu.*

2. *Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego może uchwalić, w sposób określony w ust.1, wieloletni program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi wart.3 ust.3*

Mimo obowiązku ustawowego nadal blisko 10% Urzędów na Dolnym Śląsku nie ma uchwalonego Roczego Programu. Za główną przyczynę takiego stanu, wskazują obowiązywanie Wieloletniego Programu Współpracy, który stanowi raczej objaw strategicznego myślenia o roli sektora pozarządowego w regionie, a wcale nie zwalnia z obowiązku uchwalania Roczego Programu Współpracy.

Uchwalenie Program Współpracy przed budżetem, który zgodnie z Ustawą o finansach publicznych (art. 239) musi być uchwalony przed rozpoczęciem roku budżetowego, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach – nie później niż do dnia 31 stycznia roku budżetowego, daje możliwość władzom lokalnym wpisania kwot zapisanych w Programie do projektu budżetu, a w konsekwencji umożliwia ogłoszenie konkursów na realizację zadań publicznych dla organizacji pozarządowych. Trzeba pamiętać, że ogłoszenie konkursów w listopadzie i rozstrzygnięcie ich pod koniec grudnia lub na początku stycznia zapewnia ciągłość finansowania zadań, które zostały zlecone organizacjom na jeden rok.

Tabela 40. Informacje dotyczące przeprowadzonych przez Urzędy w latach 2016-2017 otwartych konkursów ofert na postawie art. 11 ustawy.

Informacje dotyczące przeprowadzonych przez Urzędy otwartych konkursów ofert na postawie art. 11 ustawy.						
	liczba ofert złożonych w roku:		liczba podpisanych umów w roku:		wysokość środków przekazanych w roku:	
	2016	2017	2016	2017	2016.	2017
OGÓŁEM	5 864	5116	3 427	4024	100 439 187 zł	249 472 087 zł
Spółdzielnie socjalne	3	3	3	3	147 900 zł	35 250 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego dane z ankiety pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok” oraz projektu ZSMRES

Dla porównaniu w roku 2015 wartość środków przekazanych w wyniku przeprowadzonych otwartych konkursów ofert na postawie art. 11 ustawy wynosiła 133 649 433zł, czyli było wyższe o 33 210 246 zł niż w roku 2016, natomiast w roku 2017 obserwujemy znaczny wzrost tej wartości.

Tabela 41. Zlecenie zadań przez Urzędy z pominięciem otwartego konkursu ofert w latach 2015 i 2017.

Informacje na temat zadań o charakterze lokalnym lub regionalnym zleconych przez Urzędy z pominięciem otwartego konkursu ofert na podstawie art. 19 a ustawy.								
	liczba ofert złożonych		liczba podpisanych			wysokość środków przekazanych (zł)		
	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
OGÓŁEM (dane dla wszystkich typów podmiotów)	1 531	1254	730	884	913	3 854 139	4 137 369	5 280 295
Spółdzielnie socjalne	0	6	0	0	2	0	0	10 300 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego dane z ankiety pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015 i 2016 rok” oraz wyników badania w projekcie ZSMRES

Tabela 42. Zlecenie zadań publicznych na podstawie innych ustaw w latach 2016 - 2017.

Informacje dotyczące zadań publicznych zleconych organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, na podstawie przepisów ustaw innych niż ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.	2016	2017
Liczba JST, które przekazało środki	44	70
liczba podpisanych umów	441	516 (w tym 9 ze spółdzielniami socjalnymi)
wysokość przekazanych	24 105 768	189 265 373 (w tym 12 320 zł spółdzielniom socjalnym)
w tym środki z funduszy europejskich oraz innych źródeł europejskich	75 744 zł	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego dane z ankiety pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok” oraz wyników badań w projekcie ZSMRES

Tabela 43. Zlecenie zadań przez Urzędy z pominięciem otwartego konkursu ofert w latach 2015 i 2017.

Informacje na temat zadań o charakterze lokalnym lub regionalnym zleconych przez Urzędy z pominięciem otwartego konkursu ofert na podstawie art. 19 a ustawy.								
	liczba ofert złożonych		liczba podpisanych			wysokość środków przekazanych (zł)		
	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
OGÓŁEM <i>Proszę podać dane dla wszystkich typów podmiotów.</i>	1 531	1 254	730	884	913	3 854 139	4 137 369	5 280 295
Spółdzielnie socjalne	0	6	0	0	2	0	0	10 300 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego dane z ankiety pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015 i 2016 rok” oraz wyników badania w projekcie ZSMRES

Tabela 44. Zlecenie zadań publicznych na podstawie innych ustaw.

Informacje dotyczące zadań publicznych zleconych organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, na podstawie przepisów ustaw innych niż ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.	2016	2017
Liczba JST, które przekazało środki	44	70
liczba podpisanych umów	441	516 (w tym 9 ze spółdzielniami socjalnymi)
wysokość przekazanych	24 105 768	189 265 373 (w tym 12 320 zł spółdzielniom socjalnym)
w tym środki z funduszy europejskich oraz innych źródeł europejskich	75 744 zł	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego dane z ankiety pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok” oraz wyników badań w projekcie ZSMRES

Tabela 45. Liczba przedstawicieli organizacji pozarządowych w zespołach konsultacyjno-doradczych w województwie dolnośląskim w roku 2017.

Nazwa zespołu konsultacyjno-doradczego	Liczba przedstawicieli organizacji pozarządowych
Rada działalności pożytku publicznego	159
Rada ds. osób niepełnosprawnych	110
Rada ds. sportu	220
Rada ds. seniorów	153
Rada ds. młodzieży	70
Rada ds. rodziny	3
Rada ds. rynku pracy/ zatrudnienia	117
Komisja ds. rozwiązywania problemów alkoholowych	356
Zespół interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie	183
Inne rady	284
Razem	1655

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Tabela 46. Liczba JST, które w strategii rozwoju gminy obowiązującej w 2017 r. uwzględniono zagadnienia związane z aktywizacją mieszkańców, współpracą z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, rozwojem ekonomii społecznej, stosowaniem społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych

wyszczególnienie	Liczba JST
aktywizacją mieszkańców	150
współpracą z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego	141
rozwojem ekonomii społecznej	90
stosowaniem społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych	31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Tabela 47. JST, w których obowiązywał program rozwoju ekonomii społecznej

liczba	w % ogółu JST	w tym JST, w których program był poddany konsultacjom społecznym			
		liczba	w % JST, w których obowiązywał program rozwoju ekonomii społecznej	w tym JST, w których w konsultacjach społecznych brały udział organizacje pozarządowe	
				liczba	w % JST, w których program rozwoju ekonomii społecznej był poddany konsultacjom społecznym
2	1	2	100	1	50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Tabela 48. Wykorzystanie metod partycypacyjnych w przygotowaniu dokumentów lokalnych i regionalnych.

Wyszczególnienie		Liczba JST, w których obowiązywały wymienione poniżej programy, strategii i plany	Liczba JST, w których projekt obowiązującego programu, strategii, planu był poddany konsultacjom społecznym?	Liczba JST, w których w konsultacjach brały udział organizacje pozarządowe lub inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego?
1	Strategia rozwoju gminy	168	145	112
2	Strategia rozwiązywania problemów społecznych	156	98	69
3	Program działania na rzecz osób niepełnosprawnych	34	24	21
4	Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie	174	68	48
5	Wieloletni program współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego	43	42	32
6	Roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego	176	165	137
7	Lokalny program rozwoju ekonomii społecznej	2	2	1
8	Program Ochrony Środowiska	123	91	30
9	Program rewitalizacji	108	101	77
10	Plan gospodarki niskoemisyjnej	148	112	61
11	Plan zagospodarowania przestrzennego	155	137	56
12	Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	165	70	46

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Tabela 49. Konsultacje społeczne innych aktów prawa miejscowego innych niż wymienione w Tabeli 48

Liczba aktów prawa miejscowego było konsultowanych (suma dla wszystkich JST)	191
w konsultacjach ilu aktów prawa miejscowego brały udział organizacje pozarządowe i inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego (suma dla wszystkich JST)	105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Wzrost wykorzystania mienia komunalnego/skarbu państwa na rzecz ES.

Tabela 50. Liczba JST stosowano następujące formy wsparcia organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w roku 2017:

Wyszczególnienie		Liczba JST
1	Wynajem nieruchomości/lokalu na preferencyjnych warunkach	65
2	Użyczenie nieruchomości/lokalu	121
3	Udostępnienie przestrzeni wspólnej	127
4	Udostępnianie lub przekazywanie materiałów, sprzętu, urządzeń, pojazdów potrzebnych do wykonywania działalności statutowej	134
5	Pomoc merytoryczna (szkolenia, doradztwo)	140
6	Prowadzenie centrów wsparcia dla organizacji pozarządowych	16
7	Inne m.in.: udostępnienie lokalnego czasopisma dla potrzeb informacyjnych organizacji, punkt porad prawnych, pomoc w organizacji uroczystości, udzielanie Patronatów Honorowych	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

W związku ze zmianą narzędzie do monitorowania współpracy JST z organizacjami pozarządowymi dane porównawcze dla roku 2015-2016 przedstawiono w Tabeli 56.

Tabela 51. Wsparcie lokalowe dla OPP i wsparcie dla NGO

rok	2015	2016
Urząd udzielał wsparcia lokalowego organizacjom pożytku publicznego, w tym:		
- Udzielało wsparcia lokalowego organizacjom pożytku publicznego w formie umowy użytkowania, najmu lub dzierżawy zawartej bez przetargu:	29	29
- Urzędów udzielało wsparcia lokalowego organizacjom pożytku publicznego w formie użyczenia, bezpłatnego oddania nieruchomości do użytkowania, lub innego rodzaju bezpłatnego udostępnienia nieruchomości;	14	30
- Urzędów udzielało wsparcia lokalowego organizacjom pożytku publicznego w formie użyczenia, bezpłatnego oddania nieruchomości do użytkowania, lub innego rodzaju bezpłatnego udostępnienia nieruchomości	114	93

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego dane z ankiety pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015” i „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok”

Wartość majątku przekazanego PES i wysokość środków dotacji inwestycyjnych przekazywanych dla PES.

Tabela 52. Regranting, dotacje inwestycyjne, pożyczki gwarancje i poręczenia

rok	2015	2016	2017
Liczba Urzędów, które przekazywały organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego dotacje na dofinansowanie inwestycji	11	6	4 (24 dotacje)
Wartość dotacji	2 499 373	125 783	590 995

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego dane z ankiety pn. „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015” i „Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok” oraz danych projektu ZSMRES

Tabela 53. Liczba i kwota pożyczek, poręczeń i gwarancji udzielanych przez JST organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego(na podstawie art.5 ust. O działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz art. 15 ustawy o spółdzielniach socjalnych) w roku 2017.

W tym liczba JST:			Liczba i kwota udzielonych pożyczek, poręczeń, gwarancji (suma dla wszystkich JST)			
			liczba		Kwota w pełnych zł)	
			ogółem	w tym spółdzielniom socjalnym	ogółem	w tym spółdzielniom socjalnym
1	pożyczek	5	10	0	3 929 698	0
2	poręczeń	0	0	0	0	0
3	gwarancji	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Tabela 54. Trudności wskazywane przez JST związane z zaangażowaniem organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w realizację zadań publicznych w 2017 r. (JST mogły zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)

wyszczególnienie	Liczba JST
Brak wiedzy o ww. podmiotach działających w obszarach zadań publicznych realizowanych przez jednostkę	11
Brak wiedzy o trybach/procedurach współpracy z ww. podmiotami	14
Realizacja zadań publicznych wyłącznie przez podległe podmioty publiczne	10
Niekonkurencyjność ww. podmiotów - zlecano realizację zadań publicznych innym podmiotom (w tym na podstawie ustawy Prawo Zamówień Publicznych)	6
Niedostateczna wiarygodność ww. podmiotów jako wykonawców zadań publicznych	9
Brak zainteresowania ze strony ww. podmiotów – nie brały udziału w ogłaszanych konkursach/postępowaniach	37
Inne	9
Nie występowały żadne trudności	125

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych projektu ZSMRES

Działalność JST związana z rozwojem ekonomii społecznej.

Ważnym aspektem współpracy urzędów z organizacjami pozarządowymi są działania bezpośrednio związane z rozwojem ekonomii społecznej, do których należy zaliczyć m.in. współpracę z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej oraz działania służące sieciowaniu podmiotów ekonomii społecznej. Poniżej przedstawiono wyniki badań zrealizowanych w tym obszarze w ramach projektu Zintegrowany System Monitorowania Rozwoju Systemu Ekonomii Społecznej.

Tabela 55. Działania realizowane przez JST wspierające sieciowanie organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego, spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i niewidomych w roku 2017 (JST mogły zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)

Rodzaj realizowanych działań	Liczba JST
Uczestnictwo w wymianie informacji w zakresie współpracy ww. podmiotów	70
Organizacja spotkań służących rozwojowi współpracy ww. podmiotów	60
Prowadzenie doradztwa/szkoleń w zakresie współpracy ww. podmiotów	47
Wsparcie powoływania i funkcjonowania partnerstw/klastrów/konsorcjów	12
Inne : Wspieranie prawne, administracyjne i logistyczne; utworzenie i prowadzenie „Dolnośląskiej Sieci Doradztwa Pozarządowego”	4
Nie stosowano żadnej formy sieciowania	105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań w ramach projektu ZSMRES

Z powyższych danych wynika, że ponad 46% JST realizuje przynajmniej jedno z powyższych działań służących wspieraniu sieciowania organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego, spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i niewidomych. Oznacza, że przedstawiciele JST dostrzegają korzyści płynące z rozwoju ekonomii społecznej w ich regionie.

Tabela. 56. Współpraca JST z co najmniej jednym Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) w 2017 r. poniższym zakresie: (JST mogły zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź).

Rodzaj współpracy	Liczba JST
Wymiana informacji o planowanych kierunkach działalności	20
Współpraca przy organizacji wydarzeń służących rozwojowi ekonomii społecznej	11
Udział przedstawicieli OWES w szkoleniach organizowanych przez Państwa jednostkę	9
Udział przedstawicieli Państwa jednostki w szkoleniach / spotkaniach organizowanych przez OWES	24
Udział przedstawicieli OWES w pracach zespołów / grup roboczych powołanych w Państwa jednostce	2
Inne: Partnerstwo na rzecz wsparcia spółdzielni socjalnej	3
Nie współpracowały w ogóle	160

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań w ramach projektu ZSMRES

Z przedstawionych danych wynika, że już blisko 24% JST współpracowało z co najmniej jednym OWES. Szczególnie ważny jest wynik dotyczący udziału w szkoleniach/spotkaniach realizowanych przez OWES, co świadczy o zaangażowaniu i gotowości do podejmowania działań służących rozwojowi ekonomii społecznej oraz dostrzeganiu jej jako ważnego aspektu rozwoju lokalnego

PODSUMOWANIE

Przedstawiona analiza sytuacji społeczno-gospodarczej oraz sytuacji ekonomicznej w regionie wskazuje wyraźnie na konieczność rozwoju nowych form aktywizacji w stosunku do osób objętych wsparciem w ramach systemu pomocy społecznej i zatrudnienia. Województwo nie rozwija się równomiernie. Na terenie części samorządów (powiaty złotoryjski, lubański, górowski, lwówecki, dzierzoniowski i kłodzki) odnotowujemy wysoką stopę bezrobocia. W całym regionie obserwować można niebezpieczne tendencje na rynku pracy, w tym szczególnie wzrost liczby osób nieaktywnych zawodowo. Powoduje, że ponoszone koszty związane z realizacją systemu w znacznym stopniu ograniczają możliwości rozwojowe części samorządów województwa dolnośląskiego. Z drugiej strony województwo dysponuje znaczącym potencjałem społecznym, gospodarczym i środowiskowym, który nadal nie jest wykorzystany w pełni. Położenie regionu, walory środowiskowe i kulturowe, możliwości wykorzystania środków europejskich w kolejnym okresie programowania stanowią szansę na dalszy rozwój regionu

Potencjał społeczno-ekonomiczny skupiony w organizacjach pozarządowych oraz innych PES i ich otoczenia, odpowiednio wspierany, może stanowić istotny impuls rozwoju działań lokalnych. W tej sferze kluczową jest również współpraca międzysektorowa. Szczególnie istotną rolę odgrywają lokalne samorządy, które mogą z ES stworzyć narzędzie aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców. Podmioty te szczególnie powinny być zainteresowane zmianą, ze względu na ciężar systemu pomocy społecznej, jaki na nich ciąży. Rozwój regionalny nie nastąpi bez zmian w postawach mieszkańców, dlatego koniecznym jest promowanie postaw aktywnych oraz edukacja mieszkańców o różnych aspektach ES i możliwościach jej wykorzystania do zmian lokalnych. Podstawą programowania zmiany jest więc „Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Dolnośląskiego”. Główne kierunki planu, jakie wyznacza diagnoza to:

- a) Rynek pracy i polityka społeczna, a ekonomia społeczna.
- b) Rozwój lokalny, a ekonomia społeczna.
- c) Infrastruktura i edukacja, a ekonomia społeczna

7. CELE, DZIAŁANIA, WSKAŹNIKI REALIZACJI REGIONALNEGO PROGRAMU ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM.

Wyznaczone w ramach RPRES cele, działania i wskaźniki określone zostały dla trzech obszarów priorytetowych. Działania planowane są z uwzględnieniem horyzontu czasowego 2016-2020, czyli obecnej perspektywy programowej w Polsce oraz zawierają założenia i kierunki działań na okres 2014-2020. Planowane działania opierają się na zasadach:

- a) Partnerstwa rozumianego jako współpraca podmiotów administracji publicznej głównie szczebla samorządowego, regionalnego jak i lokalnego oraz organizacji i instytucji sektora prywatnego, ze szczególnym uwzględnieniem PES.
- b) Pomocniczości w ramach, której administracja publiczna tworzy warunki na rzecz rozwoju ES oraz wspiera podejmowanie zadań publicznych tam gdzie mogą przejść je PES, tworząc miejsca pracy dla osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy.
- c) Jawności, która gwarantuje, że wszystkie procedury, rozwiązania oraz informacje są dostępne dla zainteresowanych podmiotów.
- d) Uczciwej konkurencji szczególnie przy określaniu kryteriów dostępu do realizacji zadań publicznych z uwzględnieniem specyfiki PES.

PRIORYTET 1. EKONOMIA SPOŁECZNA JAKO ELEMENT RYNKU PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

CEL GŁÓWNY PRIORYTETU 1: Zwiększenie udziału ES w kształtowaniu i realizacji polityki rynku pracy w województwie dolnośląskim.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie zatrudnienia w PES

DZIAŁANIE 1.1. Inicjowanie procesu tworzenia nowych PES działających w strefach pomocy społecznej i rynku pracy jako instytucji generujących miejsca pracy

Działanie 1.2. Rozwój PES jako podmiotów tworzących miejsca pracy dla osób z zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Działania 1.3. Przygotowanie przedstawicieli instytucji rynku pracy i pomocy społecznej do wspierania tworzonych miejsc pracy w PES.

Działanie 1.4. Rozwój działalności OWES na rzecz tworzenia miejsc pracy w PES

Działanie 1.5. Organizowanie targów pracy z udziałem PES i/lub włączanie w targi pracy PES

CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Zwiększenie efektywności sieci podmiotów rynku pracy i integracji społecznej w obszarze ES.

DZIAŁANIE 2.1. Inicjowanie i rozwój partnerstwa na rzecz rynku pracy z udziałem PES. DZIAŁANIE 2.2. Organizowanie spotkań edukacyjnych, informacyjnych oraz integracyjnych podmiotów rynku pracy, pomocy społecznej i ES służące budowaniu stałych forów doświadczeń

CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zwiększenie potencjału PES w procesie reintegracji społecznej i zawodowej.

DZIAŁANIE 3.1. Rozwój kompetencji PES w zakresie wykorzystania ES do aktywizacji zawodowej

DZIAŁANIE 3.2. Edukacja PES z zakresu pozyskiwania i zarządzania: środkami publicznymi i prywatnymi; działalnością statutową odpłatną i gospodarczą.

DZIAŁANIE 3.3. Tworzenie i promocja modelu indywidualnej ścieżki rozwoju „osoby” korzystającej z usług podmiotów reintegracji społecznej (indywidualizacja działań w stosunku do osób).

DZIAŁANIE 3.4. Dywersyfikacja źródeł finansowania podmiotów reintegracyjnych.

PRIORYTET 2. ROZWÓJ LOKALNY A EKONOMIA SPOŁECZNA

CEL GŁÓWNY: WZROST ROLI PES W ROZWOJU LOKALNYM WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLASKIEGO

CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie udziału PES w realizacji zadań publicznych.

DZIAŁANIE 1.1. Edukacja przedstawicieli administracji publicznej w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień

DZIAŁANIE 1.2. Organizacja spotkań zespołów roboczych z udziałem przedstawicieli JST i PES

DZIAŁANIE 1.3. Promocja wykorzystania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych

DZIAŁANIE 1.4. Wsparcie tworzenie nowych PES z udziałem administracji samorządowej i NGO

DZIAŁANIE 1.5 Preferowanie zakupu produktów i usług wytwarzanych przez PES przy realizacji zadań publicznych, w tym stosowanie klauzul społecznych.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Zwiększenie współpracy międzysektorowej na rzecz ES

DZIAŁANIE 2.1. Udział PES w zespołach o charakterze doradczo - konsultacyjnym tworzących regionalne i lokalne rozwiązania formalno-prawne (w dokumentach planistycznych)

DZIAŁANIE 2.2. Tworzenie programów zwiększających udział biznesu w rozwoju ES

DZIAŁANIE 2.3. Edukacja, Promocja, tworzenie /powoływanie zespołów interdyscyplinarnych z udziałem PES

CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zwiększenie udziału PES w tworzeniu regionalnych i lokalnych rozwiązań formalnoprawnych.

DZIAŁANIE 3.1. Włączenie PES do zespołów o charakterze doradczo-konsultacyjnym na poziomie regionalnym/lokalnym.

DZIAŁANIE 3.2. Prowadzenie działań na rzecz wpisania ES, jako narzędzia rozwoju w strategiach oraz programach regionalnych lokalnych.

CEL SZCZEGÓŁOWY 4. Zwiększenie konkurencyjności i obrotów dolnośląskich PES

DZIAŁANIE 4.1. Tworzenie /rozwój PES prowadzących działalność gospodarczą

DZIAŁANIE 4.2. Działania na rzecz wspierania lokalnych liderów ES

DZIAŁANIE 4.3. Wsparcie działań na rzecz sprzedaży produktów/usług PES m.in. poprzez prowadzenie działań informacyjno - promocyjnych produktów oraz usług PES.

DZIAŁANIE 4.4. Wsparcie dostosowywania zasad zagospodarowania mienia komunalnego oraz skarbu państwa do potrzeb rozwoju ES.

DZIAŁANIE 4.5. Przyznawanie certyfikatu jakości podmiotom ES z województwa dolnośląskiego

DZIAŁANIE 4.6. Wsparcia inwestycyjne ze środków publicznych.

PRIORYTET 3. STWORZENIE DOCELOWEJ SIECI USŁUG WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ I PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM

CEL GŁÓWNY DLA PRIORYTETU 3. ROZWÓJ SYSTEMU WSPARCIA ES W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM

CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie efektywności współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi ES

DZIAŁANIE 1.1. Stworzenie sieci współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi ES, np. forum wymiany doświadczeń, integracja kadr, diagnozowanie potrzeb, tworzenie koncepcji projektowych, wypracowanie zasad i procedur współdziałania, identyfikacja obszarów do współpracy, nawiązywanie współpracy, czasowa wymiana pracowników.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Podniesienie wiedzy na temat ES w regionie

DZIAŁANIE 2.1. Edukacja decydentów/przedstawicieli z administracji publicznej

DZIAŁANIE 2.2. Działania promocyjno-edukacyjne skierowane do ciał/zespołów (m.in. adresowane do Powiatowych Rad Zatrudnienia, Forów Pełnomocników ds. współpracy z NGO, konwentów starostów i wójtów, Rad Działalności Pożytku Publicznego).

DZIAŁANIE 2.3. Opracowanie i wdrożenie programów edukacyjnych oraz przygotowanie materiałów edukacyjnych.

DZIAŁANIA 2.4. Finansowanie i organizacja konkursów edukacyjnych w zakresie ES

CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zapewnienie finansowania i stabilności systemu wsparcia ES

DZIAŁANIE 3.1. Badanie lokalnych zasobów i potrzeb oraz dostosowywanie systemu wsparcia do zidentyfikowanych lub aktualizowanych potrzeb.

DZIAŁANIE 3.2. Współfinansowanie działań wspierających organizowanych na szczeblach lokalnych i regionalnych

DZIAŁANIE 3.3. Wypracowanie, upowszechnianie i prowadzenie różnorodnych form edukacji dla PES (m.in. zwrotne i bezzwrotne instrumenty finansowe poprzez superwizję, coaching, edukacja za pośrednictwem IT

DZIAŁANIE 3.4. Animacja, promocja, edukacja i pomoc prawna w zakresie wspierania pozafinansowego, w tym udostępniania zasobów komunalnych na rzecz rozwoju ES

DZIAŁANIE 3.5. Korzystanie ze zwrotnych instrumentów finansowych dla PES – wyodrębnionych środków na tworzenie i funkcjonowanie funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla PES

CEL SZCZEGÓŁOWY 4. Budowanie pozytywnego wizerunku ES

Działanie 4.1. Prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnych

Działanie 4.3. Wspieranie udziału PES w targach lokalnych, krajowych i międzynarodowych

Działanie 4.4. Włączenie mediów lokalnych i regionalnych do działań o charakterze informacyjnym i promocyjnym w zakresie ES

Działanie 4.5. Organizacja konkursów na najlepsze produkty i usługi PES

Działanie 4.6. Promocja odpowiedzialnego biznesu

Tabela 57. Wskaźniki monitorowania realizacji RPRES

Nazwa Wskaźnika		Wartość bazowa rok 2016 r.	Źródło danych/ częstotliwość monitorowana
PRIORYTET 1. EKONOMIA SPOŁECZNA JAKO ELEMENT RYNKU PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ.			
CEL GŁÓWNY PRIORYTETU 1: Zwiększenie udziału ES w kształtowaniu i realizacji polityki rynku pracy w województwie dolnośląskim.			
CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie zatrudnienia w PES.			
DZIAŁANIE 1.1. Inicjowanie procesu tworzenia nowych PES działających w strefach pomocy społecznej i rynku pracy jako instytucji generujących miejsca pracy.			GUS, DOPS, OWES, MRPiPS / raz w roku
Działanie 1.2. Rozwój PES jako podmiotów tworzących miejsca pracy dla osób z zagrożonych wykluczeniem społecznym.			
Działania 1.3. Przygotowanie przedstawicieli instytucji rynku pracy i pomocy społecznej do wspierania tworzonych miejsc pracy w PES.			
Działanie 1.4. Rozwój działalności OWES na rzecz tworzenia miejsc pracy w PES.			
Działanie 1.5. Organizowanie targów pracy z udziałem PES i/lub włączanie w targi pracy PES.			
Liczba aktywnych podmiotów ekonomii społecznej.			
1.	Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	5,5 tys.	raz na 2 lata
2.	• Typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	2,9 tys.	
3.	• Ochotnicze straże pożarne	0,6 tys.	
4.	• Stowarzyszenia sportowe	1,7 tys.	
5.	• Koła łowieckie	0,2 tys.	
6.	Fundacje	1,2 tys.	
7.	Społeczne podmioty wyznaniowe	0,1 tys.	
8.	Samorząd gospodarczy i zawodowy	0,1 tys.	
9.	Kółka rolnicze	0,0 tys.	
10.	Razem (1, 6-9)	6,9 tys.	
11.	Spółdzielnie socjalne	88	

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 - aktualizacja

12.	Spółdzielnie pracy*	54	raz w roku
13.	Spółdzielnie inwalidów i niewidomych*	19	
14.	Spółdzielnie razem (11-13)	163	
15.	Zakłady Pracy Chronionej	88	
16.	Liczba Jednostek Reintegracyjnych	60	
17.	• w tym prowadzone przez samorząd terytorialny	20	
18.	Liczba Przedsiębiorstw Społecznych	0	
19.	Spółki non-profit⁴⁰	0	
20.	Koła Gospodyń Wiejskich⁴¹	-	
Liczba osób zatrudnionych sektorze non-profit.		34,7 tys.	
1.	Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę.	9,5 tys.	
2.	Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej.	25,2 tys.	
Liczba osób zatrudnionych w Podmiotach Reintegracyjnych.		1084	GUS, DOPS / raz w roku
Liczba osób zatrudnionych w Przedsiębiorstwach Społecznych.		0	OWES / raz w roku
1.	Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę	0	
2.	Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej.	0	
Liczba nowo zarejestrowanych organizacji non-profit w rejestrze REGON oraz KRS.			GUS, KRS /raz w roku
1.	Liczyby nowo zarejestrowanych organizacji non profit w rejestrze REGON.	617	
2.	Liczba nowo zarejestrowanych organizacji non profit KRS.	505	
Liczba miejsc pracy utworzonych i wspartych w wyniku dofinansowania z krajowych środków publicznych.			PFRON, UP, Fundusz Regionu Wałbrzyskiego,

⁴⁰ Dotyczy spółek non-profit powstałych w wyniku wsparcia OWES

⁴¹ Zgodnie z Ustawą z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich, dane Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich na dzień 28.01.2019 r. prowadzony przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

*dane za rok 2017

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 - aktualizacja

1.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób niepełnosprawnych, które otrzymały z PFRON jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej. Wysokość wydatkowanych z PFRON środków na jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej. 	0 0	MRPiPS /raz w roku
2.	Środki wydatkowane z Funduszu Pracy na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z Funduszu Pracy jednorazowo na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu, w tym:	79 500,00 zł	
	<ul style="list-style-type: none"> liczba osób, które otrzymały środki dofinansowania podejmowania działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej 	2	
	<ul style="list-style-type: none"> kwota otrzymanego dofinansowania podejmowania działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej 	22 000,00 zł	
	<ul style="list-style-type: none"> liczba osób, których dotyczyła refundacja wynagrodzeń i kosztów osobowych członków spółdzielni socjalnych 	15	
	<ul style="list-style-type: none"> kwota przekazanych środków refundacji wynagrodzeń i kosztów osobowych członków spółdzielni socjalnych 	57 500,00 zł	
3.	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku udzielonych pożyczek przez BGK.	b.d.	
Wartość środków przekazanych przez OWES na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy w PES ze środków unijnych, w tym:		0	OWES / raz w roku
<ul style="list-style-type: none"> środki przekazane w ramach dotacji na utworzenie miejsc pracy 		0	
<ul style="list-style-type: none"> środki przekazane na wsparcie pomostowe 		0	
Liczba miejsc pracy w Przedsiębiorstwach Społecznych, w tym w Spółdzielniach Socjalnych utworzonych ze środków z Unii Europejskiej.		0	
Liczba zorganizowanych targów pracy w województwie z udziałem PES i na temat ES.		30	PFRON, OWES, UMWD, DOPS /raz w roku
CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Zwiększenie efektywności sieci podmiotów rynku pracy i integracji społecznej w obszarze ES.			
DZIAŁANIE 2.1. Inicjowanie i rozwój partnerstwa na rzecz rynku pracy z udziałem PES.			
DZIAŁANIE 2.2. Organizowanie spotkań edukacyjnych, informacyjnych oraz integracyjnych podmiotów rynku pracy, pomocy społecznej i ES służące			

budowaniu stałych forów doświadczeń			
Liczba porozumień lokalnych/ klastrów/sieci współpracy/franczyzy z udziałem PES.		5	DOPS, OWES /raz w roku
Liczba spotkań edukacyjnych (m. in. Konferencji, szkoleń, doradztwa, wizyt studyjnych), informacyjnych, integracyjnych podmiotów rynku pracy, polityki społecznej i ES, ukierunkowanych bezpośrednio lub pośrednio na rzecz rozwoju ES.		82	DOPS, OWES / raz w roku
CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zwiększenie potencjału PES w procesie reintegracji społecznej i zawodowej.			
<p>DZIAŁANIE 3.1. Rozwój kompetencji PES w zakresie wykorzystania ES do aktywizacji zawodowej.</p> <p>DZIAŁANIE 3.2. Edukacja PES z zakresu pozyskiwania i zarządzania: środkami publicznymi i prywatnymi; działalnością statutową odpłatną i gospodarczą.</p> <p>DZIAŁANIE 3.3. Tworzenie i promocja modelu indywidualnej ścieżki rozwoju „osoby” korzystającej z usług podmiotów reintegracji społecznej (indywidualizacja działań w stosunku do osób).</p> <p>DZIAŁANIE 3.4. Dywersyfikacja źródeł finansowania podmiotów reintegracyjnych.</p>			
Liczba realizowanych planów ścieżek rozwoju osób korzystających ze wsparcia w PES .			DWUP, CIS, KIS, WTZ, ZAZ, PFRON, GUS, OWES.
1.	Liczba uczestników Klubów Integracji Społecznej w województwie dolnośląskim, którzy <ul style="list-style-type: none"> rozpoczęli zajęcia ukończyli zajęcia 	<ul style="list-style-type: none"> 76 16 	DOPS /raz w roku
2.	Liczba uczestników Centrów Integracji Społecznej, którzy: <ul style="list-style-type: none"> rozpoczęli zajęcia uczestniczyli w zajęciach ukończyli zajęcia 	<ul style="list-style-type: none"> 351 573 566 	DOPS /raz w roku
3.	Liczba uczestników zajęć Warsztatów Terapii Zajęciowej.	1600	GUS, PFRON /raz w roku
4.	Liczba zatrudnionych w Zakładach Aktywności Zawodowej z orzeczeniem o niepełnosprawności.	281	GUS, PFRON /raz w roku
5.	Liczba ścieżek utworzonych w ramach projektów 9.1. Aktywna Integracja.	30	DWUP /raz w roku
6.	Liczba utworzonych planów ścieżek rozwoju osób korzystających z instytucji rynku pracy, pomocy społ. i PES.	-	OWES /raz w roku

Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zaktywizowanych zawodowo w wyniku wsparcia PES (zatrudnienie po udziale w CIS, KIS, WTZ, ZAZ w wyniku projektów prowadzonych 155 przez PES), w tym:		
1.	Liczba uczestników CIS usamodzielnionych ekonomicznie.	95
2.	Liczba absolwentów KIS .	16
3.	Liczba uczestników, którzy opuścili WTZ i podjęli zatrudnienie.	37
4.	Liczba osób niepełnosprawnych, które podjęły zatrudnienie po opuszczeniu ZAZ.	7
Liczba przeszkolonych przedstawicieli PES w zakresie wykorzystywania ekonomii społecznej do aktywizacji społeczno-zawodowej.		128
Liczba PES, których przedstawiciele zostali przeszkoleni z zakresu pozyskiwania i zarządzania środkami publicznymi i prywatnymi oraz z działalności statutowej odpłatnej i gospodarczej.		194
Liczba podmiotów reintegracyjnych pozyskujących dotacje ze środków wspólnotowych.		1
DOPS, PFRON, GUS /raz w roku		
Liczba przeszkolonych przedstawicieli PES w zakresie wykorzystywania ekonomii społecznej do aktywizacji społeczno-zawodowej.		128
Liczba PES, których przedstawiciele zostali przeszkoleni z zakresu pozyskiwania i zarządzania środkami publicznymi i prywatnymi oraz z działalności statutowej odpłatnej i gospodarczej.		194
Liczba podmiotów reintegracyjnych pozyskujących dotacje ze środków wspólnotowych.		1
OWES, DOPS /raz w roku		
Liczba PES, których przedstawiciele zostali przeszkoleni z zakresu pozyskiwania i zarządzania środkami publicznymi i prywatnymi oraz z działalności statutowej odpłatnej i gospodarczej.		194
Liczba podmiotów reintegracyjnych pozyskujących dotacje ze środków wspólnotowych.		1
GUS, WTZ, CIS, KIS, ZAZ /raz w roku		
PRIORYTET 2. ROZWÓJ LOKALNY A EKONOMIA SPOŁECZNA		
CEL GŁÓWNY: WZROST ROLI PES W ROZWOJU LOKALNYM WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLASKIEGO		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie udziału PES w realizacji zadań publicznych.		
DZIAŁANIE 1.1. Edukacja przedstawicieli administracji publicznej w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień.		
DZIAŁANIE 1.2. Organizacja spotkań zespołów roboczych z udziałem przedstawicieli JST i PES.		
DZIAŁANIE 1.3. Promocja wykorzystania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych.		
DZIAŁANIE 1.4. Wsparcie tworzenie nowych PES z udziałem administracji samorządowej i NGO.		
DZIAŁANIE 1.5 Preferowanie zakupu produktów i usług wytwarzanych przez PES przy realizacji zadań publicznych, w tym stosowanie klauzul społecznych.		
Liczba PES utworzonych z udziałem administracji samorządowej i NGO.		20
Liczba PES realizujących zadania publiczne.		4000
Wartość zamówień publicznych udzielonych przez JST, w których zastosowano klauzule społeczne⁴³.		154 911 360 zł
Liczba zawartych przez JST umów z PES z wykorzystaniem klauzul społecznych⁴².		168
		GUS, DOPS /raz na 2 lata
		GUS / raz na 2 lata
		GUS/ raz na 2 lata
		GUS/ raz na 2 lata

⁴²*klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 22 ust. 2 PZP, klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 138p PZP), klauzulę zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP

Liczba udzielonych przez JST społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych wyłączonych z obowiązku stosowania ustawy PZP, w których zastosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych.	-	GUS/ raz na 2 lata
Wartość udzielonych społecznie przez JST odpowiedzialnych zamówień publicznych wyłączonych z obowiązku stosowania ustawy PZP, w których zastosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych.	-	GUS/ raz na 2 lata
Liczba JST, które przekazały środki w trybach ustawy o DPPioW	176	GUS/ raz na 2 lata
Kwota środków przekazanych przez JST w trybach ustawy o DPPioW	b.d.	GUS/ raz na 2 lata
Liczba JST, które przekazały środki organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, spółdzielniom pracy, spółdzielniom inwalidów i niewidomych na podstawie innych ustaw niż ustawa o DPPioW oraz PZP.	-	GUS/ raz na 2 lata
Kwota środków przekazanych przez JST organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, spółdzielniom pracy, spółdzielniom inwalidów i niewidomych na podstawie innych ustaw niż ustawa o DPPioW oraz PZP	b.d.	GUS/ raz na 2 lata
CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Zwiększenie współpracy międzysektorowej na rzecz ES.		
DZIAŁANIE 2.1. Udział PES w zespołach o charakterze doradczo - konsultacyjnym tworzących regionalne i lokalne rozwiązania formalno-prawne (w dokumentach planistycznych).		
DZIAŁANIE 2.2. Tworzenie programów zwiększających udział biznesu w rozwoju ES.		
DZIAŁANIE 2.3. Edukacja, promocja, tworzenie /powoływanie zespołów interdyscyplinarnych z udziałem PES.		
Liczba JST, które w swojej strategii rozwoju uwzględniają ES.	-	GUS/ raz na 2 lata
Liczba JST (% JST), w których działała Rada Działalności Pożytku Publicznego.	24 (12,8%)	GUS, DOPS/ raz na 2 lata
Liczba JST i ich jednostek organizacyjnych, które w wyniku działalności OWES objętych animacją lokalną kupują produkty i usługi od PES i PS przy wykorzystaniu społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, niezależnie od zastosowanego trybu zamówienia publicznego.	0	OWES / raz do roku
CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zwiększenie udziału PES w tworzeniu regionalnych i lokalnych rozwiązań formalnoprawnych.		
DZIAŁANIE 3.1. Włączenie PES do zespołów o charakterze doradczo-konsultacyjnym na poziomie regionalnym/lokalnym.		
DZIAŁANIE 3.2. Prowadzenie działań na rzecz wpisania ES, jako narzędzia rozwoju w strategiach oraz programach regionalnych lokalnych.		

Liczba przedstawicieli PES będących członkami zespołów doradczo – konsultacyjnych.		b.d.	GUS / raz na 2 lata
Liczba JST, które w swojej strategii rozwoju wykorzystują ES jako narzędzie rozwoju społeczno-ekonomicznego.		b.d.	GUS / raz na 2 lata
Liczba gmin, w których była wyznaczona osoba lub komórka organizacyjna do kontaktu z organizacjami pozarządowymi:			GUS / raz na 2 lata
1.	której głównym lub dodatkowym zadaniem była współpraca z organizacjami pozarządowymi.	177	
2.	której głównym lub dodatkowym zadaniem było wspieranie rozwoju ekonomii społecznej.	b.d.	
Liczba aktów prawa miejscowego poddanych konsultacjom społecznym, w których brały udział organizacje pozarządowe lub inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego.		b.d.	GUS / raz na 2 lata
CEL SZCZEGÓŁOWY 4. Zwiększenie konkurencyjności i obrotów dolnośląskich PES.			
<p>DZIAŁANIE 4.1. Tworzenie/rozwój PES prowadzących działalność gospodarczą.</p> <p>DZIAŁANIE 4.2. Działania na rzecz wspierania lokalnych liderów ES.</p> <p>DZIAŁANIE 4.3. Wsparcie działań na rzecz sprzedaży produktów/usług PES m.in. poprzez prowadzenie działań informacyjno - promocyjnych produktów oraz usług PES.</p> <p>DZIAŁANIE 4.4. Wsparcie dostosowywania zasad zagospodarowania mienia komunalnego oraz skarbu państwa do potrzeb rozwoju ES.</p> <p>DZIAŁANIE 4.5. Przyznawanie certyfikatu jakości podmiotom ES z województwa dolnośląskiego.</p> <p>DZIAŁANIE 4.6. Wsparcia inwestycyjne ze środków publicznych.</p>			
Liczba stowarzyszeń, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego, które prowadzą odpłatną działalność statutowej i/lub działalność gospodarczą.		2 tys.	GUS / raz na 2 lata
Liczba PES, którym przyznano certyfikat jakości Znak Zakup Prospołeczny.		8	DOPS / raz o roku
Liczba PES posiadających certyfikat/znak jakości.		8	DOPS / raz na 2 lata
Liczba przedsiębiorstw społecznych wspartych przez OWES, których obroty wzrosły o co najmniej 5% w skali rok.		-	OWES / raz na 2 lata
Liczba PES promowanych na portalu www.kupujespolecznie.pl.		-	DOPS / raz na 2 lata
liczba JST korzystających z wybranych form wsparcia niefinansowego organizacji pozarządowych i innych podmiotów działających w sferze pożytku publicznego.			GUS, MRPIPS / raz na 2 lata
1.	Wynajem nieruchomości/lokalu na preferencyjnych warunkach.	30	

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 - aktualizacja

2.	Użyczenie nieruchomości/lokalu.	93	
3.	Udostępnienie przestrzeni wspólnej.	-	
4.	Udostępnianie lub przekazywanie materiałów, sprzętu, urządzeń, pojazdów potrzebnych do wykonywania działalności statutowej.	132	
5.	Pomoc merytoryczna (szkolenia, doradztwo).	108	
6.	Prowadzenie centrów wsparcia dla organizacji pozarządowych.	b.d.	
7.	Inne, m.in.: udostępnienie lokalnego czasopisma dla potrzeb informacyjnych organizacji, punkt porad prawnych, pomoc w organizacji uroczystości, udzielanie Patronatów Honorowych.	4	
Liczba i wartość dotacji przekazanych przez JST organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego na dofinansowanie inwestycji.			GUS / raz na 2 lata
1.	Liczba Urzędów, które przekazywały organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego dotacje na dofinansowanie inwestycji.	6	GUS / raz na 2 lata
2.	Wartość dotacji.	125 783 zł	
Liczba liderów ES objętych wsparciem.		134	OWES, DOPS GUS / raz do roku
PRIORYTET 3. STWORZENIE DOCELOWEJ SIECI USŁUG WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ I PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM.			
CEL GŁÓWNY DLA PRIORYTETU 3. ROZWÓJ SYSTEMU WSPARCIA ES W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM.			
CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie efektywności współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi ES.			
DZIAŁANIE 1.1. Stworzenie sieci współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi ES, np. forum wymiany doświadczeń, integracja kadr, diagnozowanie potrzeb, tworzenie koncepcji projektowych, wypracowanie zasad i procedur współdziałania, identyfikacja obszarów do współpracy, nawiązanie współpracy, czasowa wymiana pracowników.			
Liczba spotkań w ramach sieci współpracy podmiotów wspierających PES.		3	DOPS / raz do roku
Liczba podmiotów uczestniczących w ramach sieci współpracy.		7	DOPS/ raz do roku
Liczba obowiązujących umów/porozumień o współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi PES.		5	DOPS, OWES/ raz do roku

CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Podniesienie wiedzy na temat ES w regionie			
<p>Działanie 2.1. Edukacja decydentów/przedstawicieli z administracji publicznej.</p> <p>Działanie 2.2. Działania promocyjno-edukacyjne skierowane do ciał/zespołów (m.in. adresowane do Powiatowych Rad Zatrudnienia, Forów Pełnomocników ds. współpracy z NGO, konwentów starostów i wójtów, Rad Działalności Pożytku Publicznego). Działanie 2.3. Opracowanie i wdrożenie programów edukacyjnych oraz przygotowanie materiałów edukacyjnych.</p> <p>Działania 2.4. Finansowanie i organizacja konkursów edukacyjnych w zakresie ES.</p>			
Liczba decydentów/przedstawicieli z administracji publicznej przeszkolonych w zakresie ES.	115	DOPS OWES/ raz do roku	
Liczba osób z instytucji wspierających, które wzięły udział w szkoleniach, doradztwie z zakresu ES.	12	DOPS, OWES/ raz do roku	
CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zapewnienie finansowania i stabilności systemu wsparcia ES			
<p>DZIAŁANIE 3.1. Badanie lokalnych zasobów i potrzeb oraz dostosowywanie systemu wsparcia do zidentyfikowanych lub aktualizowanych potrzeb.</p> <p>DZIAŁANIE 3.2. Współfinansowanie działań wspierających organizowanych na szczeblach lokalnych i regionalnych.</p> <p>DZIAŁANIE 3.3. Wypracowanie, upowszechnianie i prowadzenie różnorodnych form edukacji dla PES (m.in. zwrotne i bezzwrotne instrumenty finansowe poprzez superwizję, coaching, edukacja za pośrednictwem IT).</p> <p>DZIAŁANIE 3.4. Animacja, promocja, edukacja i pomoc prawna w zakresie wspierania pozafinansowego, w tym udostępniania zasobów komunalnych na rzecz rozwoju ES.</p> <p>DZIAŁANIE 3.5. Korzystanie ze zwrotnych instrumentów finansowych dla PES – wyodrębnionych środków na tworzenie i funkcjonowanie funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla PES.</p>			
Liczba wieloletnich umów obowiązujących w danym roku z podmiotami wspierającymi ES	5	DOPS, OWES/ raz do roku	
Liczba PES korzystających ze zwrotnych instrumentów finansowych.			
1.	Liczba i wartość pożyczek udzielonych PES ze środków BGK	b.d.	BGK, MRPiPS / raz do roku
	Wartość pożyczek udzielonych PES ze środków BGK.	b.d.	
2.	Liczba pożyczek udzielonych przez Pozarządowy Fundusz Pożyczkowy.	6	RCWIP / raz do roku
	Wartość pożyczek udzielonych przez Pozarządowy Fundusz Pożyczkowy.	278 500 zł	
Wartość udzielonych PES pożyczek, poręczeń, gwarancji przez JST.			
1.	Liczba pożyczek udzielonych przez JST.	4	GUS / co dwa lata

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 - aktualizacja

	Kwota pożyczek udzielonych przez JST.	115 868 zł	
2.	Liczba poręczeń udzielonych przez JST.	0	
	Kwota poręczeń udzielonych przez JST.	0	
3.	Liczba gwarancji udzielonych przez JST.	0	
	Kwota gwarancji udzielonych przez JST.	0	
CEL SZCZEGÓŁOWY 4. Budowanie pozytywnego wizerunku ES			
<p>Działanie 4.1. Prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnych.</p> <p>Działanie 4.3. Wspieranie udziału PES w targach lokalnych, krajowych i międzynarodowych.</p> <p>Działanie 4.4. Włączenie mediów lokalnych i regionalnych do działań o charakterze informacyjnym i promocyjnym w zakresie ES.</p> <p>Działanie 4.5. Organizacja konkursów na najlepsze produkty i usługi PES.</p> <p>Działanie 4.6. Promocja odpowiedzialnego biznesu.</p>			
	Liczba nagród przyznanych produktom i usługom wytwarzanym przez PES.	8	DOPS, OWES, MRPiPS / raz do roku
	Liczba PES, które przynajmniej raz w roku wzięły udział w targach min. na poziomie regionalnym.	0	OWES, DOPS / raz do roku
	Liczba produktów i usług dostępnych na portalu www.kupujespolecznie.pl .	-	DOPS/ raz do roku
	Liczba PES, które skorzystały z wsparcia w obszarze działań wzmacniających markę/produkt/usługę.	7	OWES, DOPS/ raz do roku
	Liczba publikacji wydanych przez DOPS w zakresie ES.	0	DOPS/ raz do roku

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 - aktualizacja

Wskaźniki „Krajowego Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej” dla województwa dolnośląskiego

OBSZAR	NAZWA WSKAŹNIKA	ŹRÓDŁO	WARTOŚĆ BAZOWA		WARTOŚĆ DOCELOWA (2023 r.)
			POLSKA (2016 R.)	woj. dolnośląskie 2017 r.	
	OBSZAR I SOLIDARNA WSPOLNOTA LOKALNA				
	W 2023 r. JST przeznaczać będą 2% budżetu na zlecenie świadczenia usług społecznych użyteczności publicznej i realizacji zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego podmiotom ekonomii społecznej i solidarnej.	GUS	1%	b.d.	2%
	Udział wartości udzielonych zamówień publicznych z klauzulami społecznymi ⁴³ w wartości udzielonych zamówień publicznych ogółem.	UZP	1,65% (wartość bazowa dotyczy 2017 r.)	b.d.	5%
	Liczba OWES współpracujących z LGD.	ROPS	0	3	60
	OBSZAR II SOLIDARNY RYNEK PRACY				
	Do 2023 r. powstanie 35 tys. nowych, wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	MRPiPS	0	135	35 tys.
	Liczba aktywnych jednostek reintegracyjnych.	GUS	1,2 tys.	64	1,5 tys.
	Liczba osób niepełnosprawnych świadczących pracę na podstawie umowy o pracę w sektorze ekonomii społecznej i solidarnej.	GUS	145 tys.	19 535	160 tys.
	Liczba aktywnych przedsiębiorstw społecznych.	ROPS	0	32	1,6 tys.
	OBSZAR III KONKURENCYJNA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ SPOŁECZNA				
	Do 2023 r. liczba podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego zwiększy się o 5 tys.	GUS	30,2 tys.	2 tys.	35,2 tys.
	Udział środków z działalności o charakterze rynkowym w przychodach organizacji pozarządowych.	GUS	34,4%	29,1%	40%
	Wartość preferencyjnych pożyczek udzielonych PES.	BGK	39 mln	2 mln	159 mln zł

⁴³⁾ Klauzule społeczne rozumiane jako instrument określony w art. 22 ust. 2 i 2a, art. 29 ust. 4 oraz art. 138p PZP.

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 - aktualizacja

	Średnia wartość przychodów podmiotów ekonomii społecznej.	GUS	330,7 tys. zł	264,4 tys. NGO	350 tys. zł
	Liczba przyznanych akredytacji.	MRPiPS	122	5	220
	Liczba certyfikowanych znakami jakości PES.	MRPiPS	0	16	400
OBSZAR IV SOLIDARNE SPOŁECZEŃSTWO					
Do 2023 r. członkostwo osób młodych (16–34 lata) w podmiotach ekonomii społecznej i solidarnej zwiększy się do 28%.		GUS	26,2%	b.d.	28%
	Liczba aktywnych podmiotów ekonomii społecznej.	GUS	93,9 tys.	6,9 tys.	108 tys.
	Liczba JST będących założycielami podmiotu ekonomii społecznej.	GUS	0,4 tys.	13	0,5 tys.

8. KLUCZOWE SFERY ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH.

W dniu 25.10.2019 r. podczas spotkania Dolnośląskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej wyznaczono Kluczowe Sfery Rozwoju Przedsiębiorstw Społecznych w województwie dolnośląskim. Zgodnie z Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020, zakres preferowanych sfer rozwojowych oraz sposób ich premiowania został uzgodniony jest przez IZ RPO z Regionalnym Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz realizatorami OWES.

Kluczowe Sfery Rozwoju Przedsiębiorstw Społecznych w województwie dolnośląskim będą obejmowały poniższe obszary:

1. Ochrona środowiska i zrównoważony rozwój
2. Solidarność pokoleń:
 - budownictwo społeczne;
 - świadczenie usług opiekuńczych na rzecz osób starszych, niepełnosprawnych, zależnych;
 - usługi asystenckie na rzecz osób z niepełnosprawnościami oraz osób niesamodzielnych
3. Produkcja i sprzedaż lokalnych produktów kulturowych
4. Turystyka i sektory towarzyszące rozwojowi turystyki
5. Usługi komunalne
6. Działania z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami
7. Działania na terenach wiejskich oraz zrewitalizowanych i zdegradowanych obszarów miejskich

Wyznaczone Sfery Rozwoju Przedsiębiorstw Społecznych w województwie dolnośląskim wpisują się w kluczowe sfery rozwojowe wskazane w KPRES, tj. zrównoważony rozwój, solidarność pokoleń, polityka rodzinna, turystyka społeczna, budownictwo społeczne, lokalne produkty kulturowe oraz w kierunki rozwoju określonych w Strategii Rozwoju Województwa 2030 i w Regionalnym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej.

9. MONITORING I EWALUACJA.

Monitoring Programu będzie wykonywany przez cały okres wdrażania Programu. Jego celem będzie zapewnienie zgodności realizacji Programu z założeniami i określonymi celami. Ponadto monitoring wykorzystywany będzie do bieżącego wykrywania nieprawidłowości i trudności oraz ich korygowania. Za monitorowanie rozwoju przedsiębiorczości społecznej na poziomie regionu odpowiadać będzie samorząd województwa poprzez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej. DOPS będzie odpowiadał za zbieranie danych na poziomie regionalnym według standardów określonych przez Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej - zarówno w zakresie monitorowania polityki, planów działania (minimalne założenia), jak i monitorowania oraz ewaluowania działalności OWES.

Sposób prowadzenia monitoringu:

a) dane źródłowe (wykorzystanie danych już zbieranych przez DOPS lub inne instytucje) tj.:

- DOPS (dane z Systemu Oceny Zasobów Pomocy Społecznej - dane OWES)
- Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy
- PFRON
- GUS
- OWES (w ramach systemu sprawozdawczości)
- inne dane np. sprawozdania dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi, uwzględniające formy współpracy JST z NGO w myśl Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Instytucją koordynując zbieranie tych danych będzie DOPS.

b) badania własne DOPS - cykliczne badanie ankietowe (dane na temat współpracy JST z PES w zakresie zlecania zadań)

c) badania ad-hoc - zlecane podmiotom zewnętrznym (jedynie w przypadku braku możliwości zebrania danych źródłowych od innych instytucji).

Monitoring (dane będą zbierane) będzie prowadzony corocznie, począwszy od roku 2016. Zebrane dane oraz przeprowadzone badania służyć będą opracowaniu corocznego Raportu ze stanu realizacji Programu. Monitoring jest bieżącym gromadzeniem i analizowaniem informacji o przebiegu procesu realizacji Programu rozwoju z myślą o podjęciu działań korygujących. Grupa ds. aktualizacji planu stworzy plan monitoringu. Sposób zbierania danych, zakres badań oraz zakres raportu określany będzie przez grupę ds. aktualizacji planu działającą przy Dolnośląskim Komitecie Rozwoju Ekonomii Społecznej. Raport będzie przedstawiany do zatwierdzenia Dolnośląskim Komitecie Rozwoju Ekonomii Społecznej, który przekaże DOPS swoją opinię i zalecenia w zakresie wdrażania Programu.

Raport będzie upubliczniany.

Należy przewidywać, iż lata 2016-2020 przyniosą oczekiwany wzrost znaczenia sektora ES w zakresie realizacji celów społecznych i gospodarczych, w tym w szczególności wzrostu zatrudnienia i integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym, rozwoju lokalnego oraz poprawy warunków życia mieszkańców. Jednakże regionalna polityka społeczna nie ucieknie w przyszłości od obowiązku dalszego racjonalnego i efektywnego, bazującego na zasadach subsydiarności partnerstwa

i koncentracji środków, wspierania inicjatyw społecznie użytecznych wykorzystujących mechanizmy rynkowe. Po zakończeniu wdrażania Programu, tj. po roku 2020, przeprowadzona zostanie ewaluacja ex-post. Dzięki niej możliwe będzie nie tylko określenie, w jakim stopniu zostały osiągnięte założone wskaźniki i długookresowe efekty, lecz również zbadanie zmian, które zaszły w sferze ekonomii społecznej w regionie. Ewaluacja pozwoli ocenić skuteczność i efektywność Programu, a ponadto będzie stanowiła źródło informacji podczas planowania kolejnych programów/projektów w zakresie ekonomii społecznej.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA.

Realizacja zadań ujętych w Regionalnym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim do roku 2020 będzie finansowana głównie z poniższych źródeł:

- a) publicznych w tym: fundusze unijne, środki budżetu państwa, środki budżetowe jednostek samorządu terytorialnego - samorządu województwa oraz samorządów powiatowych i gminnych,
- b) niepublicznych - pochodzących zarówno z sektora ekonomii społecznej, jak i biznesu.

Większa część sektora ekonomii społecznej powinna samodzielnie finansować swoją działalność lub z niewielkim udziałem środków zewnętrznych. Podstawowe środki finansowe powinny pochodzić z produkcji lub świadczenia usług zleczanych przez jednostki samorządu terytorialnego gmin i powiatów, zarówno w ramach powierzania realizacji zadań publicznych, jak i w wyniku stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych. Interesem gminy i powiatu powinno być zarówno znalezienie wykonawców produktów/usług niszowych, nieatrakcyjnych dla sektora biznesu, jak i zmniejszanie liczby osób wykluczonych/zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez zatrudnianie ich w podmiotach ekonomii społecznej.

Zasadniczą rolę w finansowaniu przedsiębiorczości społecznej będą odgrywać:

- środki samorządów lokalnych przeznaczone na zlecenie zadań publicznych do realizacji przez PES, tym organizacje pozarządowe;
- środki Funduszu Pracy będące w dyspozycji PUP na przystępowanie osób bezrobotnych do spółdzielni socjalnych;
- dotacje pozyskiwane z różnych źródeł (np. MRPiPS, PFRON, PO)

Finansowanie działań wspierających ekonomię społeczną jest przewidziane w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Dolnośląskiego na lata 2014 – 2020, w ramach Osi Priorytetowych:

8 Rynek pracy, dla której celami szczegółowymi są:

- poprawa szans na zatrudnienie osób, które znajdują się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (50+, kobiety, osoby niepełnosprawne, długotrwale bezrobotne, osoby o niskich kwalifikacjach),
- tworzenie nowych i trwałych miejsc pracy,
- zwiększenie zatrudnienia wśród osób opiekujących się dziećmi do 3 roku życia,
- poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw i przedsiębiorców sektora MMŚP,
- Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników do zmian zachodzących w gospodarce w ramach działań outplacementowych
- poprawa dostępu do programów zdrowotnych dotyczących chorób negatywnie wpływających na rynek pracy, dedykowanych osobom aktywnym zawodowo,
- wydłużenie aktywności zawodowej na rynku pracy osób powyżej 50 roku życia.

Przedsięwzięcia można realizować w ramach Działań:

- **8.2 Wsparcie osób poszukujących pracy** - poprawa szans na zatrudnienie osób, które znajdują się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (50+, kobiety, osoby niepełnosprawne, długotrwale bezrobotne, osoby o niskich kwalifikacjach)
- **8.3 Samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy** - tworzenie nowych i trwałych miejsc pracy, tworzenie miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej
- **Godzenie życia zawodowego i prywatnego** - zwiększenie zatrudnienia wśród osób opiekujących się dziećmi do 3 roku życia (Poddziałania 8.4.1; 8.4.2; 8.4.3; 8.4.4)

9 Włączenie społeczne, dla której celami szczegółowymi są:

- aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym poprzez poprawę i wzmocnienie ich zdolności do zatrudnienia oraz zatrudnienia, - zwiększenie dostępności środowiskowych usług społecznych, w tym opiekuńczych i wsparcia rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz wsparcia pieczy zastępczej, - zwiększenie dostępności usług zdrowotnych,
- tworzenie miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej.

Przedsięwzięcia można realizować w ramach Działań:

- **9.1 Aktywna integracja** – osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym poprzez poprawę i wzmocnienie ich zdolności do zatrudnienia oraz zatrudnienia (Poddziałania 9.1.1; 9.1.2; 9.1.3; 9.1.4)
- **9.2 Dostęp do wysokiej jakości usług społecznych** - zwiększenie dostępności środowiskowych usług społecznych, w tym opiekuńczych i wsparcia rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz wsparcia pieczy zastępczej (Poddziałania 9.2.1; 9.2.2; 9.2.3; 9.2.4)
- **9.4 Wspieranie gospodarki społecznej** – tworzenie miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej, w tym w przedsiębiorstwach społecznych

Tabela 58. Alokacje na powyższe Działania przedstawia tabela:

Działanie/Poddziałanie	Wsparcie UE		Wkład krajowy	Krajowe środki publiczne					Krajowe środki prywatne	Finansowanie ogółem	Główna alokacja (**)	Rezerwa wykonania	rezerwa wykonania
	ogółem	EFS	ogółem	ogółem	budżetów	Budżet y/ST	inne	Wsparcie UE					
ogółem	139 926 219	139 926 219	24 692 862	21 314 412	11 435 408	9 493 107	385 897	3 378 450	164 619 081	130 327 280	9 598 939	6,86%	
9.1.	85 926 219	85 926 219	15 163 448	13 605 094	5 316 643	7 902 554	385 897	1 558 354	101 089 667				
9.1.	79 261 602	79 261 602	13 926 038	12 474 419	4 828 837	7 289 616	355 966	1 451 619	93 187 640				
9.1.2	2 973 997	2 973 997	550 109	502 480	215 608	273 516	13 356	47 629	3 524 106				
9.1.	1 188 111	1 188 111	225 510	206 482	91 877	109 269	5 336	19 028	1 413 621				
9.1.4	2 502 509	2 502 509	461 791	421 713	180 321	230 153	11 239	40 078	2 964 300				
9.2.	35 000 000	35 000 000	6 176 471	4 843 697	3 814 285	1 029 412	0,00	1 332 774	41 176 471				
9.2.	29 402 459	29 402 459	5 188 669	4 049 984	3 185 206,00	864 778	0,00	1 138 685	34 591 128				
9.2.	2 747 400	2 747 400	484 835	391 397,00	310 591	80 806	0,00	93 438	3 232 235				
9.2.3	517 641,00	517 641	91 349	73 358	58 133	15 225	0,00	17 991	608 990				
9.2.4	2 332 500	2 332 500	411 618	328 958,00	260 355	68 603	0,00	82 660	2 744 118				
9.3.	8 000 000	8 000 000	1 411 766	1 317 648	941 177	376 471	0,00	94 118	9 411 766				
9.4.	11 000 000	11 000 000	1 941 177	1 547 973	1 363 303	184 670	0,00	393 204	12 941 177				

Źródło: Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 wersja 45, Wrocław, lipiec 2019 r.

Źródła finansowania działań są trudne do oszacowania, ponieważ zależą od zasobów i polityki finansowej poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych lub samych podmiotów ekonomii społecznej.

Budżet Departamentu Spraw Społecznych Urzędu Marszałkowskiego Województwa

Dolnośląskiego z podziałem na Wydziały:

1. Wydział Kultury poniżej przedstawiono kwoty działań związanych z ekonomią społeczną w ramach budżetu na lata 2016-2020:

Tabela 59. Kwoty działań związanych z ekonomią społeczną Wydziału Kultury UMWD.

L.p.	Działanie	2016r.	2017r	2018r	2019r	2020r
1	Prace remontowe i konserwatorskie obiektów zabytkowych	5 000,00	1 000 000	1 000 000	800 000	800 000
2.	Otwarte konkursy ofert oraz dotacje z art.19a Ustawy z 24.04.2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	1 000 000	200 000	200 000	200 000	200 000
3.	Pomoc finansowa dla powiatu wałbrzyskiego na zadanie Dolnośląska Stolica Kultury	300 000	0	0	0	0

2. Wydział Edukacji i Nauki w latach 2016-2020 nie planuje realizacji działań związanych z ekonomią społeczną

3. Wydział ds. Osób Niepełnosprawnych - środki przeznaczone na pokrycie kosztów utworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej w woj. dolnośląskim. Planowane środki finansowe na powyższe zadanie pochodzą z 2 źródeł: Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych będących w dyspozycji Województwa Dolnośląskiego oraz budżet Województwa. Poniżej przedstawiono kwoty zaplanowane na ten cel w latach 2016-2020:

Tabela 60. Środki przeznaczone na pokrycie kosztów utworzenia i działania ZAZ.

Środki przeznaczone na pokrycie kosztów utworzenia i działania 6 ZAZ-ów w woj. dolnośląskim w latach 2016-2020				
rok	PFRON		BWD	Razem BWD i PFRON
	Koszty utworzenia	Koszty działania		
2016	904 495,99	5 030 762,30	548 241,00	6 483 499,29
2017		5 614 648,00	740 895,00	6 355 543,00
2018		5 501 223,00	662 338,00	6 163 561,00
2019	218 082,11	6 138 000,00	777 282,00	7 133 364,11
2020		7 725 000,00	899 100,00	8 624 100,00

4. Wydział Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi

Zgodnie z zapisami Wieloletniej Prognozy Finansowej (WPF) działania Wydziału w latach 2016-2020 realizowane są na podstawie dwóch zadań:

I. Dolnośląska Sieć Doradztwa Pozarządowego, w skład której wchodzi:

a) przyznawanie dotacji i nadzorowanie funkcjonowania Dolnośląskiej Sieci Doradztwa Pozarządowego składającej się z 15 Punktów Konsultacyjno-Doradczych obejmujących swoim zasięgiem cały Dolny Śląsk, a znajdujących się w następujących miejscowościach: Bolesławcu, Głogowie, Górze, Jeleniej Górze, Kłodzku, Legnicy, Lubaniu, Lubinie, Miliczu, Oleśnicy (Filia w Oławie), Wałbrzychu, Wołowie, Ząbkowicach Śląskich, Zgorzelcu, Żmigrodzie.

b) prowadzenie Regionalnego Punktu Konsultacyjno-Doradczego dla organizacji pozarządowych funkcjonującego przy Wydziale Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi.

II. Działania na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, w skład których wchodzi:

a) organizacja konkursów dla organizacji pozarządowych z zakresu równościowego zarządzania kapitałem ludzkim, rozwoju wolontariatu na Dolnym Śląsku, rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i edukacji obywatelskiej

b) organizacja Dolnośląskich Targów Organizacji Pozarządowych

c) organizacja konkursu „Dolne NGO” i przyznawanie tytułu najlepszej organizacji pozarządowej.

d) organizacja i prowadzenie szkoleń dla organizacji pozarządowych.

e) przyznawanie dotacji dla organizacji pozarządowych w trybie pozakonkursowym na podstawie art. 19a ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Tabela 61. Budżet poszczególnych zadań zgodnie z WPF:

Lp.	Nazwa zadania	2016	2017	2018	2019	2020	SUMA
1.	Dolnośląska Sieć Doradztwa Pozarządowego	451 640	365 000	365 000	182 500	182 500	1 546 640
2.	Działania na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego	160 432	135 000	135 000	67 500	67 500	565 432
	SUMA	612 072	500 000	500 000	250 000	250 000	2 112 072

ZAŁĄCZNIKI:

Załącznik nr 1. Metryczka dla wskaźników RPRES - aktualizacja

Nazwa wskaźnika	<i>Nazwa zapisana w programie</i>
Opis wskaźnika	<i>Jeżeli nazwa nie jest jednoznaczna, to w tym miejscu jest doprecyzowana w taki sposób, aby sposób pomiaru był skonkretyzowany, podane są definicje niejednoznacznych pojęć.</i>
Źródła danych	<i>Skąd pochodzą wszystkie dane używane do obliczenia wskaźnika – np. dane GUS, KRS, DOPS, OWES.</i>
Poziom dostępności terytorialnej	<i>Najniższy poziom dostępności dla całego wskaźnika – czy dla całego województwa ogółem, czy dla podregionów, powiatów, gmin.</i>

PRIORYTET 1. EKONOMIA SPOŁECZNA JAKO ELEMENT RYNKU PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ.

CEL GŁÓWNY PRIORYTETU 1. Zwiększenie udziału ES w kształtowaniu i realizacji polityki rynku pracy w województwie dolnośląskim.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie zatrudnienia w PES.

DZIAŁANIE 1.1. Inicjowanie procesu tworzenia nowych PES działających w strefach pomocy społecznej i rynku pracy jako instytucji generujących miejsca pracy.

DZIAŁANIE 1.2. Rozwój PES jako podmiotów tworzących miejsca pracy dla osób z zagrożonych wykluczeniem społecznym.

DZIAŁANIE 1.3. Przygotowanie przedstawicieli instytucji rynku pracy i pomocy społecznej do wspierania tworzonych miejsc pracy w PES.

DZIAŁANIE 1.4. Rozwój działalności OWES na rzecz tworzenia miejsc pracy w PES.

DZIAŁANIE 1.5. Organizowanie targów pracy z udziałem PES i/lub włączanie w targi pracy PES.

WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba aktywnych podmiotów ekonomii społecznej.
	<p>Podmioty ekonomii społecznej (PES) -</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ organizacje prowadzące działalność pożytku publicznego (NGO) - <ul style="list-style-type: none"> ▪ stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne <ul style="list-style-type: none"> • typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne - <ul style="list-style-type: none"> • ochotnicze straże pożarne • stowarzyszenia sportowe • koła łowieckie ▪ fundacje ▪ społeczne podmioty wyznaniowe ▪ samorząd gospodarczy i zawodowy ▪ kółka rolnicze ○ wybrane typy spółdzielni <ul style="list-style-type: none"> ▪ spółdzielnie socjalne ▪ spółdzielnie pracy ▪ spółdzielnie inwalidów i niewidomych <p>Zakłady Pracy Chronionej</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Liczba Jednostek Reintegracyjnych (KIS, CIS, WTZ, ZAZ) <ul style="list-style-type: none"> - w tym prowadzone przez samorząd terytorialny ○ Liczba Przedsiębiorstw Społecznych ** utworzonych w wyniku wsparcia OWES ○ spółki non-profit

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Koła Gospodyń Wiejskich - zgodnie z Ustawą z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich, wpisane do KRKGW <p>*W powyższym zestawieniu zostały uwzględnione tylko spółki non profit, które utworzone zostały w ramach wsparcia OWES</p> <p>** Przedsiębiorstwa społeczne zweryfikowane przez OWES: - zgodnie z Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 (obowiązującymi od 10.01.2018 r.)</p> <p>- zgodnie Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 obowiązującymi przed 10.01.2018 r. (podmioty, które przystąpiły do projektu OWES przed 24.10.2016 r.)</p>
Źródła danych	GUS, DOPS, OWES, MRPiPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba osób zatrudnionych sektorze non-profit.
Opis wskaźnika	Liczba osób zatrudnionych w stowarzyszeniach, fundacjach, społecznych podmiotach wyznaniowych, organizacjach samorządu gospodarczego i zawodowego. <ul style="list-style-type: none"> ○ Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę ○ Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba osób zatrudnionych w Podmiotach Reintegracyjnych.
Opis wskaźnika	Wskaźnik prezentowany za pomocą 1 liczby ogółem osób zatrudnionych w WTZ, ZAZ, CIS, KIS i obejmują: <ul style="list-style-type: none"> • Kadra CIS, KIS, WTZ • Osoby zatrudnione w ZAZ ogółem
Źródła danych	GUS, OZPS - DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba osób zatrudnionych w Przedsiębiorstwach Społecznych.
Opis wskaźnika	Zatrudnienie w Przedsiębiorstwach Społeczne (PS) utworzonych w wyniku wsparcia OWES w podziale na: <ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę • Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej
Źródła danych	OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba nowo zarejestrowanych organizacji non-profit w rejestrze REGON oraz KRS.
Opis wskaźnika	1. Liczby nowo zarejestrowanych organizacji non-profit w rejestrze REGON Dane z GUS: Organizacje non-profit powstałe w danym roku : Ogółem organizacje, w tym OPP: Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne,

	Fundacje, Społeczne podmioty wyznaniowe, Samorząd gospodarczy i zawodowy, Organizacje pracodawców. 2. Liczba podmiotów ogółem zarejestrowanych w KRS w danym roku kalendarzowym w Rejestrze Stowarzyszeń, Innych Organizacji Społecznych i Zawodowych, Fundacji i Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej
Źródła danych	GUS, KRS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba miejsc pracy utworzonych i wspartych w wyniku dofinansowania z krajowych środków publicznych.
Opis wskaźnika	Liczba miejsc pracy utworzonych/wspartych w wyniku dofinansowania z FP, PFRON, oraz BGK, w tym: 1. Liczba osób niepełnosprawnych, które otrzymały z PFRON jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej oraz wysokość wydatkowanych z tego tytułu środków 2. Środki wydatkowane z Funduszu Pracy na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z Funduszu Pracy jednorazowo na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu • liczba osób, które otrzymały środki dofinansowania podejmowania działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej • kwota otrzymanego dofinansowania podejmowania działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej • liczba osób, których dotyczyła refundacja wynagrodzeń i kosztów osobowych członków spółdzielni socjalnych • kwota przekazanych środków refundacji wynagrodzeń i kosztów osobowych członków spółdzielni socjalnych 3. Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku udzielonych pożyczek przez BGK
Źródła danych	PFRON, Urzędy Pracy, BGK
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Wartość środków przekazanych przez OWES na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy w PES ze środków unijnych.
Opis wskaźnika	Wartość środków przekazanych przez OWES na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy w PES ze środków unijnych, w tym: • środki przekazane w ramach dotacji na utworzenie miejsc pracy • środki przekazane na wsparcie pomostowe • liczba miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, w tym w Spółdzielniach Socjalnych utworzonych ze środków z Unii Europejskiej
Źródła danych	OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba miejsc pracy w Przedsiębiorstwach Społecznych, w tym w Spółdzielniach Socjalnych utworzonych ze środków z Unii Europejskiej.
Opis wskaźnika	Liczba miejsc pracy utworzonych przez OWES ze środków unijnych
Źródła danych	OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba zorganizowanych targów pracy w województwie z udziałem PES i na temat ES.
-----------------	---

Opis wskaźnika	Liczba targów pracy zorganizowanych w województwie z udziałem PES i na temat ES przez UMWD, PFRON, DOPS oraz OWES
Źródła danych	PFRON, OWES, UMWD, DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Zwiększenie efektywności sieci podmiotów rynku pracy i integracji społecznej w obszarze ES.

DZIAŁANIE 2.1. Inicjowanie i rozwój partnerstwa na rzecz rynku pracy z udziałem PES.

DZIAŁANIE 2.2. Organizowanie spotkań edukacyjnych, informacyjnych oraz integracyjnych podmiotów rynku pracy, pomocy społecznej i ES służące budowaniu stałych forów doświadczeń. WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba porozumień lokalnych/ klastrów/sieci współpracy/franczyzy z udziałem PES.
Opis wskaźnika	1. Liczba porozumień lokalnych/ klastrów/sieci współpracy/franczyzy z udziałem PES powstałych w wyniku działań realizowanych przez DOPS . 2. Liczba porozumień lokalnych/ klastrów/sieci współpracy/franczyzy z udziałem PES powstałych w wyniku działań realizowanych OWES : – liczba klastrów powstałych w wyniku lobbowania na rzecz otwarcia działających klastrów gospodarczych na przedsiębiorstwa społeczne oraz wspieranie rozwoju nowych klastrów z ich udziałem - liczba zawiązanych i rozwijanych partnerstw, sieci współpracy podmiotów w celu rozwoju PES i PS - liczby zawiązanych i rozwijanych partnerstw, sieci współpracy lokalnych podmiotów (w tym instytucji rynku pracy, instytucji pomocy i integracji społecznej, sferą biznesu) w celu rozwoju PS - liczba utworzonych sieci lub klastrów PES/PS (zgodnie z Standardami OWES)
Źródła danych	DOPS, OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba spotkań edukacyjnych (m. in. konferencji, szkoleń, doradztwa, wizyt studyjnych), informacyjnych, integracyjnych podmiotów rynku pracy, polityki społecznej i ES, ukierunkowanych bezpośrednio lub pośrednio na rzecz rozwoju ES.
Opis wskaźnika	Dotyczy spotkań ukierunkowanych bezpośrednio i pośrednio na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, których grupą docelową są przedstawiciele podmiotów rynku pracy, polityki społecznej oraz ekonomii społecznej organizowanych przed DOPS oraz OWES.
Źródła danych	OWES, DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zwiększenie potencjału PES w procesie reintegracji społecznej i zawodowej.

DZIAŁANIE 3.1. Rozwój kompetencji PES w zakresie wykorzystania ES do aktywizacji zawodowej.

DZIAŁANIE 3.2. Edukacja PES z zakresu pozyskiwania i zarządzania: środkami publicznymi i prywatnymi, działalnością statutową odpłatną i gospodarczą.

DZIAŁANIE 3.3. Tworzenie i promocja modelu indywidualnej ścieżki rozwoju „osoby” korzystającej z usług podmiotów reintegracji społecznej (indywidualizacja działań w stosunku do osób). DZIAŁANIE 3.4.

Dywersyfikacja źródeł finansowania podmiotów reintegracyjnych.

WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba realizowanych planów ścieżek rozwoju osób korzystających ze wsparcia w PES.
Opis wskaźnika	<ol style="list-style-type: none"> Liczba uczestników Klubów Integracji Społecznej w województwie dolnośląskim, którzy: <ul style="list-style-type: none"> rozpoczęli zajęcia ukończyli zajęcia Liczba uczestników Centrów Integracji Społecznej, którzy: <ul style="list-style-type: none"> rozpoczęli zajęcia uczestniczyli w zajęciach ukończyli zajęcia Liczba uczestników zajęć Warsztatów Terapii Zajęciowej Liczba zatrudnionych w Zakładach Aktywności Zawodowej z orzeczeniem o niepełnosprawności Liczba ścieżek utworzonych w ramach projektów 9.1. Aktywna Integracja Liczba utworzonych planów ścieżek rozwoju osób korzystających z instytucji rynku pracy, pomocy społ. i PES
Źródła danych	DWUP, CIS, KIS, WTZ, ZAZ, GUS.
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zaktywizowanych zawodowo w wyniku wsparcia PES (zatrudnienie po udziale w CIS, KIS, WTZ w wyniku projektów prowadzonych przez PES).
Opis wskaźnika	<p>CIS</p> <ul style="list-style-type: none"> liczba uczestników usamodzielnionych ekonomicznie <p>KIS</p> <ul style="list-style-type: none"> liczba absolwentów KIS <p>WTZ</p> <ul style="list-style-type: none"> liczba uczestników, którzy opuścili WTZ i podjęli zatrudnienie, w tym w zakładach aktywności zawodowej <p>ZAZ</p> <ul style="list-style-type: none"> Liczba osób niepełnosprawnych, które podjęły zatrudnienie po opuszczeniu ZAZ, w tym w zakładach pracy chronionej <p>*Wskaźnik dotyczy liczby osób, które zostały ukończyły udział w zajęciach w podmiotach reintegracyjnych w województwie dolnośląskim oraz podjęły zatrudnienie</p> <p>*absolwent klubu integracji społecznej – oznacza to osobę, która uczestniczyła w klubie integracji społecznej przez okres nie krótszy niż 6miesiące, posiada ważne zaświadczenie, o którym mowa w art.18ust.5a Ustawy z dnia 13 czerwca 2003r. o zatrudnieniu socjalnym oraz zrealizowała postanowienia kontraktu socjalnego</p>
Źródła danych	DWUP, CIS, KIS, WTZ, ZAZ, GUS.
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba przeszkolonych przedstawicieli PES w zakresie wykorzystywania ekonomii społecznej do aktywizacji społeczno-zawodowej.
Opis wskaźnika	Dotyczy liczby przeszkolonych przedstawicieli PES, którzy wzięli udział w szkoleniach, doradztwie, w wizytach studyjnych i innych działaniach realizowanych przed OWES i DOPS w zakresie wykorzystywania ekonomii społecznej do aktywizacji społeczno-zawodowej.
Źródła danych	DOPS, OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba PES, których przedstawiciele zostali przeszkoleni z zakresu pozyskiwania i zarządzania: środkami publicznymi i prywatnymi oraz z działalności statutowej odpłatnej i gospodarczej.
Opis wskaźnika	Dotyczy liczby PES, których Przedstawiciele wzięli udział w formach wsparcia realizowanych przez Wrocławskie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych Sektor 3, OWES oraz Regionalny Punkt Konsultacyjno-doradczy utworzony przy Wydziale Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi w Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, w zakresie: pozyskiwania i zarządzania środkami publicznymi i prywatnymi, Działalnością statutową odpłatną i gospodarczą
Źródła danych	Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych Sektor 3, OWES, Regionalny Punkt Konsultacyjno-Doradczy przy Wydziale Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi w Wojewódzkim Urzędzie Marszałkowskim
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba podmiotów pozyskujących dotacje ze środków wspólnotowych.
Opis wskaźnika	Liczba podmiotów reintegracyjnych posylokujących dotacje ze środków wspólnotowych
Źródła danych	GUS, WTZ, CIS, KIS, ZAZ
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

PRIORYTET 2. ROZWÓJ LOKALNY A EKONOMIA SPOŁECZNA

CEL GŁÓWNY DLA PRIORYTETU 2. Wzrost roli PES w rozwoju lokalnym województwa dolnośląskiego

CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie udziału PES w realizacji zadań publicznych.

DZIAŁANIE 1.1. Edukacja przedstawicieli administracji publicznej w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień

DZIAŁANIE 1.2. Organizacja spotkań zespołów roboczych z udziałem przedstawicieli JST i PES

DZIAŁANIE 1.3. Promocja wykorzystania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych

DZIAŁANIE 1.4. Wsparcie tworzenie nowych PES z udziałem administracji samorządowej i NGO

DZIAŁANIE 1.5 Preferowanie zakupu produktów i usług wytwarzanych przez PES przy realizacji zadań publicznych, w tym stosowanie klauzul społecznych.

WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba PES utworzonych z udziałem administracji samorządowej i NGO.
Opis wskaźnika	Dane dotyczą liczby CIS, KIS, WTZ, ZAZ, spółdzielni socjalnych, spółek non-profit utworzone przez JST oraz NGO
Źródła danych	GUS, DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba PES realizujących zadania publiczne.
Opis wskaźnika	Liczba organizacji sektora non-profit (Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, Fundacje, Społeczne podmioty wyznaniowe, Samorząd gospodarczy i zawodowy) mające przychody ze środków publicznych.
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Wartość zamówień publicznych, udzielonych przez JST w których zastosowano klauzule społeczne.
Opis wskaźnika	Wskaźnik dotyczy wartości zamówień publicznych udzielonych przez JST zgodnie

	z przepisami ustawy Prawo Zamówień Publicznych, których łączna szacunkowa wartość przekroczyła wyrażoną w złotych równowartość kwoty 30 tys. euro, w których zastosowano następujące klauzule społeczne: <ul style="list-style-type: none"> • Klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 22 ust. 2 PZP • Klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 138p PZP • Klauzulę zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP
Źródła danych	GUS,DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba zawartych przez JST umów z PES z wykorzystaniem klauzul społecznych.
Opis wskaźnika	Wskaźnik dotyczy liczby zamówień publicznych udzielonych przez JST zgodnie z przepisami ustawy Prawo Zamówień Publicznych, których łączna szacunkowa wartość przekroczyła wyrażoną w złotych równowartość kwoty 30 tys. euro w których zastosowano następujące aspekty społeczne: <ul style="list-style-type: none"> • Klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 22 ust. 2 PZP • Klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 138p PZP • Klauzulę zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP
Źródła danych	GUS, DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba udzielonych społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych wyłączonych z obowiązku stosowania ustawy PZP, w których zastosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 15 a ustawy o spółdzielniach socjalnych.
Opis wskaźnika	Dotyczy liczby udzielonych społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych wyłączonych z obowiązku stosowania ustawy PZP (na podstawie art. 4 ustawy, w tym z uwagi na wartość zamówienia nieprzekraczającą wyrażonej w złotych równowartości kwoty 30 tys. euro), w których zastosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych
Źródła danych	GUS, DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Wartość udzielonych społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych wyłączonych z obowiązku stosowania ustawy PZP, w których zastosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych.
Opis wskaźnika	Dotyczy wartości udzielonych społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych wyłączonych z obowiązku stosowania ustawy PZP (na podstawie art. 4 ustawy, w tym z uwagi na wartość zamówienia nieprzekraczającą wyrażonej w złotych równowartości kwoty 30 tys. euro), w których zastosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych
Źródła danych	GUS, DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba JST, które przekazały środki w trybach ustawy o DPPiW
Opis wskaźnika	Dotyczy: <ul style="list-style-type: none"> - JST, które przekazywały środki na realizację zadań publicznych na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

terytorialnej	
Nazwa wskaźnika	Kwota środków przekazanych przez JST w trybach ustawy o DPPioW
Opis wskaźnika	Dotyczy środków przekazanych przez JST organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, spółdzielniom pracy, spółdzielniom inwalidów i niewidomych: - dotyczy środków przekazanych w trybach UoDPPioW
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba JST, które przekazały środki organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, spółdzielniom pracy, spółdzielniom inwalidów i niewidomych na podstawie innych ustaw niż ustawa o DPPioW oraz PZP.
Opis wskaźnika	Dotyczy liczby JST, które przekazały środki organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, spółdzielniom pracy, spółdzielniom inwalidów i niewidomych: - dot. innych ustaw niż ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz Prawa Zamówień Publicznych
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Kwota środków przekazanych przez JST organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, spółdzielniom pracy, spółdzielniom inwalidów i niewidomych na podstawie innych ustaw niż ustawa o DPPioW oraz PZP
Opis wskaźnika	Dotyczy środków przekazanych przez JST organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego, spółdzielniom pracy, spółdzielniom inwalidów i niewidomych: - dot. innych ustaw niż ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz Prawa Zamówień Publicznych
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Zwiększenie współpracy międzysektorowej na rzecz ES

DZIAŁANIE 2.1. Udział PES w zespołach o charakterze doradczo - konsultacyjnym tworzących regionalne i lokalne rozwiązania formalno-prawne (w dokumentach planistycznych)

DZIAŁANIE 2.2. Tworzenie programów zwiększających udział biznesu w rozwoju ES

DZIAŁANIE 2.3. Edukacja, Promocja, tworzenie /powoływanie zespołów interdyscyplinarnych z udziałem PES WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba JST, które w swojej strategii rozwoju uwzględniają ES.
Opis wskaźnika	Dotyczy liczby strategii obowiązującej w danym roku, w której uwzględniono zagadnienia związane z ekonomią społeczną
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba JST (%JST), w których działały Rady Działalności Pożytku Publicznego.
Opis wskaźnika	Liczba JST oraz udział procentowy JST w województwie, w których w badanym roku działała Rada Działalności Pożytku Publicznego
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba JST i ich jednostek organizacyjnych, które w wyniku działalności OWES objętych animacją lokalną kupują produkty i usługi od PES i PS przy wykorzystaniu społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, niezależnie od zastosowanego trybu zamówienia publicznego.
Opis wskaźnika	liczba JST i ich jednostek organizacyjnych, które w wyniku działalności OWES objętych animacją lokalną kupują produkty i usługi od PES i PS przy wykorzystaniu społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, niezależnie od zastosowanego trybu zamówienia publicznego.
Źródła danych	OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zwiększenie udziału PES w tworzeniu regionalnych i lokalnych rozwiązań formalnoprawnych.

DZIAŁANIE 3.1. Włączenie PES do zespołów o charakterze doradczo-konsultacyjnym na poziomie regionalnym/lokalnym.

DZIAŁANIE 3.2. Prowadzenie działań na rzecz wpisania ES, jako narzędzia rozwoju w strategiach oraz programach regionalnych lokalnych.

WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba przedstawicieli PES będących członkami zespołów doradczo – konsultacyjnych.
Opis wskaźnika	Wskaźnik dotyczy udziału przedstawicieli organizacji pozarządowych w Radach i Zespołach takich jak: Rada działalności pożytku publicznego Rada ds. ekonomii społecznej Rada ds. osób niepełnosprawnych Rada ds. sportu Rada ds. oświaty / edukacji Rada ds. seniorów Rada ds. młodzieży Rada ds. rodziny Rada ds. rynku pracy/ zatrudnienia Rada Dialogu Społecznego
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	na poziomie województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba JST, które w swojej strategii rozwoju wykorzystują ES jako narzędzie rozwoju społeczno-ekonomicznego.
Opis wskaźnika	Liczba JST, które w swojej strategii rozwoju województwa/ powiatu/ gminy w których uwzględniono zagadnienia związane z rozwojem ekonomii społecznej
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	na poziomie województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba gmin, w których była wyznaczona osoba lub komórka organizacyjna do kontaktu z organizacjami pozarządowymi.
Opis wskaźnika	Liczba gmin ogółem, w których była wyznaczona osoba, której a) głównym lub dodatkowym zadaniem była współpraca z organizacjami pozarządowymi b) głównym lub dodatkowym było wspieranie rozwoju ekonomii społecznej
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	na poziomie województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba aktów prawa miejscowego poddanych konsultacjom społecznym, w których brały udział organizacje pozarządowe lub inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego.
Opis wskaźnika	liczba programów, strategii i planów poddanych konsultacjom społecznym na etapie projektu, w których brały udział organizacje pozarządowe lub inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	na poziomie województwa

CEL SZCZEGÓŁOWY 4. Zwiększenie konkurencyjności i obrotów dolnośląskich PES.

DZIAŁANIE 4.1. Tworzenie /rozwój PES prowadzących działalność gospodarczą

DZIAŁANIE 4.2. Działania na rzecz wspierania lokalnych liderów ES.

DZIAŁANIE 4.3. Wsparcie działań na rzecz sprzedaży produktów/usług PES m.in. poprzez prowadzenie działań informacyjno - promocyjnych produktów oraz usług PES.

DZIAŁANIE 4.4. Wsparcie dostosowywania zasad zagospodarowania mienia komunalnego oraz skarbu państwa do potrzeb rozwoju ES.

DZIAŁANIE 4.5. Przyznawanie certyfikatu jakości podmiotom ES z województwa dolnośląskiego.

DZIAŁANIE 4.6. Wsparcia inwestycyjne ze środków publicznych.

WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba stowarzyszeń, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego, które prowadzą odpłatną działalność statutową i/lub działalność gospodarczą.
Opis wskaźnika	Liczba stowarzyszeń, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego które prowadzą działalność w zakresie e odpłatnej działalności statutowej i/lub działalność gospodarczą, w tym: - odpłatną działalność statutową bez działalności gospodarczej - działalność gospodarczą bez odpłatnej działalności statutowej - odpłatną działalność statutową oraz działalność gospodarczą
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba PES, którym przyznano certyfikat jakości Znak Zakup Prospołeczny.
Opis wskaźnika	Liczba przyznanych certyfikatów jakości - Znak Zakup Prospołeczny przyznanych w ramach działań realizowanych przez DOPS
Źródła danych	DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba PES posiadająca certyfikat/znak jakości.
-----------------	--

Opis wskaźnika	Dotyczy regionalnych i krajowych znaków jakości z obszaru ekonomii społecznej, w tym: - Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej - Certyfikat jakości Znak Zakup Prospołeczny
Źródła danych	MRPIPS, DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem OWES, których obroty wzrosły o min. 5% w skali roku.
Opis wskaźnika	Liczba przedsiębiorstw społecznych, których obroty, w wyniku działalności OWES, wzrosły o min. 5% w skali roku (zgodnie ze standardami OWES)
Źródła danych	OWES
Poziom dostępności terytorialnej	Poziom subregionu

Nazwa wskaźnika	Liczba PES promowanych na portalu www.kupujespoecznie.pl
Opis wskaźnika	dotyczy portalu prowadzonego przez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej
Źródła danych	DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba JST korzystających z wybranych form wsparcia niefinansowego organizacji pozarządowych i innych podmiotów działających w sferze pożytku publicznego.
Opis wskaźnika	liczba JST korzystających z którejkolwiek wskazanych poniżej form wsparcia organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego przez JST: <ul style="list-style-type: none"> ○ Wynajem nieruchomości/lokalu na preferencyjnych warunkach ○ Użyczenie nieruchomości/lokalu ○ Udostępnienie przestrzeni wspólnej ○ Udostępnianie lub przekazywanie materiałów, sprzętu, urządzeń, pojazdów potrzebnych do wykonywania działalności statutowej ○ Pomoc merytoryczna (szkolenia, doradztwo) ○ Prowadzenie centrów wsparcia dla organizacji pozarządowych
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba i wartość dotacji przekazanych przez JST organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego na dofinansowanie inwestycji.
Opis wskaźnika	Dotyczy liczby i wartości dotacji przekazanych przez JST, w tym przekazanych spółdzielniom socjalnym
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba liderów ES objętych wsparciem.
Opis wskaźnika	Liczba liderów ekonomii społecznej, którzy wzięli udział w działaniach realizowanych

	województwie dolnośląskim oraz Dolnośląska Ekonomia Społeczna)
Źródła danych	DOPS , OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

PRIORYTET 3. STWORZENIE DOCELOWEJ SIECI USŁUG WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ I PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM.

CEL GŁÓWNY DLA PRIORYTETU 3. Rozwój systemu wsparcia ES w województwie dolnośląskim.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Zwiększenie efektywności współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi ES.

DZIAŁANIE 1.1. Stworzenie sieci współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi ES, np. forum wymiany doświadczeń, integracja kadr, diagnozowanie potrzeb, tworzenie koncepcji projektowych, wypracowanie zasad i procedur współdziałania, identyfikacja obszarów do współpracy, nawiązanie współpracy, czasowa wymiana pracowników.

WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba spotkań w ramach sieci współpracy podmiotów wspierających PES.
Opis wskaźnika	Liczba spotkań w ramach sieci współpracy pomiędzy Dolnośląskim Ośrodkiem Polityki Społecznej a Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej działających na terenie województwa dolnośląskiego .
Źródła danych	DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba podmiotów uczestniczących w ramach sieci współpracy.
Opis wskaźnika	Liczba podmiotów wchodzących w skład Ośrodków Wsparcia Ekonomii społecznej działających na terenie województwa dolnośląskiego, które brały udział w spotkaniach w ramach sieci współpracy podmiotów wspierających PES, tj. Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej i Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej działające na terenie województwa dolnośląskiego .
Źródła danych	DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba obowiązujących umów/porozumień o współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi PES.
Opis wskaźnika	Liczba obowiązujących umów/porozumień o współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi PES, tj. pomiędzy Dolnośląskim Ośrodkiem Polityki Społecznej i Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej działającymi na terenie województwa dolnośląskiego oraz pomiędzy poszczególnymi Ośrodkami Wsparcia
Źródła danych	DOPS, OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Podniesienie wiedzy na temat ES w regionie .

DZIAŁANIE 2.1. Edukacja decydentów/przedstawicieli z administracji publicznej .

DZIAŁANIE 2.2. Działania promocyjno-edukacyjne skierowane do ciał/zespołów (m.in. adresowane do Powiatowych Rad Zatrudnienia, Forów Pełnomocników ds. współpracy z NGO, konwentów starostów i wójtów, Rad Działalności Pożytku Publicznego).

DZIAŁANIA 2.3. Opracowanie i wdrożenie programów edukacyjnych oraz przygotowanie materiałów edukacyjnych w zakresie ES.

DZIAŁANIA 2.4. Finansowanie i organizacja konkursów edukacyjnych w zakresie ES.

WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba decydentów/przedstawicieli z administracji publicznej przeszkolonych w zakresie ES.
Opis wskaźnika	Liczba decydentów/przedstawicieli administracji publicznej biorących udział w działaniach edukacyjnych realizowanych przez DOPS oraz OWES (m.in. szkolenia, doradztwo, wizyty studyjne)
Źródła danych	DOPS, OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba osób z instytucji wspierających, które wzięły udział w szkoleniach, doradztwie z zakresu ES.
Opis wskaźnika	Liczba pracowników DOPS oraz OWES, którzy uczestniczyli w formalnych i nieformalnych działaniach edukacyjnych, służących podniesieniu ich wiedzy w zakresie ES.
Źródła danych	DOPS, OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

CEL SZCZEGÓŁOWY 3. Zapewnienie finansowania i stabilności systemu wsparcia ES.

DZIAŁANIE 3.1. Badanie lokalnych zasobów i potrzeb oraz dostosowywanie systemu wsparcia do zidentyfikowanych lub aktualizowanych potrzeb.

DZIAŁANIE 3.2. Współfinansowanie działań wspierających organizowanych na szczeblach lokalnych i regionalnych.

DZIAŁANIE 3.3. Wypracowanie, upowszechnianie i prowadzenie różnorodnych form edukacji dla PES (m.in. zwrotne i bezzwrotne instrumenty finansowe poprzez superwizję, coaching, edukacja za pośrednictwem IT.

DZIAŁANIE 3.4. Animacja, promocja, edukacja i pomoc prawna w zakresie wspierania pozafinansowego, w tym udostępniania zasobów komunalnych na rzecz rozwoju ES.

DZIAŁANIE 3.5. Korzystanie ze zwrotnych instrumentów finansowych dla PES – wyodrębnionych środków na tworzenie i funkcjonowanie funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla PES. WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba wieloletnich umów obowiązujących w danym roku z podmiotami wspierającymi ES.
Opis wskaźnika	Liczba umów obowiązujących w danym roku kalendarzowym z podmiotami wspierającymi ekonomie społeczną w województwie dolnośląskim, tj. z Dolnośląskim Ośrodkiem Polityki Społecznej w zakresie koordynacji rozwoju ekonomii społecznej oraz z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej.
Źródła danych	DOPS, OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba PES korzystających ze zwrotnych instrumentów finansowych.
Opis wskaźnika	Liczba PES, które skorzystały ze zwrotnych instrumentów finansowych, w tym: <ol style="list-style-type: none"> 1. Wartość pożyczek udzielonych PES ze środków BGK 2. Liczba i wartość pożyczek udzielonych przez Pozarządowy Fundusz Pożyczkowy
Źródła danych	BGK, MRPiPS, RCWIP
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Wartość udzielonych PES pożyczek, poręczeń, gwarancji przez JST.
-----------------	---

Opis wskaźnika	Dotyczy liczby i wartości środków, jakie Jednostki Samorządu Terytorialnego udzieliło organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego (na podstawie art. 5 ust. 8 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz art. 15 ustawy o spółdzielniach socjalnych) w formie: - pożyczek - poręczeń - gwarancji
Źródła danych	GUS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

CEL SZCZEGÓŁOWY 4. Budowanie pozytywnego wizerunku ES.

DZIAŁANIE 4.1. Prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnych.

DZIAŁANIE 4.3. Wspieranie udziału PES w targach lokalnych, krajowych i międzynarodowych.

DZIAŁANIE 4.4. Włączenie mediów lokalnych i regionalnych do działań o charakterze informacyjnym i promocyjnym w zakresie ES.

DZIAŁANIE 4.5. Organizacja konkursów na najlepsze produkty i usługi PES.

DZIAŁANIE 4.6. Promocja odpowiedzialnego biznesu.

WSKAŹNIKI:

Nazwa wskaźnika	Liczba nagród przyznanych produktom i usługom wytwarzanym przez PES.
Opis wskaźnika	Liczba nagród promujących ekonomię społeczną, które zostały przyznane dolnośląskim podmiotom ekonomii społecznej.
Źródła danych	DOPS, OWES, MRPiPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba PES, które przynajmniej raz w roku wzięły udział w targach min. na poziomie regionalnym.
Opis wskaźnika	Liczba PES, które przynajmniej raz w roku wzięły udział w targach na poziomie min. regionalnym
Źródła danych	OWES, DOPS, UMWD
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba produktów i usług dostępnych na portalu www.kupujespoecznie.pl.
Opis wskaźnika	Liczba produktów i usług dostępnych na portalu www.kupujespoecznie.pl prowadzonym przez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej.
Źródła danych	DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba PES, które skorzystały z wsparcia w obszarze działań wzmacniających markę/produkt/usługę.
Opis wskaźnika	Liczba PES, które skorzystały z wsparcia w obszarze działań wzmacniających markę/produkt/usługę organizowanych przez DOPS oraz OWES
Źródła danych	DOPS, OWES
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

Nazwa wskaźnika	Liczba publikacji wydanych przez DOPS w zakresie ES.
-----------------	---

	Ośrodek Polityki Społecznej
Źródła danych	DOPS
Poziom dostępności terytorialnej	poziom województwa

SPIS TABEL.

<i>Tabela 1. Liczba ludności, gęstość zaludnienia oraz liczba kobiet na 100 mężczyzn wg powiatów w województwie dolnośląskim w 2018 r.</i>	35
<i>Tabela 2. Przyrost naturalny w województwie dolnośląskim w roku 2018 r.</i>	36
<i>Tabela 3. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym oraz poprodukcyjnym w województwie dolnośląskim, w tym udział procentowy poszczególnych grup w województwie dolnośląskim w roku 2018.</i>	37
<i>Tabela 4. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w IV kwartale 2018 r. w woj. dolnośląskim. ..</i>	39
<i>Tabela 5. Bezrobocie w Polsce na koniec VI 2019 r.</i>	41
<i>Tabela 6. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w województwie dolnośląskim na koniec lipca 2018 i 2019 r.</i>	43
<i>Tabela 7. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej w I kw. 2019 r.</i>	44
<i>Tabela 8. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) w Polsce Zestawienie średnioroczne za II poł. 2018 r.</i>	45
<i>Tabela 9. Wskaźnik ubóstwa w Polsce i w woj. dolnośląskim w roku 2010, 2017 i 2018.</i>	48
<i>Tabela 10. Turystyczne obiekty noclegowe i ich wykorzystanie według podregionów województwa dolnośląskiego w 2018 r. (Stan w dniu 31 VII 2018 r.)</i>	54
<i>Tabela 11. Lokata powiatów i miast na prawach powiatu według liczby noclegów udzielonych w turystycznych obiektach noclegowych w 2018 r.</i>	56
<i>Tabela 12. Rozkład liczbowy PES w podziale na subregiony (stan na 31.12.2018r.). Dane liczbowe zebrane przez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej.</i>	59
<i>Tabela 13. Działalność organizacji non-profit w roku 2015 i 2017 w województwie dolnośląskim.</i>	60
<i>Tabela 13. Zmiany w strukturze zatrudnienia w sektorze non-profit w latach 2014 – 2018 województwie dolnośląskim</i>	64
<i>Tabela 14. Podmioty, które powstały w wyniku wsparcia OWES i otrzymały dotacje na utworzenie miejsc pracy - subregion wrocławski i m. Wrocław w latach 2017 - 2018.</i>	65
<i>Tabela 15. Podmioty, które powstały w wyniku wsparcia OWES i otrzymały dotacje na utworzenie miejsc pracy - subregion wałbrzyski w latach 2017 – 2018.</i>	67
<i>Tabela 16. Podmioty, które powstały w wyniku wsparcia OWES i otrzymały dotacje na utworzenie miejsc pracy – subregion legnicko-głogowski w latach 2017 – 2018.</i>	68

<i>Tabela 17. Podmioty, które powstały w wyniku wsparcia OWES i otrzymały dotacje na utworzenie miejsc pracy- subregion jeleniogórski w latach 2017 – 2018.</i>	<i>69</i>
<i>Tabela 18. Dane dotyczące liczby spółdzielni socjalnych w woj. dolnośląskim w latach 2016 - 2018</i>	<i>71</i>
<i>Tabela 19. Spółdzielnie Socjalne założone w roku latach 2017 - 2018.</i>	<i>72</i>
<i>Źródło: Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2018 roku, GUS 2019</i>	<i>75</i>
<i>Tabela 20. Dane dotyczące liczby podmiotów reintegracyjnych w woj. dolnośląskim w latach 2015 - 2018</i>	<i>75</i>
<i>Tabela 21. Liczba uczestników objętych reintegracją zawodową i społeczną w CIS w latach 2015 – 2018.....</i>	<i>77</i>
<i>Tabela 22. Liczba uczestników usamodzielnionych ekonomicznie po zakończeniu uczestnictwa w centrum integracji społecznej w województwie dolnośląskim w latach 2016 -2018.</i>	<i>78</i>
<i>Tabela 23. Liczba uczestników Klubów Integracji Społecznej w latach 2015-2018 w województwie dolnośląskim</i>	<i>81</i>
<i>Tabela 24. Koszty funkcjonowania i źródła finansowania Zakładów Aktywności w województwie dolnośląskim w latach 2016 - 2018.</i>	<i>86</i>
<i>Tabela 25. Uczestnicy zajęć WTZ w województwie dolnośląskim w latach 2015 - 2018</i>	<i>88</i>
<i>Tabela 26. Koszty działalności Warsztatów Terapii Zajęciowej w województwie dolnośląskim w latach 2016 - 2018</i>	<i>88</i>
<i>Tabela 27. Akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim w roku 2018. ..</i>	<i>92</i>
<i>Tabela 28. Poziom realizacji wskaźników przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na koniec 2018 roku. Wybrane wskaźniki założone w ramach projektów RPO WD 2014-2020, Działanie 9.4 A. Wsparcie gospodarki społecznej osiągnięte przez OWES (stan na koniec roku 2018r.)</i>	<i>96</i>
<i>Tabela 29. Struktura osób zatrudnionych w Urzędach odpowiadających za bezpośredni kontakt z organizacjami pozarządowymi w latach 20115 - 2017.</i>	<i>97</i>
<i>Tabela 30. Zespoły o charakterze inicjatywno – doradczym w Urzędach w latach 2015-2017</i>	<i>98</i>
<i>Tabela 31. JST, w których obowiązywała uchwała określająca zasady i tryb konsultacji społecznych w roku 2017.</i>	<i>99</i>
<i>Tabela 32. Inicjatywa lokalna w roku 2015 - 2017</i>	<i>99</i>
<i>Tabela 33. Realizacja budżetu obywatelskiego w Polsce i w województwie dolnośląskim.....</i>	<i>100</i>
<i>Tabela 34. Liczba JST, które realizowały zadania w poniższych obszarach:</i>	<i>100</i>
<i>Tabela 35. Liczba zawartych umów z PES z wykorzystaniem klauzul społecznych w roku 2016 i 2017 w województwie dolnośląskim</i>	<i>101</i>
<i>Tabela 36. Liczba zamówień publicznych udzielonych w 2017 roku zgodnie z przepisami ustawy Prawo Zamówień Publicznych, których łączna szacunkowa wartość przekracza kwotę 30 tys. euro</i>	<i>101</i>

<i>Tabela 37. Informacje dotyczące udzielonych zamówień publicznych wyłączonej z obowiązku stosowania ustawy Prawo Zamówień Publicznych w roku 2017 (na podstawie art. 4 ustawy, w tym z uwagi na wartość zamówienia nieprzekraczającą wyrażonej w złotych równowartości kwoty 30 tys. euro).</i>	<i>102</i>
<i>Tabela 38. Zastosowanie aspektów społecznych przez JST w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych w roku 2017 zgodnie z PZP.....</i>	<i>103</i>
<i>Tabela 39. Liczba Urzędów pod względem uchwalenia Rocznego i Wieloletniego Programu Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi.....</i>	<i>103</i>
<i>Tabela 40. Informacje dotyczące przeprowadzonych przez Urzędy w latach 2016-2017 otwartych konkursów ofert na podstawie art. 11 ustawy.</i>	<i>104</i>
<i>Tabela 41. Zlecenie zadań przez Urzędy z pominięciem otwartego konkursu ofert w latach 2015 i 2017.</i>	<i>105</i>
<i>Tabela 42. Zlecenie zadań publicznych na podstawie innych ustaw w latach 2016 - 2017.</i>	<i>105</i>
<i>Tabela 43. Zlecenie zadań przez Urzędy z pominięciem otwartego konkursu ofert w latach 2015 i 2017.</i>	<i>106</i>
<i>Tabela 44. Zlecenie zadań publicznych na podstawie innych ustaw.....</i>	<i>106</i>
<i>Tabela 45. Liczba przedstawicieli organizacji pozarządowych w zespołach konsultacyjno-doradczych w województwie dolnośląskim w roku 2017.....</i>	<i>107</i>
<i>Tabela 46. Liczba JST, które w strategii rozwoju gminy obowiązującej w 2017 r. uwzględniono zagadnienia związane z aktywizacją mieszkańców, współpracą z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, rozwojem ekonomii społecznej, stosowaniem społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.....</i>	<i>107</i>
<i>Tabela 47. JST, w których obowiązywał program rozwoju ekonomii społecznej.....</i>	<i>107</i>
<i>Tabela 48. Wykorzystanie metod partycypacyjnych w przygotowaniu dokumentów lokalnych i regionalnych. ..</i>	<i>108</i>
<i>Tabela 49. Konsultacje społeczne innych aktów prawa miejscowego innych niż wymienione w Tabeli 53.....</i>	<i>108</i>
<i>Tabela 50. Liczba JST stosowano następujące formy wsparcia organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w roku 2017:</i>	<i>109</i>
<i>Tabela 51. Wsparcie lokalowe dla OPP i wsparcie dla NGO</i>	<i>109</i>
<i>Tabela 52. Regranting, dotacje inwestycyjne, pożyczki gwarancje i poręczenia</i>	<i>110</i>
<i>Tabela 53. Liczba i kwota pożyczek, poręczeń i gwarancji udzielanych przez JST organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego(na podstawie art.5 ust. O działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz art. 15 ustawy o spółdzielniach socjalnych) w roku 2017.</i>	<i>110</i>
<i>Tabela 54. Trudności wskazywane przez JST związane z zaangażowaniem organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w realizację zadań publicznych w 2017 r. (JST mogły zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź).....</i>	<i>110</i>

Tabela 55. Działania realizowane przez JST wspierające sieciowanie organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego, spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i niewidomych w roku 2017 (JST mogły zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź).....	111
Tabela. 56. Współpraca JST z co najmniej jednym Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) w 2017 r. poniższym zakresie: (JST mogły zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź).	111
Tabela 57. Wskaźniki monitorowania realizacji RPRES.....	117
Tabela 58. Alokacje na powyższe Działania przedstawia tabela:	133
Tabela 59. Kwoty działań związanych z ekonomią społeczną Wydziału Kultury UMWD.	134
Tabela 60. Środki przeznaczone na pokrycie kosztów utworzenia i działania ZAZ.....	134
Tabela 61. Budżet poszczególnych zadań zgodnie z WPF:	135

SPIS MAP.

Mapa 1 . Wskaźnik obciążenia osobami w wieku poprodukcyjnym w Polsce w roku 2018.	38
Mapa 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego według powiatów w lipcu 2019 r. (stan w końcu miesiąca).....	42
Mapa 3. Liczba badanych organizacji non-profit aktywnych w 2018 r. według województw	60
Mapa 4. Jednostki reintegracji społeczno – zawodowej według podregionów w 2018 r.	75
Mapa 5. Rozmieszczenie centrów integracji społecznej w 2018 r. według województw.....	76
Mapa 6. Rozmieszczenie klubów integracji społecznej według województw w 2018 r.	80
Mapa 7. Rozmieszczenie zakładów aktywności zawodowej według województw w 2017 r.	83
Mapa 8. Rozmieszczenie warsztatów terapii zajęciowej według województw w 2018 r.	87
Mapa 9. Ocena współpracy PES z OWES w 2017 r.	94

SPIS WYKRESÓW.

Wykres 1. Ludność według grup wiekowych w tys. w województwie dolnośląskim w 2018 r.	37
Wykres 2. Struktura pracujących wg. wieku w IV kwartale roku 2010 i 2018	40
Wykres 3. Liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych na tle bezrobocia w województwie dolnośląskim wg. stanu na koniec roku w latach 1999 - 2018	46
Wykres 4. Podmioty Gospodarki Narodowej wg. podregionów w woj. dolnośląskim oraz w m. Wrocław na koniec 2018 r.	52

Wykres 5. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w turystycznych obiektach noclegowych w województwie dolnośląskim	55
Wykres 6. Struktura badanych organizacji sektora non-profit województwa dolnośląskiego w roku 2018 r. według głównej dziedziny działalności.....	61
Wykres 7. Liczba organizacji w tys. z uwzględnieniem organizacji posiadających płatny personel w województwie dolnośląskim w roku 2018.....	62
Wykres 8. Struktura organizacji ze względu na osoby świadczące pracę na rzecz organizacji (po lewej) w województwie dolnośląskim w 2018 r.	62
Wykres 9. Podział podmiotów non-profit ze względu na formę zatrudnienia personelu (po prawej) w województwie dolnośląskim w 2018 r. (dane dot. tylko organizacji posiadający płatny personel).....	62
Wykres 10. Struktura zatrudnienia na umowy o pracę w organizacjach ze względu na płeć (po lewej) województwie dolnośląskim w roku 2018.....	63
Wykres 11. Struktura zatrudnienia na umowy o pracę w organizacjach ze względu na niepełnosprawność (po prawej) województwie dolnośląskim w roku 2018.	63
Wykres 12. Struktura usamodzielnionych ekonomicznie uczestników zajęć centrów integracji społecznej w Polsce w 2017 r.	78
Wykres 13. Współpraca JST z OWES w 2017 r.	95
Wykres 14. Ocena współpracy z OWES w 2017 r.	95
Wykres 15. Liczba Urzędów, która wskazała następujące obszary działania Zespołów o charakterze doradczym i/lub inicjatywnym w latach 2015 – 2017.	98
Wykres 16. Liczba urzędów, które w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych wykorzystywały klauzule społeczne (dotyczy art. 29 ust. 4 PZP i art.22 ust. 2 PZP)	102

WYKAZ ŹRÓDEŁ.

Biuletyn statystyczny województwa dolnośląskiego 2 kwartał 2019 Urząd Statystyczny we Wrocławiu, data publikacji 30.08.2019 r.

Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2016 r. GUS 2017 r.

Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2017 r. GUS 2018

Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2018 r. GUS 2019

Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2016 r. – wyniki wstępne. Data publikacji 27.12.2017 r. GUS

Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2018 r. – wyniki wstępne. Data publikacji 27.12.2018 r. GUS

Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2018 r. – wyniki wstępne. Data publikacji 23.12.2019 r. GUS

<http://niepelnosprawni.gov.pl/p.81,bael>

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/sektor-non-profit-w-2014-r-,1,5.html>

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/wspolpraca-organizacji-non-profit-z-innymi-podmiotami-w-2015-r-,9,2.html>

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/wspolpraca-organizacji-non-profit-z-innymi-podmiotami-w-2015-r-,9,2.html>; *Współpraca organizacji non-profit z innymi podmiotami w 2017 r. data publikacji 27.12.2018 GUS*

MODELU TWORZENIA REGIONALNYCH PROGRAMÓW ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ powstały w ramach projektu System partycypacyjnego zarządzania sferą ekonomii społecznej

Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015 rok Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego MRPiPS

Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego MRPiPS

Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2015 Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego MRPiPS, Projekt Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej MRPiPS w partnerstwie z GUS

Monitoring współpracy Urzędów z sektorem pozarządowym za 2016 rok Departamentu Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego MRPiPS, Projekt Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej MRPiPS w partnerstwie z GUS

Ocena zasobów pomocy społecznej w gminach i powiatach województwa dolnośląskiego roku 2016, DOPS czerwiec 2017

Ocena zasobów pomocy społecznej w gminach i powiatach województwa dolnośląskiego roku 2017, DOPS czerwiec 2018

Ocena zasobów pomocy społecznej w gminach i powiatach województwa dolnośląskiego roku 2018, DOPS czerwiec 2019

Pakiet rekomendacji dotyczący obszaru ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim grudzień 2017, DOPS

Pakiet rekomendacji dotyczący obszaru ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim grudzień 2018, DOPS

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON 15.02.2019 r. w województwie dolnośląskim Stan na koniec 2018 r., data publikacji 15.02.2019 r.

Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego w 2018 r. Urząd Statystyczny we Wrocławiu, data publikacji 21.05.2019 r.

Rola sektora non-profit w dostarczaniu usług społecznych w latach 2014-2016 GUS, data publikacji 07.06.2018 r.

Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego w 2016 r. data publikacji 19.05.2017 r. Urząd Statystyczny we Wrocławiu.

*Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego w 2017 r. data publikacji 21.05.2018
Urząd Statystyczny we Wrocławiu*

*Sprawozdanie z realizacji w 2016 roku Programu Współpracy Samorządu Województwa Dolnośląskiego z
organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na
Dolnym Śląsku na lata 2014-2017*

*Sprawozdanie z realizacji w 2017 roku Programu Współpracy Samorządu Województwa Dolnośląskiego z
organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na
Dolnym Śląsku na lata 2014-2017*

*Sprawozdanie z realizacji Programu Współpracy Samorządu Województwa Dolnośląskiego z organizacjami
pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na Dolnym Śląsku za
rok 2018*

*Turystyka w województwie dolnośląskim w 2018 r, data publikacji 20.05.2019 Urząd Statystyczny we
Wrocławiu.*

Współpraca organizacji non-profit z innymi podmiotami w 2017 r. data publikacji 27.12.2018 GUS

*Wyniki badań w ramach projektu Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej
współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja
Rozwój 2014-2020, Oś priorytetowa: II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji,
Działanie 2.9 Rozwój ekonomii społecznej i realizowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
(MRPiPS) w partnerstwie z Głównym Urzędem Statystycznym (GUS).*